

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

335

32(44-41) + [338.78]

Ս Խ Հ Մ Ի Ո Ի Թ Յ Ա Ն
Կ Ս Ռ Ա Վ Ա Ր Ո Ի Թ Յ Ա Ն
Հ Ա Շ Վ Ե Տ Վ Ո Ի Թ Յ Ո Ւ Ն Ը

2 SEP 2017

ԽՍՀՄ-Ի ԽՈՐՀՐԴՆԵՐԻ VI ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Ս Խ Հ Մ Ի Ո Ւ Թ Յ Ա Ն
Կ Ա Ռ Ա Վ Ա Ր Ո Ւ Թ Յ Ա Ն
Հ Ա Շ Վ Ե Տ Վ Ո Ւ Թ Յ ՈՒ Ն Ը

ԽՍՀՄ ԺՈՂԿՈՄԽՈՐՀԻ ՆԱԽԱԳԱՀ ԸՆԿ. ՄՈԼՈՏՈՎԻ
ԶԵԿՈՒՑՈՒՄԸ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐԻ VI ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ

ՊԵՏՀՐԱՏ

1981

ՅՐԵՎԱՆ

1-296499

Հրատարակ. № 1688

Պատվեր № 3147

Գլավիտ № 6460 (բ)

Տիրած 4000

Պետհրատի տպարան, Երևան

Խորհուրդների Վ՝ համագումարից հետո ԽՍՀՄ-ի ներսում և միջազգային դրության մեջ տեղի չեն ունեցել խոչընդոտյուն փոփոխություններ: Մեզ համար այդ կարեւոր է՝ Խորհրդային Միության ներսում դասակարգային ուժերի փոխհարաբերության և ԽՍՀՄ-ի ու կապիտալիստական շրջապատի միջև յեղած հարաբերությունների փոփոխման տեսակետից:

Ինչո՞ւմն և մեր յերկրում դասակարգային ուժերի փոխհարաբերության մեջ տեղի ունեցած փոփոխության հիմնական պատճառը:

Դրան պատասխանելը դժվար չէ: Պատասխանը պետք է փնտռել մեր տնտեսության ասպարիզում սոցիալիստական ելեմենտների դերի փոփոխման մեջ:

Սոցիալիստական ինդուստրիայի հաջողությունների և դյուզում սովխոզների ու կոլխոզների աճման հետևանքով սոցիալիստական սեկտորն ստացել է բացարձակ գերակշռություն մեր ժողովրդական տնտեսության մեջ: Խորհուրդների Վ՝ համագումարի ժամանակ այդ մեղանում չկար սակայն այժմ յերկրի տնտեսության մեջ սոցիալիստական տարրերի բացահայտ գերակշռությունն ակնհայտ է: Հիմնականում ղրանով և պայմանավորված ԽՍՀՄ-ի ներսում դասակարգային ուժերի այժմյան փոխհարաբերությունը:

Բայց, մյուս կողմից, յերկրի ներսում կատարված այդ փոփոխությունը վճռական նշանակություն ունի նաև ԽՍՀՄ-ի՝ կապիտալիստական շրջապատի հետ ու-

նեցած փոխհարարերությունների համար: Առաջին հերթին մեր յերկրի սոցիալիստական շինարարության հաջողությունները, մանավանդ մեր տնտեսության մեջ սոցիալիստական սեկտորի բացարձակ գերակշռություն հաստատվելու հետևանքով ունեցած հաջողություններն են, վեր բնորոշում են ԽՍՀՄ-ի և կապիտալիստական աշխարհի փոխհարարերությունները: Խորհրդային Միության մեջ սոցիալիզմի անորինակ վերելքը գուգադիպեց կապիտալիզմի յերկրներում տեղի ունեցող խորագույն ճգնաժամի չըջանին, — այդ տանում է դեպի հակասությունների սրումը ԽՍՀՄ-ի և համաշխարհային կապիտալիզմի զարգացման մեջ, չնորհիվ այդ յերկու հասարակական սխոտեմների սկզբունքային դանդաղանության: Ծավալվող համաշխարհային ճգնաժամի պայմաններում ԽՍՀՄ-ի ներքում դասակարգային ուժերի փոխհարարերություններում առաջացած փոփոխությունն առանձին ուժեղնությամբ իր արտադրումը գտնում է ԽՍՀՄ-ի՝ արտաքին շրջապատի հետ ունեցած փոխհարարերությունների փոփոխման մեջ:

Վերադառնալով ընդգծած լինենք աշխարհի չըջանի և Խորհրդային Միության համադասարի ժամանակաշրջանի միջև յեղած տարրերությունը, բավական է կանգ առնել ամենահիմնականի վրա: Այդ հիմնականը հանդիսանում է գյուղացիության վճռական մասնանների կատարած չըջադարձը դեպի կոլեկտիվացման ուղին:

Այն ժամանակ, V համագումարի ժամանակաշրջանում, գյուղի սոցիալիստական վերակառուցման խնդիրն արդեն կտրուկ կերպով դրված էր մեր սոցիալիստական շինարարության ամբողջ ընթացքով: Այդ մեզ համար վճռական մոմենտ էր՝ միջակին գրավելու պայքարում, գյուղի կոլեկտիվացման համար մղվող

պայքարում: Սակայն այդ խնդիրն այն ժամանակ դեռևս լուծված չէր՝ միջակային մասնաններում դեռևս բեկումն չէր կատարվել: Կուլակը, կատաղի դեմադրերով, ձգտում էր անցնել հակա'արձակման: Նույնիսկ բայլ-չեխիկները շարքերում դեռևս ուժեղ եյին ոպորտունիստական տատանումները: Այլ տարրերը շարունակում էին իրենց ուժեղ հարձակումները կուսակցության քաղաքականության դեմ: Դասակարգային թրջնամին չարախնդրությամբ չվում էր ձեռքերը, հույս դնելով խորհրդային իշխանության մոտակա կործանման վրա:

Սակայն բանվոր դասակարգի մեջ արդեն այդ ժամանակ շատ վորոշ էր բեկումն ամբողջ ճակատով սոցիալիստական հարձակում ծավալելու ուղղությամբ: Բավական է մատնանշել սոցիալիստական մրցման փաստը, վորը հատկապես 1929 թ. առաջին կիսում վերածվեց բանվորության լայն մասնայական շարժման: Աշխատավորության ամանդարդի՝ բանվոր դասակարգի մեջ կատարված այդ բեկումը հանդիսացավ նաև գյուղացիական մասնանների տրամադրությունների մեջ առաջացած բեկման ազդանշանը: Յեվ, իրոք, 1929 թ. յերկրորդ կիսում վերջնականապես վորոշվեց միջակային մասնանների չըջադարձը դեպի կոլեկտիվացման ուղին:

Վերջին տարիների ընթացքում կոլխոզային շարժումն արագորեն աճում էր, իսկ 1929 թվի աշնանից նա բարձրացավ նոր, վճռական աստիճանի: Այդ մոմենտից նա սկսեց վերածվել վողջ շրջանների համատարած կոլեկտիվացման, սկզբում փոքր, իսկ այնուհետև՝ խոշոր ծավալով և տնտեսական նշանակությամբ: Համատարած կոլեկտիվացման հիման վրա առաջվոր չըջ-

Հանձնը կուլակի դեմ հարձակման քաղաքականությունից անցան կուլակությունը վորպես դասակարգ վերացնելու քաղաքականությանը: Դրա հետեւանքով այժմ, Խորհուրդների IV համագումարի որերին, մենք ունենք մի դրություն, վորն արմատապես տարբերում է նախորդ համագումարի մամանակաշրջանում յեղած դրությունից: Մենք հասնւք նրան, վոր դուռըացիական մասնաձեւերում ևս տեղի ունեցաւ շրջադարձ դեպի սոցիալիստական վերակառուցման ուղին, շրջադարձ դեպի սոցիալիզմ:

Այժմ մեր դրությունն այնպես է, վոր սոցիալիստական սեկտորն արդեն գերիշխում է ժողովրդական տնտեսության մեջ, իսկ կապիտալիստական ելեմենտները (կուլակությունը), վորոնք մինչեւ մոտ ժամանակներս ունէին վորոշ աճում, արդեն գնում են դեպի լիկվիդացիա: Սա վորոշում է վերջին մեկ ու կես տարւաւ ընթացքում գուղում կատարւած արմատական փոփոխությունը: Սոցիալիզմի կառուցման հաջողություններն այժմ թույլ են տալիս նոր ձեւով պատասխանելու այն հարցին, թե ո՞ր է գնում ԽՍՀՄ-ը: Այդ հարցին վորպես պատասխան հանդիսանում է այն փաստը, վոր մենք թեւակոխել ենք անմիջական սոցիալիստական շինարարության շրջանը, սոցիալիզմի շրջանը: Այդ նշանակում է, վոր ներքին ուժերի տեսակետից՝ սոցիալիզմի հաղթանակի խնդիրը մեր յերկրում լուծւած է, և սոցիալիզմի հաղթանակը միանգամայն ապահովւած է: (Ծափահարություն):

Ընթացիկ տարւա ժողովրդատնտեսական պլանով առաջադրւած խնդիրների իրագործումը նշանակում է, վոր դուռըացիական տնտեսությունների կիսից վոչ պակասը կանցնի կոլեկտիւացման ուղին: Դա, սոցիա-

լիստական շինարարության ընթացիկ տարւա մյուս խնդիրները իրագործման հետ միասին, կապահովի մեզ համար ԽՍՀՄ-ի սոցիալիստական եկոնոմիկայի հիմքի կառուցումը: (Ծափահարություն): Հենց այդ դրոշի տակ է, վոր մենք ծախւում ենք այժմ մեր սոցիալիստական հարձակումն ամբողջ Ֆրոնտով, հակառակ կապիտալիստական ելեմենտների կողմից շարունակուող կատաղի դիմադրության: Որստորե իր ուժը կորցնող դասակարգային թշնամին ԽՍՀՄ-ի ներսում ստանձին համառությամբ ձգտում է հենվել արտաքին բուրժուական ուժերի ոժանդակության վրա: Ուստի սոցիալիզմի վճռական առաջխաղացումը ԽՍՀՄ-ում անխուսափելիորեն կապւած է ԽՍՀՄ-ի և նրան թշնամի իմպերիալիստական շրջապատի միջեւ մղւած պայքարի սրման հետ: Հատկապես այժմ ԽՍՀՄ-ի մեջ սոցիալիզմի հաղթանակի համար մղւող պայքարը գնալով ամէլի յեղակաւում միջազգային բուրժուակիայի կողմից մեք գործին խանդարելու բոլոր և ամեն տեսակի փորձերի դեմ պայքարելու խնդիրների հետ: Պատերազմի ձգտող միջազգային իմպերիալիզմի կողմից մեր յերկրում սոցիալիզմի կառուցման դործի տապալումն կազմակերպելու ամէլի ու ամէլի բացահայտ փորձերին մենք պետք է պատասխանենք պայքարի համար անհրաժեշտ նախապատրաստութեամբ (ծափահարություններ):

Այդ բոլորը պահանջում են դատաւ և բայէկիլիկութիւն հաշիւի առնել ներքին և միջազգային դասակարգային ուժերը, նրանց փոխհարաբերությունները և այդ բնագավառում տեղի ունեցող փոփոխությունները:

Այդպիսի մոմէնտում վտանգավոր են սեփական ուժերի գերազնահատութեւնը, չտապողականությունը և չկշռադատւած քայլերը: Դրանով մենք ա-

պահոված չեյինք լինի ուժերի անհրաժեշտ նախապատ-
րաստումն իր ժամանակին, ինչ վոր փորձությունների
ժամին կտանի դեպի կործանում:

Մեզ համար պակաս անքույլատրելի չե նաև սո-
ցիալիզմի գործի համար պայքարելու մեր հնարավոր-
ությունների և ուժերի քերականաւորումը: Դա տա-
նում է դեպի տեմպերի կորուստը, իսկ մեր շինարարու-
թյան տեմպերի տապալումը հանդիսանում է վճռական
մոմենտ մեր արտաքին թշնամիների ծրագրերում: Հե-
տեմպայես մենք չսկսեք և մոռանանք, վոր այժմյան
պայմաններում տեմպերի թուլացումը կամ տապալու-
մը նշանակում է ռիսկի յենթարկել մեր գոյությունը,
ռիսկի յենթարկել Խորհրդային իշխանությունը:

ՊԱՅԲԱՐԸ ԽԱՂԱՂՈՒԹՅԱՆ ՀԱՍԱՐ ՅԵՎ ՍԽԶՍ ՍՐՏԱՔԻՆ ԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

1. ՀԱՄԱՆՅԱՐՀԱՅԻՆ ՃԳՆԱԺԱՄԻ ԽՈՐԱՅՈՒՄԸ ՅԵՎ ՊԱՊԻՏԱԼԻՋՄԻ ՀԱԿԱՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՍՐՈՒՄԸ

Կապիտալիստական յերկրներում այժմ ծավալվող
անտեսական ճգնաժամը տանում է դեպի կապիտալիզ-
մի բոլոր հակասությունների բացառիկ սրումը: Ես
սրում է ինչպես ներքին, նույնպես և միջազգային հա-
կասությունները կապիտալիստական սխտեմում:

Այժմ պարզ է, վոր համաշխարհային տնտեսական
ճգնաժամի սկզբում կոմունիստների տված զնահատա-
կանն ամբողջովին արդարացավ: Հակառակ բուրժուա-
կան տնտեսագետների ու պետական գործիչների կար-
ծիքի, ճգնաժամը մեկ ու կես տարվա ընթացքում վոչ
միայն չմեղմացավ, այլև շարունակում է խորանալ: Բա-

վական են մի քանի թվեր, վորպեսզի ապացուցված լի-
նի այդ յեղրակացությունը:

Խոշորագույն կապիտալիստական յերկրներում,
մինչ ճգնաժամը (այսինքն 1929 թ. միջին ամիսների
նկատմամբ) նրանց արդյունաբերության զարգացման
ամենարարժր կետի համեմատությամբ, ընթացիկ
տարվա սկզբին մենք ունենք արտադրության կրճատ-
ման հետեվյալ պատկերը՝ Հյուսիս-Ամերիկյան Մի-
ացյալ Նահանգներում արտադրությունը կրճատված է
32 տոկոսով, Գերմանիայում արտադրությունը կըր-
ճատված է 28 տոկոսով, Անգլիայում արտադրությունը
կրճատված է 19 տոկոսով, Լեհաստանում արտադրու-
թյունը կրճատված է 25 տոկոսով, Ֆրանսիայում, վոր-
տեղ ճգնաժամն սկսել է ծավալվել ալելի ուշ, արտա-
դրությունն առայժմ կրճատված է 7 տոկոսով: ¹⁾

Արդյունաբերական ճգնաժամի հետ միասին տեղի
յե ունենում ագրարային ճգնաժամի հետագա խորա-
ցում: Վերջինս իր արտահայտությունը գտնում է գնե-
րի չտեսնված և ուղղակի կատաստրոֆիկ անկման մեջ:
Մի չարք դյուղատնտեսական մթերքների մեծաքանակ
(оптовые) վաճառքի գները, վորից կախված են ամ-
բողջ կապիտալիստական աշխարհի հարյուր միլիոնա-

¹⁾ Տվյալները ՀԱՄՆ երի համար վերցված են «Անալիստ» ի
14 նոյեմբերի 1930 թ. և 13 փետրվարի 1931 թվի համարներից,
Անգլիայի համար՝ «Եկոնոմիստ»-ի 31 հունվարի 1931 թ. համարից
իսկ բոլոր յերկրների համար ազգերի Լիգայի «Բյուլետեն» Ման-
սյուել դե ստատիստիկ» բյուլետենի 1930 և 1931 թ. հունվարի
համարներից: Ամենարարժր կետը մինչև ճգնաժամը ՀԱՄՆ-երի
համար ընդունված է 1929 թ. հուլիս ամիսը, Գերմանիայի համար՝
1929 թ. հունիսը, Անգլիայի համար՝ 1929 թ. 4 դեկտեմբերը,
Լեհաստանի համար՝ 1929 թ. հունվարը, Ֆրանսիայի համար՝ 1930
թվի մայիս ամիսը:

վոր դյուղացիները յեկամուսները, ընկել են մինչև մի քանիսն զենքերի $\frac{1}{2}$ -ը, նույնիսկ $\frac{1}{3}$ -ը: Շատ հաճախ այդ միջերկրների զենքն ավելի ցածր են, քան նրանց արտադրման վրա կատարված ծախսերը: Գնեքի այդպիսի մակարդակը չափազանց ուժեղ հարված է հասցնում հարյուր միլիոնավոր դյուղացիական տնտեսություններին:

Կարելի չէ արդյունաբերական և դյուղատնտեսական սպարանքների համաչափարհային պահեստներ անցած տարվա ընթացքում խոշոր չափով ավելացել են և դրա հետ միասին չտեսնված չափերի յեն հասել գործադրվող յունն ու աղքատությունը կապիտալիստական յերկրների և նրանց գաղութների քաղաքներում ու դյուղական վայրերում:

Ճգնաժամի համաչափարհային բնույթի ցուցանիշը հանդիսանում է նաև առանց բացառություն ընդ որ կապիտալիստական յերկրների 1930 թ. ունեցած թե՛ արտահանման, և թե՛ ներմուծման խիստ կրճատումը:

Յեթե մի տարի առաջ, այսինքն ճգնաժամի սկզբում, կապիտալիստական յերկրներում քիչ չէր այն մարդկանց թիվը, վորոնք հավատում էին բուրժուական կառավարությունների լավատես հայտարարություններին, թե իբր ճգնաժամը շուտով պիտի վերջանա և արդեն մոտ է նոր «ծաղկման շրջանը», սաղա աթմ ուժեղացնում է ձիշտ հակադիր արամադրությունը: Մինչև իսկ բուրժուական մամուլը հարկադրված է խոստովանել այդ:

1931 թիվը կապիտալիզմի յերկրներում վոչ միայն հայտաբերեց տնտեսական կոնյունկտուրայի բարելավման նշաններ, այլև վկայում է հակառակը: Ճգնա-

ժամի խորացումը չարունակվում է: Ճգնաժամը դեռևս չի հասել իր ամենացածր կետին: Վերջին ամիսների ընթացքում առանձնապես ավելանում են կապիտալիստական ֆիրմաների ու բանկերի անանկուլթյան դեպքերը: Համաչափարհային ճգնաժամի դարգացման ամենացածր կետը դեռ հեռու է: Կապիտալիզմի գործերն այնպես են խճճվել, վոր ճգնաժամից յեղքի նշույլ անգամ դեռ չի նշմարվում:

Ձի կարելի չընդունել, վոր բուրժուական տնտեսագետները ընկել են դժվար կացության մեջ: Նրանք հարկադրված են լինում «տնտեսական կործանման» համար նորանոր բացատրություններ վորոնել: Զուրկ լինելով ճգնաժամի պատճառների մարքսիստական այսինքն՝ իսկապես դիտական լմբոնումը յուրացնելու ընդունակությունից՝ այդ տնտեսագետները խճճվում են անվերջ հակասությունների մեջ:

«Մենք ընկել ենք,—ասում է անդլիական հայտնի տնտեսագետ Զ. Կեյնսը,—մի չտեսնված քաոսի մեջ, վորովհետև, գործ ունենալով չափազանց զգայուն մեքենայի հետ, վորի որեքն մենք չենք հասկանում, մենք թույլ ենք տվել ինչ վոր կոպիտ սխալ» («Վերաշափուսդինս», 1930 թ. 19 դեկտեմբերի):

Իսկ չե նաև բուրժուական քաղաքագետների դրությունը: Նրանց ճգնաժամի կարճատևություն մասին արած սկրնական նախադուշակությունները հիմնահատակ կործանվեցին: Ճգնաժամի դեմ պայքարելու նրանց անգործությունը ցայտուն կերպով ապացուցված է: Կապիտալիստական յերկրների լայն մասսաներում աճում է անվստահություն հանդեպ բուրժուական թե՛ տնտեսագետների և թե՛ քաղաքագետների:

Վոր կապիտալիզմի դեմ դժգոհությունը իրոք ա-
ճում է, հեշտությամբ կարելի չէ համոզվել նույնիսկ
բուրժուական մամուլից: Բուրժուական մամուլում
ավելի ու ավելի հաճախ են լսվում այդ տրամադե-
թյունն արտահայտող ձայներ: Գերմանական ակադե-
միայի տնտեսագետ Բոննը տպել է հետևյալ հոդվածը՝
«Ամերիկական ճգնաժամի իմաստն ու նշանակութե-
ուն»: Այդ հոդվածում Բոննը հայտարարում է՝

«Հաղարավոր մարդկանց ուղեղում ծագել է միան-
գամայն միաժամկետ մի հարց՝ արդյո՞ք կապիտալիստա-
կան սխտեմը ընդհանրապես ունի՞ դեռևս գոյության
վորեն իրավունք, յեթե նա աշխարհի ամենահարուստ
յերկրում ի վիճակի չէ ստեղծելու այնպիսի կարգեր,
վորոնք կարողանային ապահովել համեմատաբար վոչ
խիտ, աշխատասեր և ընդունակ բնակչության անհրա-
ժեշտ սպրուստի միջոցները՝ ժամանակակից տեխնիկա-
յի պայմաններում մարդու զարգացող պահանջներին
համապատասխան, առանց նրան, վոր միլիոնավոր մար-
դիկ ժամանակ առ ժամանակ հարկադրված լինեն մու-
րալու և ոգտվելու բարեգործական փշրանքներից ու
գիշերելու ոթեաններից: Ամերիկական ճգնաժամի ի-
մաստն ու նշանակութեունը կայանում է նրանում, վոր
այժմ խոսքը վոչ միայն Ամերիկայում գոյություն ու-
նեցող տնտեսական դեկավարության կամ գերելխող
ամերիկական քաղաքականության մասին է, այլև կապի-
տալիստական սխտեմի գոյության մասին, վորպես այդ-
պիսին:» («Դի Նեյս ունդչաու», (II) 1931 թ.):

Պարզ է, միայն ուշադրութեունը չեղելու համար
է, վոր հարգելի պրոֆեսորը իր դրած հարցը «միան-

գամայն միաժամկետ» է համարում: Ակնհայտ է նույնպես,
վոր կապիտալիստական սխտեմի «գոյության իրա-
վունքի» մասին հարց է ծագում «հաղարավոր մարդ-
կանց ուղեղում» վոչ միայն Ամերիկայում, այլև բոլոր
յերկրներում, վորտեղ գոյություն ունի կապիտալիս-
տական իրավակարգ:

Ավստրիական խոշոր բուրժուազիայի որդան «Նեյս
Տրեյն Պրենսը» իր նոր տարու տեսության մեջ հայտա-
րարում է՝

«Շատերին տանջում է այս սարսափելի հարցը,
մի՞թե կապիտալիստական տնտեսական սխտեմն է
մեղավոր բոլոր այդ թշվառությունների համար»:

Յեվ իրոք, աճող համաշխարհային ճգնաժամը ծայր
առաժամ ուժեղացնում է կապիտալիզմի Խաղաղու-
թյունները և ավելի սուր կերպով է դնում մասսաների
առաջ կապիտալիստական սխտեմի գոյության խնդիրը:

Այդ առնչությամբ հասկանալի չէ անգլիական լի-
բերալների առաջնորդ Լյուդ-Ջորջի հետևյալ հայտա-
րարությունը՝

«Յեթե մենք գործազուրկների համար ապահո-
վագրական նպաստներ չունենայինք, ապա այս
յերկրում արդեն հեղափոխություն տեղի ունեցած
կլիներ... Դուք չանը չեք պահի, յեթե հնարավո-
րություն չունեք նրան վոսկրով կերակրելու»:
(«Մանհեստեր Գարդիյեն», 7 հունվարի 1931 թիվ):

Սրտի խորքից դուրս թռած այդ խոսքերում ցայ-
տուն կերպով արտահայտված են կապիտալիստների
տեսությունը հանդեպ բանվոր դասակարգի և դրա
հետ միասին սարսափը նրանց աճող ուժի առաջ:

Յեթե կապիտալիստական յերկրների ներսում տի-

*) Ընդգծված է իմ կողմից. Ա. Մարտով:

լիող դասակարգերի գործերը գնալով ավելի ու ավելի
յեն խճճվում, ապա ավելի լավ դրություն չի ստեղծ-
վում նաև նրանց միջազգային փոխհարաբերություն-
ների մեջ:

Զի կարելի ասել, վոր իմպերիալիստական պետու-
թյունների հարաբերություններն իրենց զաղութերի
հետ վերջին ժամանակներս լավացել են:

Կարելի՞ չէ արդյոք ասել, վոր վերջերս հնդկական
լիբերալ կալվածատերերի և բուրժուազիայի հետ կա-
յացած համաձայնությունը կամ կիսահամաձայնու-
թյունը, թեկուզ վորոշ ժամանակով կապահովեն նաև
Հնդկաստանի ներսում փոխհարաբերությունների կա-
յունությունը: Այնպիսի դրության մեջ, յերբ բանվոր
դասակարգի և աշխատավոր դուռըացիության կյանքի
պայմանները մեջ բարելավման նշույլն անդամ չկա, այլ
ընդհակառակը, քանի դնում դրությունն ավելի ու ա-
վելի չէ վատանում, չի կարելի հույս դնել վորևէ կա-
յունության վրա Հնդկաստանում: Հնդկաչինի աշ-
խատավորության իր շահերը պաշտպանելու ամենաչնչին
փորձերը Ֆրանսիական բուրժուական մամուլը հայտա-
բարում է «բայլչեիկյան վորոգայթներ»: Սակայն «բայլ-
չեիկյան սպառնալիքը» մասին այդպիսի խուճապային
վայնասուններով չի կարելի կայուն դրություն ստեղ-
ծել կապիտալի տիրապետության համար, այլ կարելի չէ
միայն ուժեղացնել բայլչեիկյան գաղափարների ժողո-
վրդականացումը գաղութային մասսաներում: Չի կարող
լնում գեներալական թայֆաների առաջնորդները գոր-
ծակցում են իմպերիալիստական խոշորագույն պետու-
թյունների ներկայացուցիչները հետ, բայց այստեղ ել
արդեն մի շարք տարիների ընթացքում տիրապետող դա-

սակարգերը ցուցաբերեցին իրենց անդորությունը՝ տըն-
տեսական վերելքի և մասսաների դրությունը բարելա-
վելու համար անհրաժեշտ պայմաններ ստեղծելու գոր-
ծում:

Կապիտալիստական յերկրները միջև յեղած անմիջա-
կան փոխհարաբերությունների մեջ նույնպես չի նկատ-
վել անկայունության և վաղվա հանդեպ անվստահու-
թյան վերացումը: Ծիշտ է, բուրժուական կառավարու-
թյունների ներկայացուցիչները անվերջ յրաբանցման
մեջ են զանազան տեսակի համաձայնություններ մշա-
կելու համար: Գերմանիայի բուրժուական վորոշ չրջան-
ների ներկայացուցիչները «վոչ պաշտոնական կարգով»
հող են փնտրում Փարիզում համաձայնություն կայաց-
նելու համար: Այնպիսի պաշտոնական ներկայացուցիչ-
ները թժանդակում են Ֆրանսիայի և Իտալիայի միջև
ծովային նավատորմի հետագա ավելացման մասին հա-
մաձայնություն կնքելուն: Ֆրանսիայի, Անգլիայի,
Գերմանիայի և Իտալիայի ներկայացուցիչները նախա-
ձեռնությամբ Ադրիերի Լիգան դեկլարացիաներ և ընդու-
նում «Յերոպայում խաղաղության կայուն լինելու մա-
սին յեղած կասկածները վարատելու» նպատակով: Սա-
կայն այնտեղ, վորտեղ բանը համարում է խելապես խո-
չար տնտեսական շահերին, վորոնք վերջին հաշվով վո-
րոշում են պետությունների քաղաքական փոխհարա-
բերությունները, այնտեղ վոչ մի առաջխաղացում չի
ստացվում: Իդուր չէ, վոր յեվրոպական մաքսային կոն-
ֆերենցիայի նախագահը՝ հոլանդական նախկին մի-
նիստ Կոլլինը, Ադրիերի Լիգայի յեվրոպական հանձնա-
ժողովի բացման ժամանակ, ստիպված եր բացահայտ
կերպով հայտարարելու՝ «ժողովուրդները կորցրել են

ամեն մի հավատ դեպի Ազգերի Լիգայի աշխատանքները» :

Սակայն իրականում կապիտալիստական յերկրների միջև սուր պայքար է տեղի ունենում՝ սպառման շուկաների . ազդեցութեան շրջանակը ընդարձակելու համար , աշխարհը նոր վերարաժանութեան յենթարկելու նախապատրաստութեան համար : Ճգնաժամը սրում է բոլոր այդ հակասութիւնները , ճգնաժամն առանձնապէս ուստի հարվածում է վորոշ յերկրներ , թուլացնում նրանց , և մյուսներին մեջ հուշներ և առաջացնում աշխարհի նոր վերարաժանման դեպքում նոր պատահներ ստանալու համար : Այդ առնչութեամբ աճում է իմպիւրիալիստական նոր պատերազմի վտանգը :

Ճգնաժամի ձգձկնը և նրա ել ամէլի խորանալը վկայում է ճգաժամի դեմ ձեռք առնված միջոցների անհետեանք լինելու մասին : Կապիտալիստական յերկրներն ամէլի ու ամէլի յեն խորացնում իրենց անջատումը միմիանցից մաքսային պարիսպների միջոցով :

Միջազգային տնտեսական և մասնավորապէս «ապրարային կոնֆերենցիաները մեկը մյուսի հետեից վերջանում են միանգամայն անհետեանք : Կապիտալիստական յերկրներն առանձին համառութեամբ ամէլացնում են իրենց ռազմական միջոցները , ռազմական արդյունաբերութիւնը , նրանք պատրաստվում են զենքը ձեռին պայքարելու գերիշխանութեան համար : Ընդհանուր խաղաղութեան խախտելու սպառնալիքը աճում է : Աշխարհն արդեն բաժանված է : Կապիտալիստական յերկրների միջև , ամէլի ու ամէլի յե աճում իմպերիալիստական յերկրների միջև աշխարհի նոր վերարաժանման համար պատերազմի վտանգը :

ԿԱՊԻՏԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՅԵՐԿՐՆԵՐԻ ՎԵՐԱԲԵՐՄՈՒՆՔԸ ԴԵՊԻ ՍԻՂՄ-Ը ՅԵՎ ԻՆՏԵՐՎԵՆՅՈՒՄԻ ՆԱԽԱՊԱՏ- ՐԱՍՏՈՒՄԸ

Կապիտալիստական յերկրների՝ ԽՍՀՄ հանդեպ ունեցած վերաբերմունքի մեջ ամեն քայլափոխին և գնալով ամէլի ուժեղ արտահայտվում է ԽՍՀՄ-ի և նրա կապիտալիստական շրջապատի միջև ուժերի փոխհարաբերութեան մեջ առաջացած փոփոխութիւնը :

Խորհուրդների նախորդ համադումարի շրջանում , այն համադումարի , վորտեղ հաստատվեց հնգամյա տլանը , մեր թշնամիների ծրագրերը կառուցված էին հնգամյակի տապալման անխուսափելութեան , նրա անիրագործելիութեան վրա : Դառակարգային թշնամիները սպասում էին հնգամյակի կործանմանը : Սակայն նրանք այդ չախան : Միալվեցին իրենց հաշիվներում :

Այժմ , այս համադումարի ժամանակ , կապիտալիստական պետութիւնների տրամադրութիւնների մեջ արդեն նշանակալի բեկում է առաջացել : Նրանց միջավայրից այժմ հաճախակի խուճապային ձայներ են լլսվում մեր հնգամյակի նկատմամբ : Մի քանի բուրժուական թերթեր նույնիսկ սկսում են ուժեղ կերպով ժողովրդականացել այն միաբը , յին «հնգամյակը ամենալավ միջոցն է կապիտալիստական յերկրների վոջնացման համար» :

Հնգամյակի կործանման համար նախաձեռնված մարդարելութիւնները դատարանի դրոշմով յեկան : Մինչդեռ պարոն բուրժուական յերկրները զբաղված

1-296499

տաղի կամպանիաները դրա լավագույն ապացույցներն են հանդիսանում :

Սկսած 1929 թվի աշնանից և մինչև այսօր, կապիտալիստական ողակումը համեմատաբար արագ տեմպերով անցնում է ՍՍՀՄ-ի վրա հարձակվելու նախապատրաստության հաջորդական աստիճանները : Այդ նախապատրաստական աշխատանքն ընթանում է զանազան ուղղությամբ :

Այս խնդրում II ինտերնացիոնալի դերը կայանում է բուրժուազիային անմիջական ոժանդակություն ցույց տալու մեջ, մի ոժանդակություն, վորը բանվորության առաջ քոզարկվում է ՍՍՀՄ-ի հետ «նորմալ» հարաբերություններ հաստատելու ֆրադնեբով : Մասկվտյում կայացած՝ մենչևիկ-ինտերվենցիոնիստների դատավարությունը լիովին մերկացրեց II ինտերնացիոնալի այդ հակահեղափոխական, վերից վար հակապրոլետարական դերը :

ՍՍՀՄ-ի վրա նոր հարձակում նախապատրաստելու ջրադրում՝ բուրժուազիան բացառիկ ուշադրություն է արձնում հատկապես հասարակական կարծիք նախապատրաստելու վրա : Այդ նպատակով հակախորհրդային կամպանիաների ղեկավարները արտասահմանում ողակում են այնպիսի լոգունդներից, վորոնք կարողանային ծառայել ՍՍՀՄ-ի դեմ պատրաստվող պատերազմի դատակարարային եյուլթյունը քոզարկելու համար : Նպատակ ունենալով ողտադործելու մանավանդ դյուղացիները, հակախորհրդային լոգունդ էր բաց թողնված «կրոնական ճնշումների» մասին : Այդպիսով կազմա-

կերպված էր «խաչակրաց արշավանք» Հոմի պեպի դիտավորություններ :

«Խաչակրաց արշավանքի» տապալումը հակախորհրդային կամպանիայի կազմակերպիչներին հարկադրեց «խորհրդային դեմպինգի» և ՍՍՀՄ-ում «ստիպողական աշխատանքի» լոգունդներին դիմելու :

Ա. «ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԴԵՄՊԻՆԳԻ» ՄԱՍԻՆ

«Խորհրդային դեմպինգի» դեմ պայքարելու լոգունգը հետապնդում է կապիտալիստական յերկրները դյուղացիական և բանվորական մասսաների մեջ ՍՍՀՄ-ի դեմ թշնամական վերաբերմունք ստեղծելու նպատակը : Կապիտալիստական տնտեսության կործանումը և այդ կործանման առաջն առնելու իր անդորությունը բուրժուազիան աշխատում է ամեն կերպ ծածկել և հանցանքը ուրիշի վրին ձգել : Այդ պատճառով բուրժուական մամուլը կաշվից դուրս է դալիս, վորպեսզի ուղնի խորհրդային ապրանքների ներմուծման վտանգը, վորոնք իբր թե արտասահմանում վաճառվում են առանձնապես ցածր գներով : Միևնույն ժամանակ բուրժուազիան այնպես է ձևացնում, վոր իբր թե չի նկատում այն ծիծաղելի դրությունը, վորի մեջ նա ընկնում է :

Յեքեկ դեռ բուրժուական մամուլը սիստեմատիկաբար ստեր էր տարածում ամբողջ աշխարհում՝ խորհրդային տնտեսության քայքայման մասին այն մասին, վոր բուլչեվիկների կողմից ղեկավարվող Խորհրդային Միության մեջ արդյունաբերությունը և դյուղատնտեսությունը կործանվում են : Այսօր նա ստիպված է մի նոր սուտ տարածել, սակայն ուրեկն հակառակ

տեսակետից: Այսինքն բուրժուական գրթե բոլոր ուղղութիւններէ մամուլը ձգտում է ապացուցել իր մտահոգ-ված ընթերցողներին, թե Խորհրդային Միութիւնն այնչափ արագ եւ բարձրացնում իր տնտեսութիւնը, վոր սպասողիք եւ ստեղծում խորհրդային եւ մանաւորաբանները կապիտալիստական յերկրները ներմուծե-լու: Թե մեկ եւ թե մյուս սուտը վկայում է այդ մամու-լի ձեռնարկած միջոցների անպետքութեան մասին: Վեր-ջիվերը՝ այդ միջոցներով ԽՍՀՄ-ին թշնամի բուրժու-ական ինքն իրեն եւ հարվածում:

Սակայն դժվար չէ հասկանալ, վոր «լավ կյանքից չէ» վոր դիմում են այդպիսի միջոցներ: Բուրժուա-զիայի դասակարգային բնազդը արդեն սկսում է ահա-զանք խփել: Նա սկսում է խուճապի մասնակի:

Մինչդեռ, խորհրդային արտաքին առեւտրի մասին յեղած տարրական փաստերը միանգամայն մերկացնում են ԽՍՀՄ-ի «դեմոկրիտի» դեմ կազմակերպված հակա-խորհրդային կամպանիայի իսկական խմանոր:

Համաշխարհային եկսպորտում Ռուսաստանը 1913 թվին կազմում էր ընդամենը մոտավորապէս 5,3 տո-կոս: Թվում է՝ շատ չէ: Սակայն դեռ մենք չենք հասե-լ նույնիսկ այդ տեսակարար կշիռն: Որինակ՝ 1930 թ. մեր տեսակարար կշիռը համաշխարհային եկսպորտում կազ-մում էր ընդամենը միմիայն 1,9 տոկոս: Նշանակում է, նույնիսկ անցյալում ունեցած աննշան տեսակարար կշիռը համեմատութեամբ համաշխարհային շրջանառու-թեան մեջ այժմ մեր եկսպորտը համարյա յերկու անգամ պակաս տեսակարար կշիռ ունի: Առանձին յերկրների բաւանսում ներմուծումները Խորհրդային Միութիւնից տասանութում են 1929 թ. 0,5 տոկոսից՝ Անգլիայում,

Իտալիայում եւ Ֆրանսիայում, մինչեւ 2,6 տոկոս՝ Գեր-մանիայում: Հարց եւ ծագում, թե այդ Ինչ տեսակի տնտեսական սիստեմ եւ կապիտալիստների մոտ, վոր հանկարծակի կարող եւ ընկնել, կործանվել մեր՝ այդքան համեստ տեղ բռնող եկսպորտից:

Դժբախտաբար, մեր եկսպորտը եւ բացարձակ թվե-րով բաւական ցածր եւ նախապատերազմյանից: Ռուսաստանի 1913 թ. ունեցած 1,5 միլիարդ ուրբու եկսպորտի դիմաց մեր եկսպորտը 1930 թ. կազմում էր մոտավորապէս 1 միլիարդ ուրբի, այսինքն 500 միլիոն ուրբով պակաս: Մինչ-դեռ 1913 թ. վոչ վոք չեւր ազմկում, թե ցորական Ռու-սաստանի եկսպորտն եւ կապիտալիստական ձգնաժամե-րի ծագման եւ ուժեղացման պատճառը:

Ճգնաժամը «խորհրդային դեմոկրիտի» ազդեցու-թեամբ բացատրելու անհեթեթութիւնը կարելի չէ եւ ավելի ընդդէմ նման փաստերով: Ճգնաժամը ստատու-թեան եւ հասնում յեկսպորտական եւ ամերիկական արդյու-նարբութեան այնպիսի ճյուղերում, վորոնց վերաբեր-մամբ մեր յերկիրը վոչ միայն արտահանող չէ, այլ ընդ-հակառակը հանդիսանում է զգալի չափով ներմուծող:

Արդյոք կարելի՞ չէ, իսկապէս, լրջորեն խոսել պու-դատի արդյունաբերութեան վրա «խորհրդային դեմ-պիդի» ազդեցութեան մասին, մի արդյունաբերութիւն, վոր ծայր ատիճան անկում է ապրում: Չե վոր ԽՍՀՄ վոր ծայր ատիճան անկում է մետադը: Սա-վոչ թե արտահանում, այլ ներմուծում է մետադը: Սա-կայն, դուցե, «խորհրդային դեմոկրիտի» կարելի՞ լինի բացատրել մեքենայաշինարարական արդյունաբերու-թեան ձգնաժամը Յեկսպորտում եւ Մեքերիկայում: Չե՞ թեան ձգնաժամը Յեկսպորտում եւ Մեքերիկայում: Չե վոր այստեղ ձգնաժամն ավելի ու ավելի չէ խորանում:

Բայց, հայտնի չէ, վոր միայն խորհրդային Միությունն է, վոր տարեցտարի ավելացնում է մեքենայական սարքավորման ներմուծումը թե Յեփրոպայից, թե Ամերիկայից: Գուցե, ավտոմոբիլային արդյունաբերության կատաստրոֆիկ կրճատումը կարելի՞ լինի բացատրել «խորհրդային դեմպինգով»: Մի՞թե ծիծաղելի չե այդ, մանավանդ այն մոմենտին, յերբ մենք դեռ ստիպված ենք մեծ քանակությամբ ավտոմոբիլներ ներմուծել արտասահմանից:

Կարելի չէ այդպիսի բարձրագույն որինակներ բերել: Սակայն բավական է ասել, վոր աշխարհիս բոլոր յերկրների չարքում ԽՍՀՄ-ը միակ յերկիրն է, վորը վոչ միայն չի կրճատել, այլ, ընդհակառակը, բավականաչափ ընդարձակել է իր ներմուծումը կապիտալիստական ճգնաժամի վերջին տարում:

Սրանով յես ընավ չեմ ուզում ասել, վոր մենք չենք ընդարձակում մեր արտահանությունը կամ հրաժարվում ենք հետագայում ընդարձակելու այն: Ընդհակառակը, մենք ավելացնում ենք մեր արտաքին ապրանքաշրջանառությունը և տարեցտարի ընդարձակվող ներմուծման համար մենք պետք է նաև ավելացնենք մեր արտահանությունը: Դա տեղի չէ ունենում փոխադարձ շահավետության տեսակետից: Բայց, գուցե, պարոն կապիտալիստները կցանկանային հանձնել ԽՍՀՄ-ի ունենալ իրենց հլու հարկատուն և թեկադրել խորհրդային Միությանը իրենց պայմանները, կամ բաժանել մեր յերկիրը իմպերիալիստների միջև ազդեցության չրջանակների: Սակայն ԽՍՀՄ կապիտալիստների համար դադուր չէ: (Ծափահարություններ): Խորհրդային Միությունը նման չէ նաև մի այնպիսի յերկրի, ինչպի-

սին է որինակ բուրժուական-կալվածատիրական Ռումինիան, վորը հատուկ «հեղամյակ» է մշակել իր յերկաթուղիներն ու բնական հարստությունները անասման կերպով վաճառելու համար՝ ոտարեկրյա կապիտալին տրված լայն կոնցեսսիաների անվան տակ:

Արտասահմանում խոչոր հողատերերին, կալվածատերերին և կուլակներին կատաղեցնում է այն հանգամանքը, վոր անցել է այն ժամանակը, յերբ խորհրդային միությունը ստիպված եր հաց ներմուծելու: Այժմ մենք հաց ենք արտահանում և մեր դյուղատնտեսության մեջ սոցիալիստական շինարարության հաջողութունները հիմք են տալիս հուսալու, վոր ներքին մատակարարման բարելավմանը ղուղենթաց, մենք կկարողանանք ավելացնել արտահանման այդ հատվածը: Իսկ ինչ վերաբերում է ձեռնուղ զինքին, ապա թույլ տվեք թեկուշ ում ուզում եք հավատացնել, վոր ոտարյերկրյա կապիտալիստների հետ առևտրական հարաբերությունների մեջ աշխարհի առաջին պրոլետարական պետության շահերի մասին մենք չենք մոռանա: (Ծափահարություններ):

Սակայն մյուս կողմից՝ Հոկտեմբերյան հեղափոխության յերկրից չի կարելի խել ապրանքների արտադրության արժեքի մեծության տեսակետից կարելիոր այն առավելությունը, վոր նա ազատվել է պարավոր դասակարգին կերակրելուց՝ կալվածատերերից (բացարձակ ռենտայի վերացումը) և կապիտալիստներից (ներանց յեկամուտները և գերակամուտները): Ասենք, Հոկտեմբերի տղին հատուկ պատվերով չե, վոչ ել արդելված: (Բուռն ծափահարություններ):

Այդպիսով, «Դեմպինգի» պատրվակով կազմակերպ-

ված հակախորհրդային կամպանիայի կեղծիքը մերկաց-
վում է հասարակ վառտերով: Փորձելով համաշխարհ-
ային տնտեսական ճգնաժամի թշվառութուններն ու
ամբողջ հետևանքները վերագրել «Խորհրդային դեմ-
պլինգին», մեր թշնամիներն ի վերջո խճճվում են,
կորցնելով վստահության վերջին մնացորդները մաս-
սաների առաջ: Իսկ այդ կամպանիայի իմաստը միայն
մեկն է՝ խորություն չդնելով միջոցների ու ձևերի
մեջ, թշնամական տրամադրություններ ստեղծել
ԽՍՀՄ-ի դեմ, նախապատրաստել հարձակում Խորհրդ-
ային միության վրա:

Տեսնելով, վոր «Խորհրդային դեմպլինգի» մասին
սկսած կամպանիան պարզապես տապալքված է, մեր
թշնամիները փորձեր են կատարում նոր կեղծ արգու-
մենտներով ու ժեղացնել այն: Դրա համար նրանք դի-
մեցին ամենազայրերի մի ստի՝ Խորհրդային Միության
մեջ «հարկադիր աշխատանք» գործադրելու մասին:

Բ. «ՀԱՐԿԱԴԻՐ ԱՇԽԱՏԱՆԲ» ԳՈՐԾԱԴՐԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

Վորպեսզի «Խորհրդային դեմպլինգի» դեմ կազմա-
կերպված կամպանիան արտաքուստ քիչ թե չառ հա-
վանական դարձնի, բուժուսական մամուլը լողմուկ է
բարձրացնում այն մասին, վոր Խորհրդային միու-
թյունն արտասահմանում իր սպրանքները վաճառում
է իբր թե առանձնապես ցածր գներով, և վոր այդ
ԽՍՀՄ-ի համար հնարավոր է այն սղաճառով, վոր
այնտեղ իբր թե կիրառվում է «հարկադրական աշխա-
տանք»:

Այդ դեպքում զբաղվենք այն խնդրով, թե ի՞նչ է
ներկայացնում աշխատանքը ԽՍՀՄ-ում և կապիտալիս-

տական յերկրներում: Յեթե տեսք է խոսել հարկադիր
աշխատանքների մասին, ապա տեսնենք թե վորտե՞ղ
նա իրոք գոյություն ունի՝ ԽՍՀՄ-ում, թե՞ կապիտա-
լիստական յերկրներում:

Կսկսեմ հարցի սկզբունքային կողմի վերլուծու-
թյունից:

Կ. Մարքսը հետևյալ խոսքերով եր բնորոշում
բանվոր դատակարգի դրությունը կապիտալիզմի պայ-
մաններում:

«Հասարակական տեսակետից բանվորների դասա-
կարգը հանդիսանում է կապիտալի համար ճիշտ այնպի-
սի մի սղարագա, ինչպիսին է որինակ ձեռքի անշունչ
գործիքը... Հռոմեյական սարուկը կապված էր չլթա-
նելով, վարձու բանվորը անտեսանելի կուպերով կապ-
ված է իր սեփականատիրոջը, բայց միայն այդ սեփակա-
նատերը վոչ թե առաձին կապիտալիստն է, այլ կա-
պիտալիստների դասակարգը» (K. Маркс, „Капитал“
т. I, стр. 557)

Բայց ահա Մարքսի կողմից տրված՝ կապիտալիս-
տական հասարակության մի այլ ցայտուն բնորոշումը՝

Միայն այն ձեռք, վորով բամվում է հավելյալ աշ-
խատանքն անմիջական արտադրողներից—բանվորնե-
րից, զանազանում է հասարակական ֆորմացիաները,
որինակ ստրկության վրա հենվող հասարակությունը՝
վարձու աշխատանքի հասարակությունից (K. Маркс,
„Капитал“, т. I, стр. 16).

Գիտական սոցիալիզմի հիմնադիրներ՝ Մարքսը և
Էնգելսը տվել են կապիտալիստական իրավակարգի
սխտեմի սղառիչ վերլուծությունը և կատարելապես
սղացուցել են, վոր՝

«Բուրժուազիայի համար դործերի աշխատանքի դրու-
թյունն անհամեմատ ավելի չահավետ և քան նախկին
ստրկությունը. նա յերբ ցանկանա, կարող է արձակել
իր բանվորներին, չկորցնելով ներդրած կապիտալը,
վորովհետև ընդհանրապես աշխատանքը նրան ավելի
եփան է նստում, քան ստրկներին աշխատանքը»:
(Ֆ. Ենգելս):

Այս վերջին խոսքերը մերցված են 1844 թ. բույս
տեսած՝ Ենգելսի. — «Բանվոր դասակարգի դրությունն
Անգլիայում» գրքից: Սակայն մի թե այլ խոսքերը թե-
կուզ ամենաշնչին չափով կորցրել են իրենց նշանակու-
թյունը նաև աշխատանքի մոմենտի համար: Ընդհակա-
ռակը, բանվորներին չահագործելու ատարելիցում կա-
պիտալիզմն ավելի հեռու է անցել:

Անհրաժեշտ է կրկին ու կրկին անգամ հիշեցնել
նաև Մարքսի խոսքերը գյուղացիության դրության
մասին՝ կապիտալիզմի զերիչխանության ժամանակ:

«Բուրժուական հասարակությունը ծծում է գյու-
ղացու արյունը նրա սրտից և ուղեղը նրա գլխից ու
այդ բոլորը նետում է կապիտալիզմի՝ այդ նոր ալքի-
միկոսի կաթսան»:

Կարիք կա՞ արդյոք աղացուցելու, վոր Մարքսի
այդ խոսքերը նույնպես, վորոնք ասված են մի քանի
հասնյակ տարիներ առաջ, աշխատել ամեն քայլափոխին
արդարանում են այնտեղ, վորտեղ գյուղում իշխում են
կապիտալիստը, կալվածատերը և կուլակը:

Այլևս կարիք չկա խոսելու այն մասին, վոր Ֆրանսի-
այի, Անգլիայի, Միացյալ Նահանգների, Ռեյգիայի
և Հոլլանդիայի գաղութներում կապիտալիստական
ստրկության բոլոր ձևերի հետ միատեղ, բազմաթիվ

դեպքերում դեռևս պահպանվում է ուղղակի ստրկատի-
րությունը, տեղի յե ունենում մինչև իսկ առանձին մար-
դկանց և ամբողջ ընտանիքների բացարձակ առուծախ:

Բուրժուական մամուլն անհեթեթ ստեր է տար-
ծում՝ ի՞նչ Մամուլ «հարկադիր աշխատանքի» մասին,
բայց զերազատում է ծածկել վարձու բանվորների և
աշխատավոր գյուղացիների ստրկության անհերքելի-
փաստերը կապիտալիզմի յերկրներում: Սակայն, չնա-
յած այդ բոլոր ջանքերին, ճշմարտությունը հայտնե-
վում է: Բանվորների և ընդհանրապես աշխատավորու-
թյան լայն մասսաների առաջ քաջվում է կապիտալիս-
տական սխտեմի ստրկական բնույթը և դրան զուգոր-
թաց՝ Հոկտեմբերյան հեղափոխության չորհիվ ըս-
տեղծված ինքնակառավարյալ իրավակարգի ազատագրական
նշանակությունը: Կապիտալիստական մամուլն անըն-
դատ դործի յե ձեռնարկել «հարկադիր աշխատանքի»
չորհը կապիտալիզմում իր կամարանխալով: Այդ դոր-
ծում նա լիովին կխայտառակվի:

Կապիտալիստական ստրկության պատճառները
վաղուց յերեսն են հանված: Ինչպես հայտնի յե, այլ
պատճառները կայանում են նրանում, վոր բուրժուա-
կան իրավակարգում արտադրական միջոցները պատ-
կանում են կապիտալիստներին, իսկ բանվորները զր-
կանցից զուրկ են: Այդ և վոր բանվորներին ստրկական
կախման մեջ է դնում կապիտալիստներից: Ժամանա-
կան այլ է դրությունը ինքնակառավարյալ իրավակարգի
պայմաններում, վորի տրինակը մենք տեսնում ենք մեր
յերկրում: Ի՞նչ մեջ աշխատանքը ազատ է: Ինքնուր-
ույն միությունը ձեռք է բերել այդ, խելով ար-
տադրության միջոցները կապիտալիստներից և հետո՝

«Բուրժուազիայի համար դործերի աշխատանքի դուրս-
թողնելն անհամեմատ ավելի շահավետ է քան նախկին
ստրկութիւնը. նա յերբ ցանկանա, կարող է արձակել
իր բանվորներին, չկորցնելով ներդրած կապիտալը,
վերսկսելով ընդհանրապես աշխատանքը նրան ավելի
եփան է նստում, քան ստրկներին աշխատանքը»:
(Ֆ. Ենգելս) :

Այս վերջին խոսքերը վերցված են 1844 թ. լույս
տեսած՝ Ենգելսի. — «Բանվոր դասակարգի դուրսթողնելն
Անգլիայում» գրքից: Սակայն մի թիւ այդ խոսքերը թե-
կուղ ամենաչնչին չափով կորցրել են իրենց նշանակու-
թիւնը նախ աշխատանքի մոմենտին համար: Ընդհակա-
ռակը, բանվորներին շահագործելու ասպարեղում կա-
պիտալիզմն ավելի հեռու յետն է:

Անհրաժեշտ է կրկին ու կրկին անդամ հիշեցնել
նաև Մարքսի խոսքերը գյուղացիութեան դուրսթողնելն
մասին՝ կապիտալիզմի գերիշխանութեան ժամանակ:

«Բուրժուական հասարակութիւնը ծծում է գյու-
ղացու արշունը նրա սրտից և ուղեղը նրա գլխից ու
այդ բոլորը նետում է կապիտալիզմի՝ այդ նոր ալքի-
միկոսի կաթսան»:

Կարիք կա՞ արդյոք աղացուցելու, վոր Մարքսի
այդ խոսքերը նույնպէս, վորոնք ասված են մի քանի
հասնյակ տարիներ առաջ, աշխատել ամեն քայլափոխին
արդարանում են այնտեղ, վորտեղ գյուղում իշխում են
կապիտալիստը, կալվածատերը և կուլակը:

Այլևս կարիք չկա խոսելու այն մասին, վոր Ֆրանսի-
այի, Անգլիայի, Միացյալ Նահանգների, Բելգիայի
և Հոլլանդիայի գաղութներում կապիտալիստական
ստրկութեան բոլոր ձեւերի հետ միատեղ, բազմաթիւ

դեպքերում դեռևս պահպանվում է ուղղակի ստրկատի-
րությունը, տեղի յետնենում միջին և իսկ առանձին մար-
դկանց և ամբողջ ընտանիքների բացարձակ առուծախ:

Բուրժուական մամուլն անհեթեթ ստեր է տարա-
ծում՝ իՍՆՄ-ում «հարկադիր աշխատանքի» մասին,
բայց գերադասում է ծածկել վարձու բանվորների և
աշխատավոր գյուղացիների ստրկութեան անհերքելի
փաստերը կապիտալիզմի յերկրներում: Սակայն, չնա-
յած այդ բոլոր ջանքերին, ճշմարտութիւնը հայտնե-
վում է: Բանվորների և ընդհանրապես աշխատավորու-
թեան լայն մաստաների առաջ բացվում է կապիտալիս-
տական սխտեմի ստրկական բնույթը և դրան դուրս-
թողնելը՝ Հոկտեմբերյան հեղափոխութեան հարձիւ բա-
տեղծված ինքնակազմի իրավակարգի ազատագրական
նշանակութիւնը: Կապիտալիստական մամուլն աննը-
պաստ դուրծի յետնենարկել «հարկադիր աշխատանքի»
շուրջը կազմակերպված իր կամպանիայով: Այդ գոր-
ծում նա լիովին կապառուկվի:

Կապիտալիստական ստրկութեան պատճառներն
վաղուց յերևան են հանված: Ինչպէս հայտնի յետ, այդ
պատճառները կայանում են նրանում, վոր բուրժուա-
կան իրավակարգում արտադրական միջոցները պատ-
կանում են կապիտալիստներին, իսկ բանվորները դը-
րանցից գուրկ են: Այդ է վոր բանվորներին ստրկակաւ
կալիւման մեջ է դնում կապիտալիստներից: Միանգա-
մայն այլ է դուրսթողնել խորհրդային իրավակարգի
պայմաններում, վորի որինակը մենք տեսնում ենք մեր
յերկրում: ԻՍՆՄ մեջ աշխատանքը ազատ է: Խորհրդ-
ային միութիւնը ձեռք է բերել այդ, խելով ար-
տադրութեան միջոցները կապիտալիստներից և հետո՝

վտարելով նրանց յերկրից : ԽՍՀՄ մեջ բանվորներն աշխատում են վոչ քե կապիտալիստների համար, այլ իրենց համար : Դրանով զործնականում դեն է չալրտվում կապիտալիստական ստրկութունը և յերկրում ազատագրվում է աշխատանքը, վորտեղ արտադրության միջոցներն արդեն վոչ թե կապիտալիստների ձեռքին են, այլ ժողովրդի արամադրության տակ :

Անցնենք կոնկրետ փաստերին .

ա) Դործագրվուքյան մասին : Ըստ յերեվույթին, բուրժուազիայի համար չտեսնված գործագրվուքյան փաստը՝ փողոց նետված 30—35 միլիոն բանվորներով, «ազատ աշխատանքի» ապացույց ե՛կապիտալիզմի ուժի մոտ : Սակայն կապիտալիստական յերկրներին բանվորները, իրենց կաշվի վրա դղալով չտեսնված և ավելի ու ավելի աճող զործագրելության սարսափները, չատ լավ դիտեն, վոր հենց դա յե ամենավատթար ճնշումը աշխատավորության համար, վոր հենց դա յե տատնյակ միլիոնավոր ընտանիքների սովի մատնումը :

Նույնպես ակնհայտ է վոր Խորժուաղիան Խորհրդային Միության մեջ զործագրելության վերացման փաստը պետք է ամեն կերպ թաղցնի բանվորներին, կամ թե ներկայացնի այդ վորպես հետևանք ԽՍՀՄ մեջ աշխատանքի ընդհանուր հարկադրման : Սակայն կապիտալիստական յերկրների բանվորներն որստորե ավելի յով են հասկանում իրական ճշմարտությունը Խորհրդային Միության մասին և մինչև իսկ նրանցից ամենահետամնացների համար պարզվում է վոր ԽՍՀՄ-ում զործագրելության վերացումը բանվորական պետության մեջ սոցիալիստական շինարարության հաջող ծավալման անմիջական հետևանքն է :

բ) Բանվարական որվա մասին : Չնայած դոյն-թյուն ունեցող հակայական զործագրելության, կապիտալիստները նաև այժմ ուժեղ հարձակում են կատարում բանվորական որվա վրա, ձգտելով առավելագույն չափով յերկարացնել այն : Կապիտալիստական յերկրներում բանվորներն այժմ կարող են միայն յերազել այն մասին, վորպես զի սոհայանեն Տ-ժամյա բանվորական օրը, այնտեղ յերկրներում, վորտեղ նրանք ձեռք են բերել այդ առաջ :

Ահա փաստեր բանվորական որվա իսկական դրության մասին :

Սկսենք լեռնազործներից : Անգլիայում ածխավորերի աշխատանքը կոնվեյցերներին վրա՝ վատտորեն հաճախ հասնում է 9—10 ժամի, այն ժամանակ յերբ սարլամենտի կողմից անցյալ տարի ընդունված է ստորերկրյա աշխատանքներում բանվորական որվա ավելացում մինչև 7 1/2 ժամ : Ըստ 1930 թ. տվյալների, ՀԱՄ Նահանգների ածխային արդյունաբերության ստորերկրյա բանվորների բանվորական օրը հասնում է 9 1/2—9 3/4 ժամի : Անցյալ տարվա վերջերից ճապոնիայում ստորերկրյա աշխատանքների մեջ լեռնազործների համար սահմանված է 10-ժամյա բանվորական օր : Յերկու խոսք մանածագործների մասին : Անցյալ տարվա սկզբներում Իտալիայում օրենքով թույլատրված է տեքստիլ արդյունաբերության մեջ աշխատանքի տեղադրված ավելացում, առանց վորեն ճշտման և սահմանափակման : Գերմանիայում, ըստ Փարբիկային տեսուչների հաշվետվության» 1930 թ., տեկստիլ արդյունաբերության մի շարք ճյուղերում և հագուստ-տեղենի արտադրությամբ զբաղվող ձեռնարկելություն-

ներում, սահմանված է փաստորեն 15-16 ժամվա բան-
վորական ուր :

Իսկ ալիւորդ է խոսել այն մասին, վոր գաղութնե-
ում պարոն կապիտալիստները չեն քաշվում ցանկա-
ծի չափ յերկարացնելու բանվորական ուրը : Որինակ,
Հնդկաստանի աշխատանքի գլխավոր սեռչի հաշվե-
ավությունը նշում է, վոր հնդկական բանվորների բան-
վորական ուրը փաստորեն հասնում է 14-15 ժամի, վո-
րանակ 1931 թ. Վաշինգտոնի կոնֆերենցիայի կողմից
Հնդկաստանի համար սահմանված 10 ժամի :

Այսպես են «ազատ» աշխատանքի պայմանները կա-
պիտալիստների մաս : Այդպես է բանվորական ուրվա վի-
ճակը կապիտալի յերկրներում :

Համեմատենք այդ փաստերը ԽՍՀՄ-ում յեղած
դրության հետ : Յեթե կապիտալիստական յերկրներում
բանվորները կարող են միմիայն յերազել վորոչ տեղե-
րում արդեն ձեռք բերված 8-ժամյա բանվորական ուրվա
պահպանման մասին, ապա մեղանում մենք հակառակ
պատկերն ունենք : ԽՍՀՄ-ում անց է կացվում 8-ժամ-
յա բանվորական ուրվա պահպանումը մինչև 7 ժամի և
բացի դրանից, վոր միայն աշխատավարձի պահպան-
մամբ, այլև միաժամանակ հետադա սովեցացմամբ՝ հա-
մաձայն հավաքական պայմանագրերի : Այս տարի
Խորհրդային Միության արդյունաբերությանը հիմնա-
կանում ավարտում է 7-ժամյա բանվորական ուրվան անց
նելը : Բանվորների մի շարք կատեգորիաների համար,
որինակ, ստորերկրյա աշխատանքի, լեռնադորձների,
ջրմիական արդյունաբերության վորոչ ճյուղերի և
այլն մեղանում վաղուց կիրառվում է 6-ժամյա բանվո-

րական ուր : Նման է սա ԽՍՀՄ-ում բանվորների «հար-
կադրական աշխատանքի» :

Պետք է աշխատել, վորպեսզի արտասահմանում
բանվորները վորքան հնարավոր է յայն ծանոթանան այս
բոլոր փաստերին :

գ) Աշխատավարձի մասին : Պարոն կապիտալիստնե-
րըն այժմ ուժեղ հարձակում են կատարում աշխատա-
վարձի վրա : Հայտնի տնտեսագետ Յու. Կուչինսկին
հաշվել է, վոր գերմանական բանվորը 1930 թվի ըն-
թացքում դորձադրկության և կիսադորձադրկության
հետեանքով կորցրել է ամենապակասը 12 միլիարդ
մարկ, այսինքն 6 միլիարդ ուրլի : Ըստ ամերիկյան
բուրժուական «Ստանդարտ Ստատիստիկ Կո» վիճա-
կադրական գործակալության (նույնպես և «Անալիստ»
ամսագրի) հաշիվները, Հյուսիս-Ամերիկյան Միացյալ
Նահանգներում բանվորները 1930 թվի ընթացքում աշ-
խատավարձի կորուստ են ունեցել ամսական ամենապա-
կասը 1 միլիարդ դոլլար, այսինքն 2 միլիարդ ուրլի :
Ամբողջ 1930 թ. ընթացքում Հյուսիս-Ամերիկյան բան-
վորների աշխատավարձի կորուստն այդպիսով կարժում
է 12 միլիարդ դոլլար, այսինքն 24 միլիարդ ուրլի :
Կարելի յե նույնանման թվեր բերել նաև մյուս կապի-
տալիստական յերկրների վերաբերյալ : Տեսնում եք, թե
վորքան այս ամենը նման է աշխատանքի «ազատու-
թյան» կապիտալիզմի պայմաններում :

Միանգամայն հակառակ պատկեր ենք մենք տես-
նում ԽՍՀՄ-ում : Խաղաղ սոցիալիստական շինարարու-
թյան ժամանակաշրջանում չի յեղել այնպիսի մի սոս-
րի, յերբ ընկներ Խորհրդային Միության բանվորների
աշխատավարձը : Ընդհակառակը, մեղանում ամեն տա-

րի բանվորների աշխատավարձը բարձրացել է, այս տա-
րի նա շարունակում է ել ավելի բարձրտեղով: Միայն հըն-
գամյակի անցած յերկու տարիների ընթացքում բան-
վորների ու ծառայողների աշխատավարձի ֆոնդը խոր-
հորդային միտթյունում բարձրացել է 7,8 միլիարդ
ռուբլուց մինչև 12,6 միլիարդ ռուբլի, այսինքն՝ ընդ-
հանուր գումարով ավելացել է 4,7 միլիարդ ռուբլով:
1931 թվի աշխատավարձի ֆոնդը 1930 թվի նկատմամբ
ավելացել է 2.860 միլիարդ ռուբլով: Թեկուղ
ինչ էլ ասեն այդ վաստերի մասին պարոն կա-
պիտալիստներն ու նրանց մամուլը, վողջ աշխարհի
բանվորութունը կհամաձայնի մեզ հետ, վոր աշխա-
տավարձի այդպիսի վերելքը իՍՆՄ-ում տեղի չե ունե-
ցել միմիայն չնորհիվ նրան, վոր այստեղ իշխանու-
թյունը գտնվում է բանվոր դասակարգի ձեռքին:

ծաղրկութիւնք վերացմանը, բաւականութեամբ պետական և պաշտօնական ֆունդը (հիմնականում, հեղինակական, հաշմանդամութեան և այլն) տարեցտարի աճում եւ։ Հնդկական անցած յերկու տարիներէ ընթացքում սոցիալական ապահովագրման ֆոնդը մեղանում աճել ե 980 միլիոնից մինչև 1,514 միլիոն ուրբի։ Իսկ յետ վերջինք իՍՀՄ-ում բանվորութեան կենցաղային և կուլտուրական պայմանների բարելավման համար արված պետական ֆինանսական ոժանդակութեան բոլոր տեսակները (սոցիալական ապահովագրութեան յետմուտներէ հատկացումները, կոմունալ ճրի ապաստարկումը, բնակարանային շինարարութեանը, ժող. լուսավորութեանը, առողջապահութեանը, հասարակական սնունդը), ապա միայն հնդկական յերկու անցած տարիների ընթացքում բանվորներին ու ծառայողներին հատկացված պետական համապատասխան ֆոնդերը բարձրացել են 3,372 միլիոնից մինչև 6,571 միլիոն ուրբու, այսինքն՝ 3·199 միլիոն ուրբով։ Յեւ, վերջապես, միայն 1931 թվի ընթացքում այդ ֆոնդերի չափըն այնքան և բարձրացվում, վոր հասնում ե 9,699 միլիոն ուրբու, այսինքն՝ միայն մեկ տարվա ընթացքում լրացուցիչ կերպով ավելացվում ե 3,128 միլիոն ուրբով։ Դրանից հետո վորքան եւ վայնասուն բարձրացնի իՍՀՄ-ում «հարկաւոր» աշխատանք կերտուելու մասին արտասահմանյան ծախու մամուլը, վոր հի բանվոր, վորը ծանոթ ե այդ փաստերին, յերեք ներառ չի հավատա։ Մենք համոզված ենք, վոր չստ մոտ ապագայում կապիտալիստական յերկրների ուղինակ հետամնաց բանվորները կծիծաղեն այդ արտաոց ստի վրա։

Է) Դեպի աշխատանքը յեղած վերաբերմունքի մասին: ԽՍՀՄ-ում մասնատաների մեջ հաստատ կերպով աճում է աշխատանքային ենտուղիազմը և ավելի լայն ծավալ ընդունում սոցիալիստական մրցությունը, բանվորների մեջ, իսկ այժմ նաև գյուղում կոլտոգնիկների մեջ: Ամբողջ բանվորության կիսից ավելին՝ մասնակցում է մրցմանը: Հարվածայինների, աշխատանքի հետոների թիվն աճում է: Մի՞թե պարզ է, վոր այս բոլորն ազատ աշխատանքի արդյունք է: Այլ է դրությունը կապիտալիստների մոտ: Այնտեղ բանվորության մեջ աշխատանքային ենտուղիազմը բացակայում է: Յեւ մի՞թե այլ կերպ կարող է լինել, յերբ կապիտալիզմի պայմաններում բանվորների աշխատանքի ստրկական բնույթն արտահայտվում է տառացի կերպով ամեն քայլափոխին: Պարզ է, վոր կապիտալի լծից ազատված բանվորների աշխատանքը, ինչպես յերկինքը յերկրից, տարբերվում է կապիտալիստների գերիշխանության տակ գտնվող պրոլետարների ստրկական աշխատանքից:

Դ) Արմատական գաճազանության մասին: Վերջիվերջո դժվոր է անանել, թե ինչումն է ԽՍՀՄ-ի և կապիտալիստական յերկրների աշխատանքի պայմանների արմատական զանազանության հիմնական պատճառը: Այդ հիմնական պատճառը նրանումն է, վոր մեզ մոտ իշխանությունը բանվորների ձեռքին է, իսկ կապիտալիստական յերկրներում՝ շահագործող դասակարգերի ձեռքին: Հենց այդ խնդրին՝ իշխանությունը գրավելու խնդրին է մղում բանվորությանը կապիտալիստական մամուլի սկսած հակախորհրդային կամպանիան «հարկադիր աշխատանքի» մասին:

Այդպես են բանվորների դրությունը վերաբերող

փաստերը կապիտալիստական յերկրներում և ԽՍՀՄ-ում: Բավական է վորպիպի բանվորներն արտասահմանում իմանան այդ փաստերը, վորպեսպի ԽՍՀՄ-ում հարկադիր աշխատանք կիրառելու մասին տարածած զբոսարտությունը ջարդ ու փշուր լինի: Փաստերը պարզորոշ ընդգծում են կապիտալիստական սխտեմի հակադրությունը կառուցվող սոցիալիզմի սխտեմին, և այդ հակադրությունն ամբողջովին ուղղված է կապիտալիզմի դեմ, ամբողջովին սոցիալիզմի ուղիին է:

Արդյոք չե՞ն զղջա այժմ պարոն կապիտալիստները, վոր այդպիսի մի դործ են սկսել: «Հարկադիր աշխատանքի» կամպանիան, վոր սկսվել է հակախորհրդային նպատակներով, արդեն իր սույր ծայրով դառնում է կապիտալիստական ստրկության դեմ: Ավելի վատ կապիտալիստների համար: Ավելի լավ բանվորների դործի համար:

Բայց բուրժուական մամուլն առանձնապես հնաբանիտ է դառնում ստախոսության մեջ մեր հյուսիսային շրջանների աշխատանքի պայմանների վերաբերյալ, հատկապես անտառանյութերի մթերման ասպարիզում: Անչափ կեղծիքներ ու զրպարտություններ են հավաքել՝ այդ շրջաններում «հարկադիր աշխատանք» գործադրվելու մասին: Անգլիայում, Ֆրանսիայում և Ամերիկայում բուրժուազիայի բազմաթիվ ականավոր գործիչների մասնակցությամբ կամպանիա յե սարվում խորհրդային անտառանյութերի և այլ ապրանքների ներմուծման դեմ, այն հիման վրա, թե իրր դրանք «հարկադիր աշխատանքի» արդյունք են, և իբրեւ թե հատկապես բանտարկյալների աշխատանքի արդյունք: Այդ բոլորը, իհարկե, քողարկվում է

«բարձր» մորալի նկատառումներով: Միեւնույն ժամանակ մասամբ ազդեցության, բայց գլխավորապես հատկապես իրականացրած այս դեպքի շնորհիվ, ԽՍՀՄ-ի բնակչության տարբեր կատեգորիաների աշխատանքի պայմանները ծախսու մամուլի կողմից մեկնաբանվում են վայելչորեն:

Այդ տեսակետից տեղին պետք է համարել այն միջոցը, վորին դիմել է Անգլիայի կառավարությունը: Նա հրատարակել է հատուկ գիրք՝ «Խորհրդային սոցիալիստական հանրապետությունների Միության մեջ աշխատանքի վերաբերյալ գործող որենքները ընտիր փաստաթղթերը» և դրանով իսկ հնարավորություն է տվել գեթ ցանկացողներին ծանոթանալու իսկական փաստերի հետ: Սակայն, վորովհետև այդ գիրքը իր մեջ պարունակում է իսկական, թեև հատկապես ընտրված փառվածքներ աշխատանքի խորհրդային որենադրությունից, ուստի սեվհարյուրակային «Մորենիդ Պոստը», վոր բազմաթիվ հակախորհրդային յելույթների ներշնչողն է, ուղղակի հանդիմանում է անգլիական կառավարությանը նրանում, վոր նա հրապարակել է մի գիրք՝ «վորը վոչ մի գործնական արժեք չունի», ըստ յերեւույթին նրա համար, վոր նա նյութ չի տալիս մեր յերկրի «հարկադիր աշխատանքի» մասին զրպարտություններ անելու համար:

Մյուս կողմից, իբր թե «բարձր մորալից» դրդված, անցյալ տարի Հ. Ա. Միացյալ Անգլիայում մեծ աճապարանքով հատուկ որենք է ընդունված ոտարերկրյա այն ապրանքների ներմուծման դեմ. վորոնք արտադրված են «բանտարկյալների աշխատանքի միջոցով, կամ «հարկադիր աշխատանքի», և

կամ պատժիչ սանկցիաների սպառնալիքով պայմանավորվող կոնտակտացված աշխատանքի միջոցով»: Իսկ այժմ Ներկայացուցիչների պալատի մաքսա-ֆինանսական հանձնաժողովն այդ որենքը լրացրել է մի ուղղումով, վորով արգելվում է ոտարերկրյա այնպիսի ապրանքների ներմուծումը, վորոնք «ստացված են, արտադրված, չինված, փոխադրված, տեղափոխված, բարձրված, կամ դատարկված հարկադիր աշխատանքի կամ պատժիչ սանկցիաներով պայմանավորված կոնտակտացված աշխատանքի միջոցով»: ԽՍՀՄ-ի թշնամիներն այդ որենադրական միջոցներն առանձին յեռանդով ուզում են ոգտադործել Խորհրդային Միության դեմ՝ անտառանյութերի խորհրդային արտահանության հարցում, իհարկե, ամեն կերպ քողարկելով այդ բարոյախոսությունն նկատառումներով: Սակայն, ամերիկական կալիտալիստների ամբողջ կեղծավորությունը բացվում է միայն այն «անմեղ» վերապահությունով, վորը գտնվում է մաքսա-ֆինանսական հանձնաժողովի մտցրած վերոհիշյալ ուղղման վերջում: Այնտեղ ասվում է՝ «Սակայն այդ հրահանգները չպետք է կիրառվեն ամեն տեսակի ապրանքների, գործվածքների և առևտրի առարկաների նկատմամբ, թեև կուզ և նրանք ստացված, արտադրված, վերամշակված, փոխադրված, տեղափոխված, բարձրված և դատարկված լինեն կալանավորների աշխատանքի, կամ հարկադիր աշխատանքի, կամ պատժիչ սանկցիաների սպառնալիքով պայմանավորված կոնտակտացված աշխատանքի միջոցով, վորոնք ՀԱՄՆ-ում չեն արտադրվում կամ վերամշակվում այն քանակությամբ, վորն անհրաժեշտ է սպառողական պահանջի բավարար-

ման համար ՀԱՄՆ-ում»։ Պարզ է, Վոր ՀԱՄՆ-ի կապիտալիստներին հետաքրքրում են վոչ թե աշխատանքի պայմանները, այլ իրենց սպրանքների համար մրցման հնարավորությունը։

Սակայն, այդ «հակաարդյական» ուղղման առթիվ, նույն իսկ բուրժուական «Նյու-Յուրկ Վորլդ» թերթը հեղնանքով նկատում է, Վոր «հարկադիր աշխատանքով արտադրված ապրանքների դեմ դրվաճիքը պարզորոշ կերպով սահմանափակվում է մեր կարիքների շրջանակով։ Իսկ յեթե ներքին արտադրությունը բավականացնում է, ապա մենք անմիջապես բարձր մորալի սկզբունքներ ենք առաջադրում»։

Ըստ յերեմիայթին, ամերիկական բուրժուազիայի համար «բարձր մորալի» է մեծ յեկամտի միջև դանադանություն չլա։

Քանի Վոր բազմաթիվ լրագրեր արտասահմանում ստեր են ստեղծում՝ իՍՀՄ-ում անտառային արդյունաբերության մեջ «հարկադիր աշխատանքի» կիրառելու և բանտարկյալների աշխատանքի մասին, ուստի պետք է առանձնապես կանգ առնել այն փաստերի վրա, Վորոնք կարող են տալ հյուսիսային շրջաններում տիրող իսկական դրության պատկերը։ Նախ՝ նշենք, Վոր անտառանյութերի մթերման գործում, Վորի մասին այդքան շատ գրում են արտասահմանում, մեզ մոտ այժմ, այս սեղոնում դրաված են 1.134 հազար մարդ և նրանք բոլորն էլ աշխատում են սովորական ազատ աշխատանքի պայմաններով, իսկ բանտարկյալների աշխատանքը մոչ մի առանշությունի անտառանյութերի մթերման հետ։

Սակայն մենք յերբեք չեն ցանկացել ծածկել այն

փաստը, Վոր առողջ և աշխատանքի ընդունակ բանտարկյալների աշխատանքը մեզանում գործադրվում է վորոշ կոմունալ և ճանապարհային աշխատանքներում։ Մենք այդ անում էյինք առաջ, անում ենք հիմա, և պետք է անենք ապագայում։ Այդ ոգտակար և հասարակության համար։ Այդ ոգտակար և իրենց՝ հանցադործների համար, Վորովհետև ընտելացնում է աշխատանքի և դարձնում է նրանց հասարակության օգտակար անդամներ։

Մի շարք հյուսիսային շրջաններում, Վորոնց մասին իՍՀՄ-ում «հարկադիր աշխատանք» կիրառելու շուրջը տարվող կամպանիայի առթիվ այդքան շատ գրում են այժմ բուրժուական թերթերում, մեզ մոտ իսկապես Վորոշ աշխատանքներում կիրառվում է բանտարկյալների աշխատանքը, սակայն հետևյալ փաստերը ակներև կերպով սղացուցում են, Վոր բանտարկյալների աշխատանքն այստեղ ևս մոչ մի առնչություն չունի մեր եկապորտի առարկաների հետ։

Նշենք այդ բանտարկյալների աշխատանքների սրյեկաները։

Կարելիայում բանտարկյալների աշխատանքով անց է կացված կիմ-Ուլստա տրակտը (ճանապարհ» 208 կիլոմետր յերկարությամբ և, բացի դրանից, Պատանդովա-կիկշ-լին տրակտը՝ 190 կիլոմետր տարածությամբ։ Չի կարելի չնդունել, Վոր դրանք յերկրի համար կարեւոր աշխատանքներ են։

Առանձին նշանություն ունի Կարելիայում Սպիտակ և Բալտիկ ծովերը միացնող կանալի այժմ ծավալվող շինարարությունը։ 914 կիլոմետր յերկարություն ունեցող այդ ջրանցքը, առնելով իր շղթայի

մեջ Լադոգա և Ունեգա լճերը՝ պետք է միացնի Բալտիկ և Սպիտակ ծովերը։ Այդ կանալի կառուցումը կապված է խոշոր աշխատանքի հետ՝ հմշակված հողի զանգվածների փոխելը, լճերի ու գետերի հովիտների խորացնելը և այլն։ Այժմ աշխատանքները տարվում են Վիգ-լճի շրջանում։ Մեր խնդիրն է՝ առաջիկա յերկու տարիների ընթացքում վերջացնել այդ աշխատանքները։

Այսպես է Կարելիայում բանտարկյալների կողմից կատարվող աշխատանքների գործը։

Վորջան ել վայնասուն բարձրացնի բուրժուական մամուլն արտասահմանում, մենք չենք հրաժարվի այդ աշխատանքներից և այդ շինարարության մեջ բանտարկյալների աշխատանքի գործադրումից։ Թող բանտարկյալների աշխատանքը ևս ծառայի ԽՍՀՄ-ի ժողովուրդների ոգտին։

Հյուսիսային յերկրում մենք նույնպես կատարում ենք մի շարք ճանապարհային և շինարարական աշխատանքներ բանտարկյալների աշխատանքով։ Որիննակ՝ Հյուսիսային յերկրում անց է կացվում Սիկտիվկա-Ուխտա խճուղին՝ 313 կիլոմետր յերկարությամբ և արդեն 160 կիլոմետր ավարտված է։ Խճուղին տարվում է Ուխտայի շրջանը, վորտեղ նավթահանության համար հետախուզական աշխատանքներ են կատարվում։ Բացի դրանից, Հյուսիսային շրջանում բանտարկյալների աշխատանքով կառուցվում է Սիկտիվկա-Պիմյուգ յերկաթուղադիծը՝ 305 կիլոմետր յերկարությամբ։ Այդ ճանապարհն իր բոլոր տեսակի արհեստական սարքավորմամբ կառուցվում է նույնպես բանտարկյալների աշխատանքով։ Գիծն 97 կիլոմետրի

չափ արդեն պատրաստ է։ Այդ ճանապարհները կարող են խոշոր դեր խաղալ նոր նավթաբեր շրջանների զարգացման համար։ Այդ շրջանների տնտեսկան վերելքի, թեկուզ և ամբողջ Խորհրդային Միության համար Ուխտայի, նոր նավթային շրջանի շահագործումը խոշոր նշանկություն կունենա։

Այդ աշխատանքների վրա վերոհիշյալ բոլոր շրջաններում զբաղված են ընդամենը 60 հազար մարդ։

Կարող եմ նաև մի քանի խոսք ավելացնել այդ շրջաններում աշխատող բանտարկյալների աշխատանքի և կենցաղի պայմանների մասին։ Աշխատանքային որվա տեվողությունը բանտարկյալների բոլոր ճամբարներում սահմանված է 8 ժամ։ Բացի այս, վոր նրանց տրվում է անհրաժեշտ քանակությամբ սննդամթերք և ընդհանրապես բավարար մատակարարում, բացի դրանից, ամսական 20-ից մինչև 30 ռուբլի աշխատավարձ, նրանց աշխատանքի նորմաները չեն գերազանցում ազատ բանվորի արտադրանքի չափը։ Ճամբարները սովորական բնակավայրեր են, վորտեղ մարդիկ ազատ կերպով, առանց պահակների, յերթեվեկում են և աշխատում համապատասխան յինարարության տերիտորիայի վրա։ Այնտեղ ծավալված են կուլտուր-կրթական աշխատանքներ, ստացվում են թերթեր և ամսագրեր։ Պրոֆեսիոնալ-տեխնիկական կրթությանմբ, որինակ, միայն հյուսիսային շրջանում 1930 թ. աշնան ընդգրկված է յին մոտավորապես տասը հազար մարդ։ Վարպես նախաինք կապիտալիզմի, բաղմահապար գործադուրկներ կնախանձեն այժմ մեկ հյուսիսային շրջաններում աշխատող բանտարկյալներ-

րի աշխատանքի ու կյանքի պայմաններին: Մա դասն ճշմարտությունն է, և այս մասին պետք է գիտենան արտասահմանի բանվորները:

Ինչպես տեսնում եք, «հարկադիր աշխատանքը» և առհասարակ բանտարկյալներն անտառանյութերի մթերման և ընդհանրապես նկատարողային ապրանքների հետ վոչ մի առնչություն չունեն մեզանում: Այդ չի կարող հերքել և վոչ մի հակախորհրդային կամպանիա և նույն թվում «հարկադիր աշխատանքի» մասին կողմակերպված հակախորհրդային կամպանիան:

Ժամանակ է վերջապես, վերջ պիտի լինի «հարկադիր» աշխատանք կիրառվելու մասին տարածված առասպելին: Ինձ իմում է, վոր դրանում կարող են մասնակցել նաև այն պետությունների ներկայացուցիչները, նմանապես այն ոտարերկրյա թերթերի ներկայացուցիչները, վորոնք գտնվում են իմ շրջանում:

Իհարկե, իմ շրջանում գոյություն ունեցող դուրսերը «հետադարձ» նպատակով հատուկ պետական հանձնաժողովներ նշանակելու համար արտասահմանում արվող փորձերը, ինչպես միշտ հայտարարել և խորհրդային կառավարությունը՝ անընդունելի չեն: Այդ փորձերն անընդունելի չեն, վորովհետև այդպիսի նպատակների իրագործումն անհամատեղելի չի պետությունից սուվերենիտետի հետ, քանի վոր նրանք միակողմանի բնույթ ունեն: Միայն գերիշխող պետությունը կարող էր իրեն յեկնաբարկվող պետությունը հարկադրել ընդունելու այդպիսի միակողմանի առաջարկ: Վոչ մի անկախ և սուվերեն պետություն չի համաձայնի այդպիսի միակողմանի «հետադարձության»: Մինչդեռ Մոսկվայում գտնվող ոտարերկրյա պետությունները ներկայացուցիչները և ոտարերկրյա մամուլի ներկա-

յացուցիչները մեզ մոտ ոգտվում են յերկրում աղատ կերպով չըջելու իրավունքից, ուստի նրանք, յեթե ցանկանան, կարող են անձամբ համոզվել, թե վորքան ստոր ստեր են տարածվում մեր յերկրի սահմաններից դուրս՝ իՍՀՄ-ում «հարկադիր աշխատանք» կիրառելու մասին: Յեթե դրանում վորեւ մեկը կարիք է զգում, ապա չըջանները մեկնելու դեպքում նրանք կարող են համոզվել, վոր եքսպորտային ապրանքների, թեկուզ հենց նույն եքսպորտային անտառանյութերի հետ կապված աշխատանքները վոչ մի առնչություն չունեն բանտարկյալների աշխատանքների հետ և հետևապես վոչ մի առնչություն չունեն առհասարակ վորեւ հարկադիր աշխատանքի հետ: Նրանք միևնույն ժամանակ կհամոզվեն նաև նրանում, վոր իՍՀՄ-ում գործնականում իրագործվում է այն սկզբունքը, վորը հռչակել է Հոկտեմբերյան հեղափոխությունը, ձեվակերպված է 1918 թվի հուլիսի 10-ին՝ խորհուրդների V համառուսական համագումարի կողմից ընդունված «աշխատավորների իրավունքների դեկլարացիայում»:

«Ռուսաստանի Սոցիալիստական Ֆեդերատիվ խորհրդային Հանրապետությունն աշխատանքը համարում է հանրապետությունից բոլոր քաղաքացիների պարտականությունը և հռչակում է «ով չի աշխատի, չի ուտի»: Լոգունդը (ծափահարություններ):

«Ով չաշխատի, չի ուտի» սկզբունքն արմատապես հակառակ է բուրժուական կարգերին: Այնտեղ, ընդհակառակը, դերիչիող դասակարգերի վոչ աշխատավոր տարերն են, վոր ոգտվում են աշխարհի բոլոր բարեհներից, իսկ իսկական չարաքաշ աշխատավորներն ապրում են կիսաքաղց դրությամբ և ուղղակի գուրկ են մի կտոր հացից: կապիտալիստների մոտ, հսկայական

գործադրելու թյան պայմաններում, սովորական է դառնել մի այլ լրդունդ՝ «աշխատողորը չպետք է ուտի»: Իսկ մեր յերկրում կիրառվում է պրոլետարական սկզբունք, բոտ վորում պարտավոր են աշխատել և նրանք, վորոնք սոսաջ պատկանել են հարուստների իշխող դասերին: Այդ սկզբունքներից վորն է դյուր գալիս բանվորներին՝ յեկեք բանվորներին իրենց հարցնենք, յեկեք այդ մասին հարցնենք նրանց՝ թեկուզ վոր յերկրում կուպեք: Յեթե դա անհրաժեշտ է, մենք համաձայն ենք իրավահավասարության հիմունքներով ընդառաջել, վորպեսզի իրենց՝ բանվորների կողմից ընդունված ոտարերկրյա բանվորական պատվիրակություններ դան մեզ մոտ՝ տեղում ծանոթանալու մեր յերկրում գոյություն ունեցող աշխատանքի պայմանների հետ: Եւ ո՞վ պետք է հետաքրքրվի մեր կամ մի այլ յերկրում գոյություն ունեցող աշխատանքի պայմաններով, յեթե վոյ իրենք բանվորները: Թող տան այդ հնարավորությունն ոտարերկրյա բանվորներին նրանք, ումից կախված է դա այնտեղ: Մենք պահանջում ենք միայն, վորպեսզի իրավահավասարության հիմունքների վրա ոտարերկրյա պետությունների կողմից ձիւտ նույնպիսի հնարավորություններ տրվեն նաեւ մեր յերկրի բանվորներին (ծափահարություններ): Մենք նախորդ հայտարարում ենք, վոր լիկատար աջակցություն ցույց կըտանք մամուլում հրատարակելու առանց բացառության այն բոլորը նյութերը, վորնք կհավաքվեն մեր և ոտարերկրյա բանվորների կողմից այլալիսի հետադոտությունների հետեւանքով՝ թե մեզ մոտ և թե կապիտալիստական յերկրներում: (Ծափահարություններ):

Մենք կասկածում ենք, վոր այդ տաջարիին հա-

մաձայնվեն նրանք, վորոնք այժմ զրպարտում են իՍՀ Մ-ին «հարկադիր աշխատանք» կիրառելու մեջ: Նրանց նպատակը ձիւտ յիստ փաստեր յերկման հանելը չէ: Նրանց ինդերն է՝ թշնամկան վերաբերմունք ստեղծել իՍՀ Մ-ի հանդեպ և հարձկում նախապատրաստել իտրհրդային Միության դեմ:

Գ. իՍՀ Մ-ի ԴԵՄ ԻՆՏԵՐՎԵՅԻՍ. ՊԱՏՐԱՍՏԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

Ինտերվենցիայի նախապատրաստման մասին վկաում են վոյ միայն մատնանշված հակախորհրդային կամպանիաներն, այլ և մի շարք ուրիշ փաստեր: Ինտերվենցիայի ազդանշաններ են հանդիսանում նաեւ տնտեսական բլոկադա կազմակերպելու համար արվող քայլերը, վորոնք ավելի և ավելի հաճախակի յեն դառնում:

Խորհրդային ապրանքների ներմուծման դեմ կազմակերպվող կամպանիաները տարվում են բացառիկ կատաղությամբ: Արդեն բերված փաստերը՝ Ամերիկայում հատուկ որենքի և նրան վերաբերող ուղղման հրատարակությունը, ինչպես և Անգլիայում պահպանողականների կողմից նույն ուղղությամբ յեղած ուժեղ ճնշումը վկայում են այդ մասին: Այդ ցեւակաից առանձնապէս շտապողական են Ֆրանսիայում մեր դեմ տեղի ունեցե յեււթները: Այդ ապացուցելու համար բավական է հայն հիւնցեւել 1930 թվի հոկտեմբերի 3-ի, դեկերտիֆաին: Ինչպես հայտնի յե, Ֆրանսիայի այդ ազրեսիվհակախորհրդային դիծը հենց նրա նախաձեռնությամբ տարվում է նաեւ մի շարք այլ պետություններում: Այդ ազրեսիվ քաղքականության ի-

մաստը կարող ե միայն մեկ լինել՝ ԽՍՀՄ-ի անտեսա-
կան բլոկադայի կազմակերպումը:

Բացահայտ իմպերիալիստները Ֆրանսիայում և
Անգլիայում այլևս չեն քաջվում ուղղակի խոսել ԽՍՀ-
Մ-ի դեմ անտեսական պատերազմ մղելու մասին: Որե-
նակ, մոտերս Անգլիայում «Առեւտրի Պաշտպանության
Միութեան» հրապարակած դիմումը, մի միություն,
վորի գլուխն և հանրաձանոթ լորդ Բրենտֆորդը (Ջոյն-
սոն Հիկսը), ուղղակի խոսում և «Ընդհանուր թշնամու՝
կոմունիզմի դեմ անտեսական պատերազմում միացյալ
ճակատ կազմակերպելու» անհրաժեշտության մասին:
Տնտեսական բլոկադայի կազմակերպումն ներկա պայ-
մաններում Խորհրդային Միութեան դեմ ինտերվենցիա
նախապատրաստելու կարեւորագույն մոմենտն և հա-
ղիսանում:

Հակախորհրդային ճակատ ստեղծելու գործում
մենախոշոր դերը խաղում և, այսպես կոչված՝ Յեթու-
պական կոմիտեն, վորը կազմակերպվել և Փրանսիա-
կան արտաքին գործերի մինիստր Բրիանի նախաձե-
նութեամբ՝ Խորհրդային Միութեան դեմ յեմբողական
պետությունների բոլի ստեղծելու նպատակով: Այսպես
կոչված՝ «Համաշխարհային ճգնաժամի ուսումնասիրու-
թյան» առթիվ մախյան կոնֆերենցիային ԽՍՀՄ հրա-
վրելու դեմ Բրիանի և Ֆրանսիայից կախուռ ունեցող
պետությունների ներկայացուցիչների համա՝ գլխաղ-
րությունը ցույց տվեց, վոր Յեմբողական Կոմիտեյի
սուաջնորդները պարզորոշ ձգտում ունեն յղ կազմա-
կերպությունը դարձնելու հակախորհրդային հարձա-
կում նախապատրաստելու շտաբ: Չնայ՝ Յեմբողա-
կան Կոմիտեյի հատուկ կոնֆերենցիայի մասնակցելու
համար Խորհրդային Միութեանն արվճ առաջարկու-

թյան յերկդիմի մեկնաբանություններին, խորհրդային
կառավարությունն անհրաժեշտ համարեց այնուամե-
նայեիվ ընդունել այդ հրավերը, վորպեսպի տեղնու-
տեղը պարզի, թե ինչպիսի ծրագրեր և նպատակներ
ունի այդ կազմակերպությունը և ինչպիսի գերք կրու-
նեն նրա ներկայացուցիչներն այդ կոնֆերենցիայում:
Թե վարքան Յեմբողական Կոմիտեյի ղեկավարներ
Բրիանի գլխավորութեամբ հիմա յեղ ձգտում են իրենց
աշխատանքները տանել հեռու «կողմնակի» հայացքնե-
րից և՛ առաջին հերթին՝ առանց ԽՍՀՄ-ի, դա յերևում և
հենց նրանից, վոր Յեմբողական Կոմիտեյի մախյան
կոնֆերենցիայի առթիվ այժմ նախապատրաստական
աշխատանքներ տանող 3 յենթահանձնաժողովներից և
վոր մեկում հրավիրված չեն Խորհրդային Միութեան
ներկայացուցիչները: Ուստի եղ ավելի բայլչեիկյան ա-
չալընություն ու տոկունություն պետք և ցուցարերեն
մեր ներկայացուցիչները մախյան կոնֆերենցիայում:
Եղ ավելի մեծ յեռանդով մենք պետք և մերկացենք բո-
լոր հակախորհրդային դավերը, վորոնց համար այժմ
աշխատում են ոգտադործել նաև Յեմբողական կոմի-
տեն:

Վորպեսպի ցույց տանք, թե ղինաթաւմանը վերա-
բերող Ֆրագների քողի տակ ինչպիսի համառ աշխա-
տանքներ են տարվում նոր իմպերիալիստական պատե-
րաղմներ և ԽՍՀՄ-ի դեմ ղինված հարձակում նախա-
պատրաստելու համար, պետք և կանգ առնել ղինա-
թաւման կոնֆերենցիայի նախապատրաստական հանձ-
նաժողովի աշխատանքների արդյունքների վրա: Չնա-
յած Խորհրդային պատվիրակութեան կողմից սպարա-
ղինման իրական կրճատմանը հասնելու համար թափ-
ված բոլոր ջանքերին, հանձնաժողովն իր աշխատանք-

ներում — յեթե տվյալ դեպքում տեղին և գործածել «աշխատանք» բառը, — յեղնում եր մի այլ տեսակետից, յեղնում եր նրանից, վոր զինաթափման խոսքերով քողարկի սպառազինման կատարելի աճումը:

Նախապատրաստական հանձնաժողովի չորսամյա գոյության ժամանակաշրջանում կապիտալիստական պետութիւնները սպառազինումը վոչ միայն չի կրճատվել, այլ նշանակալի չափերով ավելացել է: Զինաթափման հանձնաժողովի այդքան յերկարատե գոյության ժամանակամիջոցում իմպերիալիստական նոր պատերազմների վտանգը վոչ միայն չի նվազել, այլ ընդհակառակը՝ աճել է: Նախապատրաստական հանձնաժողովը ընդհանուր առմամբ զնաց այն ուղիով, ուր նրան մղում եր Ֆրանսիական պատվիրակութիւնը, վորը ներկայացնում է տվյալ մոմենտում Յեվրոպայի ամենաուսուցանելի իմպերիալիստական շրջանները: Ի դեպ, Ֆրանսիայի այդ դիրքը, վորը վոչ մի առնչութիւն չունի իսկական խաղաղության չափերի հետ, լիովին աջակցութիւն դտավ նաև Մեծ Բրիտանիայի և Միացյալ Նահանգների կողմից: Սակայն, գոյութիւն ունեցող սպառազինումների կրճատմանը ձգտող ամեն տեսակի առաջարկութիւնները մերժելու գործում առանձին ախտիվութիւն ու յեռանդ ցուցաբերեցին լեհական և ռումինական պատվիրակութիւնները: Ճապոնական պատվիրակութիւնը մյուսներից զանազանում եր նրանով, վոր ընդհանրապես չեր ծածկում իր ակնհայտ բացասական վերաբերմունքը դեպի սպառազինման կրճատումը: Իտալիայի դիրքը հիմնականում վորոշված եր նրա ձգտումով՝ պակաս սպառազինում չունենալ, քան վորեւէ այլ ցամաքային պետութիւն, այսինքն Ֆրանսիան: Նախապատրաստական հանձնաժողովում

առանձին դիրք եր դրաւում Գերմանիան, վորն արդարացի կերպով հիշեցնում եր, թե Գերմանիայի ապագա զինման արգելումը ժամանակին հայտարարված է վորպես ընդհանուր զինաթափման սկիզբը, սակայն դրա մասին այժմ չեն ուզում մտաբերել Յեվրոպայում տիրող իմպերիալիստական պետութիւնների ներկայացուցիչները:

Զինաթափման նախապատրաստական հանձնաժողովի վերջին նստաշրջանի աշխատանքների արդեւոնքները, վորոնք արտահայտված են հանձնաժողովի կազմած նախագծի և բացատրական զեկուցման մեջ, կայանում են սպառազինման վորոշ տեսակների նկատմամբ բոլոր սահմանափակումներից հրաժարվելու և սպառազինման այլ տեսակների պահպանումն և ավելացումը արդարացնելու մեջ: Զինաթափման հենց զաղափարի հանդեպ բացարձակապես ծաղր հանդիսացավ ամերիկական պատվիրակութիւնը առաջարկութիւնը ընդունված վորոշումը, վորը յուրաքանչյուր պետութիւնը իրավունք է տալիս դերազանցելու կոնկրետ յայտի կողմից սահմանված սպառազինման նորմաները, յերբ այդ պետութիւնը կգտնի, վոր գոյութիւն ունեցող հանգամանքները սպառնում են իր «ապահովութիւնը», հայտնելով միայն այդ մասին կոնֆերենցիայի մյուս մասնակիցներին, վորոնք բնականաբար, իր հերթին, չեն ուշանա ոգտվելու այդ հանգամանքից՝ իրենց սեփական սպառազինումն ավելացնելու համար:

Այդ բոլորը հարկադրեց Սորհրդային պատվիրակութիւնը վճռականապես հրաժարվել նախապատրաստական հանձնաժողովի աշխատանքներից և հանդես գալ բացելիքաց մերկացնելու զինաթափման գործում նա-

խաղաղության տակա՛ն հանձնաժողովի միանգամայն ապարդյուն դործունեությունը :

Ազգերի Լիգայի Խորհուրդը, վերջապես, 1932 թ. փետրվարին գումարում է զինաթափման միջազգային կոնֆերենցիան, վերը նկատմամբ նույնպես վուչ մի իլլյուզյա չեն կարող ունենալ նրանք, ովքեր իսկապես ձգտում են զինաթափման և ընդհանուր խաղաղություն : Պարզ է, վոր յերբ սպառազինումն ալեւայնելու մասին համաձայնութեան գալու կարիք է լինում, դրա համար գրեթե «զինաթափման» հանձնաժողովներ կողքին, համենայն դեպս «չիանդարելով» նրա աշխատանքները, գումարվում են այնպիսի կոնֆերենցիաներ, ինչպիսին է որինակ Լոնդոնի ծովային կոնֆերենցիան, կամ ինչպես անում են հիմա՝ գաղտնի զխանազիտական բանակցություններ են վարում և այլ ճանապարհով լուծում նման բոլոր կարեւոր դործերը : Բոլոր տվյալներէց յերեւում է, վոր իմպերիալիստական նորանոր պատերազմների նախապատրաստությունը դրանից բնավ չի դժվարանում և վուչ ել դանդաղում :

Ինչ վերաբերում է ԽՍՀՄ-ին, ապա նա կարող է մասնակցել զինաթափման կոնֆերանցիային միայն այն չափով, վորչապի այդ կոնֆերենցիան իսկապես կձգտի զինաթափմանը կամ գեթ սպառազինման ելական կրճատմանը : Մենք կարող ենք միայն նախադգուշացնել կապիտալիստական պետություններին, վոր մենք նրանց թույլ չենք տա վուչ կոնֆերանցիայից առաջ և վուչ ել կոնֆերանցիայի ընթացքում ընդունել տալ մեզ՝ մեր բացակայութեան ժամանակ և առանց մեր մասնակցութեան կայացած վորտումները և համաձայնությունները :

Զինաթափման հարցի շուրջը բուրժուական յերկըրները միջեվ մինչև այժմ տեղի ունեցող խորհրդակցությունների ու ժողովների ապարդյուն անցնելը և բոլոր իմպերիալիստական պետությունների մեջ փաստորեն տեղի ունեցող նորանոր ուղառազինումների արագ աճումը ապացուցում են : Վոր այդ պետությունները բնավ չահադրգոված չեն խաղաղութեան դործի իսկապես ամրապնդելու մեջ, վոր նրանք անում են առաջ, վորպեսզի նախապատրաստեն և հրահրեն նոր իմպերիալիստական պատերազմներ : Այստեղ ել սուրը ուղղված է, ինչպես ակներև է ամենքի համար, Խորհրդային Միութեան դեմ :

Նույն Ֆրանսիայում ուղիտակ գվարդիականներն ուժեղ կամպանիա յեն մղում այժմ ԽՍՀՄ-ի դեմ պատերազմ հայտարարելու համար : Բոլորին հայտնի յէ, անցյալ ամառը «Վոդրոժելնիայում» տըսոված Վ. Ռյաբուչինսկու «Անհրաժեշտ պատերազմը» վերնագրի տակ հոգվածը : Այժմյան սպիտակ եմիգրանտ Ռյաբուչինսկին մի ժամանակ յեղել է Ռկուլովսկի թղթի դործարանի գիրեկտորը, յեղել է Մոսկվայի բանկի տնօրեններից մեկը, կատարել է Մոսկվայի վաճառական դասի ներկայացուցչի պարտականությունները և նման մի շարք այլ դործեր : Մոսկվայի, և վուչ միայն Մոսկվայի բանվորներին քաջ հայտնի յեն վաճառական Ռյաբուչինսկիները՝ լուչորադույն կապիտալիստները : Այժմ Ռյաբուչինսկիների դործերը ստացել են : Այժմ նրանց համար վուչինչ չի մնում անել, յեթե վուչ կուչ անել անհապաղ հարձակվելու ԽՍՀՄ-ի վրա : Վորպես իսկական վաճառական, Վ. Ռյաբուչինսկին ԽՍՀՄ դեմ պատերազմի վրա ևս նայում է ամենից առաջ կապիտալիստների գրպանը լցնելու տեսակե-

տից : «Անհրաժեշտ պատերազմը» հռչակածում, վերահղ նա նկատի ունի պատերազմը խորհրդային Միության դեմ, այդ պատերազմի մասին նա գրում է .

«Աշխարհում չկա մի ձեռնարկություն, վորը տրնտեսապես ավելի վատահելի, ավելի չահավետ լինի, քան Ռուսաստանի ազատագրումը : Մախսելով մեկ միլիարդ ուլբի, մարդկությունն ավելի քան 5 միլիարդ ռուբլու չահ կունենա, այսինքն տարեկան 500 տոկոս և ապագայում տարեկան ելի 100-200 տոկոս չահի աճման հեռանկարով :

Սրանից ել լավ գործ» :

Այսպես՝ սնանկացած վաճառական Ռյաբուչինսկին «խորիմաստ» խորհրդածում և «մարդկության» մասին՝ նկատի ունենալով վաճառական դասին պատկանող «մարդկությունը» և իր պարապ հաշիվներով դալթակեցնում է ոտաբերկրյա կապիտալիստներին՝ ի՞նչ ՄՆՄ-ի վրա հարձակվելու համար :

Շատ մոտ ժամանակներս, այս տարվա սկզբներին, մենք կարդացինք նաև արտասահմանում սպիտակ գվարդիական ղորամասերը գլխավորող գեներալ Միլլերի սնապարծ հայտարարությունը : Այդ գեներալը, բացահայտ կերպով մամուլում դուրս է գալիս իր ծրագրերի մասին :

«Մենք պատրաստ ենք պատերազմ սկսելու : Մենք սպասում ենք միջազգային բարենպաստ պայմաններին և Ֆինանսական ոգնության, վորն անկասկած կհասնի բայլչեիկների տապալումը ցանկացող պետություններից վորեւե մեկի կողմից» :

Կարիք չկա ապացուցելու, վոր գեներալական ծանոթաղ պարծենկոտությունը չափազանց եժանազին է :

Սակայն հատկանշական է՝, վոր բոլոր այդ «նախկին Մարդիկ» Ռյաբուչինսկիները, Միլլերներն ու կամոյանիան այժմ ապաստան են գտնում հենց նույն Ֆրանսիայում, վորի մասին այժմ չի կարելի չխոսել, յերբ քննվում է խաղաղության սպառնալիքի, մանավանդ մեր Միության խաղաղ զարգացման սպառնալիքի հարցը :

Վոր ի՞նչ ՄՆՄ-ի դեմ ինտերվենցիա կադմակերպելու հարցը դրված է այժմ վոչ վորպես հեռավոր ապագայի խնդիր, բավականաչափ ապացուցեցին մեզ այն մերկացումները, վորոնք լայնորեն հայտնի դարձան մոտ որերս Մոսկվայում տեղի ունեցած «Արդյունաբերական կուսակցության» դատավարության առթիվ : Ոտաբերկրյա ինտերվենտներին և փարիզյան «Տորգարոմին» իր բոլոր նորեղներով, Ռյաբուչինսկիներով, Կոնովալովներով, Դենիսովներով, Ղուկասովներով, և այլն միասին անմիջականորեն ոժանդակողները ցուցմունքներից հայտնի յե, վոր ինտերվենցիան նախապատրաստվում էր արդեն 1930 թ. համար, համենայն դեպս վոչ ուշ, քան 1931 թ. : Մենչեիկներին՝ ինտերվենցիոնիստների դատավարության ժամանակ ճիշտ նույնը հաստատեցին Գրոմանը, Սուխանովը, Շերը և ուրիշները : Այսպիսով ինտերվենցիայի նախապատրաստությունը տարվում էր և շարունակվում է տարվել հենց այժմ, հենց մեր որերում :

Թշնամիների հաշիվները սխալ դուրս յեկան : Ներանց գործերը ճշնաժամի հետեանքով սաստիկ վատացան : Մեր գործերը, հնգամյակի հաջողությունների հետեանքով, ընդհակառակը՝ նշանակալի չափով լավացան : Վերջին տարիների ընթացքում ի՞նչ ՄՆՄ-ի դրությունը ուժեղ կերպով բարձրացել է : Մենք շարուն-

նակում ենք բարձրացնել այն և այժմ շարունակում ենք միաժամանակ ամրացնել մեր Կարմիր բանակը և լավ գիտենք, Վոր որեցոր այլևի յենք ուժեղանում: (Ծափահարություններ):

Սակայն հիշենք, Վոր դեռ չսպասելով 1930—31 թ.՝ մեզ բացարձակ կերպով զրգուում է յին պատերազմի: Մեզ վրա կատարված այն հարձակումը, Վոր տեղի ունեցավ 1929 թ. ամառը՝ Չին-Արևելյան յերկաթգծի վրա, անշուշտ փորձնական միջոցներից մեկն էր: Արգեն այն ժամանակ թշնամիները սկսեցին ավիաներով սուռեկել մեր ուժերը: Կասկած չկա, Վոր այդ հարձակումը կատարված է վաղ միայն Չինական այս կամ այն գեներալների կողմից, այլև նրանց թիկունքում կանգնած անհամեմատ չափելի զորեղ ստորերկրյա իմպերիալիստական պետությունների կողմից: Այն ժամանակվա հարձակումը ԽՍՀՄ-ի վրա անհաջողության մատնեց: Բանվորա-զյուղացիական Կարմիր բանակը գտնվեց իր կոչման բարձրության վրա: (Ծափահարություններ):

Սոցիալիստական տնտեսության վերելքի և յերկրի պաշտպանունակությունը ամրացնելու բնագավառում մեր հետագա աշխատանքներով, բնդհանուր խաղաղության և Խորհրդային Միության զարգացման խաղաղ պայմանների համար վճարական և անչեղ պայքար մղելով հանդերձ՝ մենք պետք է ամրացնենք մեր դիրքերը, զարձնենք նրանց անտուխ՝ թշնամիների համար (ծափահարություններ):

3. ԽՍՀՄ-ի ՀԱՐԱՔԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԿԱՊԻ-ՏԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՅԵՐԿՐՆԵՐԻ ՀԵՏ ՅԵՎ ՄԵՐ ՊԱՅԲԱՐԸ ԽԱՂԱՂՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ:

Խորհուրդների Վ՝ համապումարի ժամանակաշրջանի համեմատությամբ կապիտալիստական յերկրների և ԽՍՀՄ-ի մեջ բեկում է առաջացել բացահայտ թշնամական վերաբերմունքի ուժեղացման ուղղությամբ: Ինչպես յես արդեն ստացել, այդ բոլորում է ԽՍՀՄ-ի և կապիտալիստական չրջապատի ուժերի փոխհարաբերությունից:

Սակայն, չնայած կապիտալիստական պետություններին իշխող բուրժուական խավերի բացահայտ ինտերվենցիոնիստական արամադրությունների ուժեղացմանը, ԽՍՀՄ-ը հաջողությամբ պայքար է մղել խաղաղության համար: Հենվելով կապիտալիստական յերկրների բանվորական մասսաների աճող ոժանդակության վրա, յերկրի տնտեսական հզորության և պաշտպանունակության աճման վրա, Խորհրդային իշխանությունը ամրացրել է իր միջազգային դիրքերը և անկասկած այդ տեսակետից հասել է բավական կարեւոր հետեւանքների:

Չնայած, Վոր կապիտալիստական չրջապատի ընդհանուր և հիմնական տեղեկը՝ խորհրդային միության հանդեպ յեղած վերաբերմունքի մեջ, պայմանավորվել է սոցիալիստական պետության հանդեպ աճող առեւթյամբ և մեր հաջողությունների առաջ ուժեղացող սարսափով, պիտումենայինի չի կարելի չնկատել դեպի խորհրդային միությունը առանձին յերկրների վերաբերմունքի մեջ յեղած դանդաղությունը: Յեթե Խորհրդային միությունը խաղաղու-

թյան գործն ամրացնելու համար իր բոլոր ձգտումներով հանդերձ չկարողացավ հասնել առանձին պետութունների հետ հարաբերությունների լավացմանը, ինչպես որինակ Ֆրանսիայի հետ, եւ չենք խոսում Լեհաստանի մասին, ապա մյուս կողմից վերջին պարլամենտական ընտրություններին պահպանողականների կրած պարտությունն Անգլիայում առաջ բերեց կառավարության փոփոխություն և հնարավոր դարձրեց ԽՍՀՄ-ի և Մեծ Բրիտանիայի միջեւ ղեկավանագիտական նորմալ հարաբերությունների վերականգնումը։ Սոցիալիստական շինարարության շահերն անխզելիորեն կապված են մյուս պետությունների հետ խաղաղ հարաբերությունների ամրապնդման և ԽՍՀՄ-ի ու այլ պետությունների միջև տնտեսական հարաբերությունների դարգացման հետ։ Հենց այդ խնդիրները՝ մյուս պետությունների հետ խաղաղ հարաբերությունների ամրացման և տնտեսական կապերի դարգացման խնդիրները յեղել են միշտ խորհրդային իշխանության քաղաքականության իսկական հիմքերը՝ անցած ամբողջ շրջանի ընթացքում։

Համաշխարհային ճգնաժամը վուչ միայն սրեց և խորացրեց հին հակասություններն, այլև հայտաբերեց նորերը։ Յեթե ճգնաժամը վորոշ յերկրների իշխող կապիտալիստական խմբերին հարկադրում և արհեստական բոլոր միջոցների դնով, այսինքն՝ մաքսային տարիքների, ապրանքների ներմուծման պրոցենտի և այլն խոչնդոտ ստեղծել Խորհրդային եկապորտի դեմ, ապա մյուս պետություններում և մանավանդ նրանց մոտ, վորտեղից իմպորտը դեպի ԽՍՀՄ նշանակալի յե, չեն կարող տենդենցներ չլինել

դեպի տնտեսական հարաբերությունների ամրապնդումը ԽՍՀՄ-ի հետ։ Կապիտալիստական վորոշ յերկրներում բացարձակ կերպով սկսում են տիրապետել խորհրդային եկապորտը խեղդելու, տնտեսական բլոկադա կազմակերպելու և խորհրդային միության վրա զինված հարձակում նախապատրաստելու փորձերը։ Դրա հետ միասին այլ յերկրներում, վորոնք խորհրդային հումքի և մանավանդ իրենց ապրանքների եկապորտի համար շուկայի կարիք են զգում, շարունակում են գոյություն ունենալ և մասամբ դարգանալ ԽՍՀՄ-ի հետ մի շարք տնտեսական հարցերի շուրջը համաձայնության գալու ձգտումները։ Համաշխարհային ճրգնաժամն ամենեվին չի տանում դեպի իրական հակասությունների մեղմացումը կապիտալիստական բանակի ներսում։ Հետեւապես՝ ԽՍՀՄ-ի դեմ ընդհանուր ճակատ ստեղծելու փորձերն այժմ եւ չեն կարող չհանդիպել զգալի դժվարությունների։ Ընդհանուր խաղաղության, մյուս յերկրների հետ խաղաղ հարաբերությունների ամրացման համար մղած իր պայքարում խորհրդային իշխանությունը շատ անգամ արդեն ապացուցել և իր հետեւողականությունն ու բացառիկ տոկունությունը։ Այդ քաղաքականությունը Խորհրդային միությունը կշարունակի տանել՝ հիշելով, վոր ընդհանուր խախտողության ամրապնդումը վուչ միայն մեր յերկրի բանվորների ու աշխատավորության շահերի, այլ բոլոր յերկրների աշխատավորության շահերի համար և։

Միայն համառոտ կերպով յես կանդ Պաուսմ առանձին պետությունների հետ ունեցած մեր փոխարաբերությունների վրա։

Կսկսեմ Գերմանիայից:

Վերջին յերկու տարիները, վորնք անցել են Սորհուրդների Վ համագումարից հետո, կարող են բաժանվել յերկու շրջանի: Առաջին շրջանը ընդգրկում է 1929 թ. վերջը և 1930 թ. սկիզբը: Սորհուրդների համագումարի առաջ իմ գեկուցման մեջ յես չեմ կարող լուծյան մատնել այն փաստը, ցավոք սրտի պետք է տեսնեմ, վոր գերմանական կառավարական և հասարակական շրջանները մատնանշած առաջին շրջանում տարվեցին հակախորհրդային «խաչակրաց արշավանքի» արիքով, վորն առժամանակ սպառնալիք ստեղծեց Սորհրդային-Գերմանական հարաբերությունների ամրացման և զարգացման համար: Մակայն 1930 թ. կիսից իՍՆՄ-ի և Գերմանիայի փոխհարաբերություններում տեղի ունեցավ վորոշ բարեհաջող բեկում, վորը յես նշում եմ գոհունակությամբ: Գերմանական արտաքին քաղաքականության հիմնական գիծը իՍՆՄ-ի վերաբերյալ վերջին ժամանակներս հանդիսանում է բարեկամական համագործակցություն և փոխհարաբերությունների հետագա ամրապնդման գիծ, հարաբերություններ, վորոնք ց տարի շարունակ դիմացել են փորձությունների և վորոնք մեր խորը համոզմունքով կարող են և պետք է շարունակ զարգանան՝ փոխադարձ շահերի և ընդհանուր խաղաղությունը պահպանելու շահերի տղաին: Գերմանական արդյունաբերության խոշորագույն գեկավարների պատվիրակության Մոսկվա գալը մի ավելորդ ապացույց է այն հասկացողության, վորը հայտարարում են Գերմանիայի գեկավարները՝ խորհրդային-գերմանական տնտեսական համագործակցության կարևորության և

արժեքավորության խնդրում: Թույլ տվեք վստահություն հայտնել այն մասին, վոր այդ պատվիրակության մեզ մոտ գալը և նրա բանակցությունները անմիջականորեն խորհրդային արդյունաբերության և եկավարների հետ արդյունաօրե հետեվանքներ կունենան և ել ավելի կամրացնեն մեր տնտեսական փոխհարաբերությունների հիմքը:

Մեր փոխհարաբերություններն իտալիայի հետ անցած յերկու տարիների ընթացքում զարգացել են նորմալ և ընդհանուր առմամբ բարեհաջող: Առեարական հարաբերությունների գծով մենք աշտուղ վորոշ նվաճումներ ունենք գեպի չափը: Անցած տարի ամռան (ոգոստոսի 2-ին) կնքած համաձայնությունը, ըստ վորի իտալական կառավարությունն իր վրա յե վերցնում մեր պետական մարմինների պատվերների նկատմամբ յերկարատեվ վարկերի ապահովումը, նախադրյալներ ստեղծեց իտալիայում մեր գնումները գեպի չափով ընդարձակելու համար: Այդ համաձայնությունը արդեն կատարված և մինչև իսկ գերապատմված է ավելի կարճ ժամանակամիջոցում, քան սկզբում յենթադրվում էր: Դրա հետ միասին իտալիայում մենք մեծ հետաքրքրություն ենք նկատում մեր արտահանության մի շարք առարկաների նկատմամբ, յնչպես՝ ուրինակ՝ նավթի, հացահատիկների, ածուխի, անտառանյութերի և այլն: Իտալիայի հետ մեր տնտեսական կապերի զարգացման փորձը հանդիսանում է իՍՆՄ-ի և կապիտալիստական յերկրների միջև առեարական հարաբերությունների հնարավորության և փոխադարձ շահավետության ամենալավ ապացույցը, նույն իսկ սոցիալ-քաղաքական սիստեմաների կատարյալ ներհակության գեպում:

Խորհրդային-խալական հարաբերությունների աչքուժացումը նպատակահարմար դարձրեց անձնական կոնտակտի հաստատելը՝ արտաքին գործերի կոմիտեի Էնկ. Լիտվինովի և խալական արտաքին գործերի մինիստր պարոն Գրանդիի միջև կարծիքների փոխանակության համար: Քանի վոր խաղաղության համար ամենամեծ սպառնալիքը այժմ հանդիսանում է կապիտալիստական պետությունների կողմից հակախորհրդային բլոկի ստեղծումը, ուստի ԽՍՀՄ-ի ամեն մի մերձեցումը վորեւի յերկրի հետ, իսկ առավել ևս մի այնպիսի նշանակալի յերկրի հետ, ինչպիսին է Իտալիան, չի կարող չնպաստել խաղաղության դործին:

Անցած ժամանակաշրջանում հարաբերությունները ԽՍՀՄ-ի և Թուրքիայի միջև շարունակեցին ամրանալ: Դա իր արտացոլումը գտավ Արագածոտնի տեղակալ՝ Էնկ. Կարախանի՝ 1929 թ. դեկտեմբերին Թյուրքիա այցելելու և ԽՍՀՄ-ի ու Թյուրքիայի միջև կնքված փարիզյան պակտի ուժի ևս յերկու տարով յերկարացնելու մասին Անգորայում խորհրդային-թուրքական արձանագրությունն ստորագրելու մեջ: Վորպես լրացում փարիզյան համաձայնության պայմանների, Անգորայի արձանագրությունը լայնացրեց կողմերի պարտավորությունները, սահմանելով նրանց փոխադարձ պարտավորությունը՝ բանակցության մեջ չմտնելու մյուս յերկրին հարևան պետությունների հետ, առանց նրան տեղեկացնելու այդ մասին, և համաձայնություն չկնքել այդ պետությունների հետ, առանց մյուս յերկրի համաձայնության: 1930 թ. Թեֆլիկ-Թուշաթ-Բեյի այցելությունը ԽՍՀՄ հանդե-

սացավ հետագա ընդլայնումը անձնական կոնտակտի՝ ԽՍՀՄ-ի և Թյուրքիայի արտաքին քաղաքականության ղեկավարների միջև և նոր տպացույցը՝ յերկու պետությունների բարեկամական հարաբերությունների միջև:

Թյուրքիայի և ԽՍՀՄ-ի միջև սնտեսական և կուլտուրական հարաբերությունները շարունակեցին դարձանալ: Անցած ժամանակաշրջանի ընթացքում բանակցություններ սկսվեցին խորհրդային-թյուրքիայի առևտրական պայմանագիր կնքելու վերաբերյալ, վոր կստորագրվի մոտ ապագայում: Այդպիսով մենք հասել ենք Թյուրքիայի և ԽՍՀՄ-ի միջև յեղած հարաբերությունների ընդհանուր ամրացմանը և նրանց ընդարձակմանը՝ պրակտիկ համագործակցության մի շարք բնագավառներում:

Այսոր Անգորայից հեռագրեր են ստացվել յերեկ տեղի ունեցած խորհրդային Թուրքական համաձայնագրի ստորագրման մասին: Ըստ այդ համաձայնագրի, յերկու յերկրները պարտավորվում են 6 ամիս առաջ նախագրուչացնելու մեկը մյուսին՝ Սեփյան նավատորմի համար ռազմական նավերի նոր պատվերներ տալու կամ կառուցումներ սկսելու մասին: Ինքնըստինքյան հասկանալի յե, վոր նման համաձայնագրերը բնավ չեն փոխարինում զինաթափման մասին արված մեր առաջարկությունները, բայց սովյալ դեպքում համաձայնությունը յերկու յերկրների փոխադարձ վստահության մի ավելորդ ապացույց է:

Մեծ Բրիտանիայի հետ մեր հարաբերությունների մեջ խորհուրդների վերջին համագումարի ժամանակից հետո, ինչպես յես արդեն ասացի, տեղի ունեցան խո-

չոր փոփոխութիւններ: Պահպանողականների տապալ-
 րումը 1929 թ. ընտրութիւններին՝ միաժամանակ և
 նրանց արտաքին հակախորհրդային քաղաքականու-
 թյան տապալումը յեղափոխեց: Ինչպես ԽՍՀՄ-ն, նույնպես
 և Մեծ Բրիտանիան չահագորդված են դարձան իր
 իրենց անտեսական փոխհարաբերութիւնները: Յեղ-
 մենք այդ բնագավառում արդեն վերջ հաջողու-
 թիւններ ունենք: Մեր փոխադարձ հարաբերութիւն-
 ների համար հենց առաջին նորմալ տարիա ընթաց-
 քում՝ 1929-1930 թ. խորհրդային ներմուծումն Անգ-
 լիայից անց նախորդ տարում յեղած 9.912.000 ֆ.
 ստերլինգից մինչև 15.395.000 ֆ. ստերլինգի, այսինքն
 ավելի քան կես անգամ: Մենք ունենք հիմքեր նաև
 Մեծ-բրիտանիայի հետ անտեսական հարաբերութիւն-
 ների հետագա զարգացման համար: Պետք է նույնպես
 մտնանք վերջին դրական փաստ, վոր այժմ Լոն-
 դոնում գործում է խորհրդային-անգլիական փորձա-
 գետների խումբ հանձնաժողով, վոր զբաղված է նյու-
 թական փոխադարձ պահանջների ստուգմամբ և հաշ-
 վառմամբ:

Սակայն, մենք չենք կարող հաշվի չառնել այն
 հանգամանքը, վոր անգլիական պարլամենտը և անգ-
 լիական մամուլի մի մասը ԽՍՀՄ-ի դեմ բացահայտ
 թշնամական անվերջ յերույթների տապալեց են դար-
 ձել: Վերջ չըջաններ, առանձնապես պահպանողական
 կուսակցութիւնը, այդ ամենն անում են նրա համար,
 վորպեսզի գլուխ բերեն խորհրդային բրիտանական
 հարաբերութիւնների խզումը: Խորհրդային կառա-
 վարութիւնը չի կարող չնախգուշացնել Խորհուրդ-
 ների Համադումարին այն մասին, վոր անհրաժեշտ է

առանձնապես ուշադիր հետեւել դրութեան դարձաց-
 մանը Անգլիայում, վերսկսեալ աշնանց հակախոր-
 հրդային կամպանիայի և ինտերվենցիա նախապատ-
 րաստելու շարժման գլուխ կանգնած են պահպանողա-
 կան կուսակցութեան ամենապղծիկ ղեկավարներն
 ու անգլիական պարլամենտի նախկին անդամները: Այդ
 կուսակցութեան և այդ մարդկանց՝ նորից իշխանու-
 թեան գլուխը կանգնելու ձգտումների իրականացումը
 անկասկած սպառնալիքի տակ կզնի բնդհանուր խաղա-
 դութեան գործը, վերսկսեալ հանձնիս Անգլիայի այդ
 խմբերիայի տապալան չըջանների, չի կարելի չառնել
 ԽՍՀՄ-ի դեմ նոր ինտերվենցիայի անմիջական կազմա-
 կերպիչներին, նոր համաչափահային պատերազմի
 անմիջական կազմակերպիչներին:

Մեր հարաբերութիւնները Ճապոնիայի հետ չա-
 բուժակում են նորմալ կերպով զարգանալ՝ բարեկամու-
 թեան հետագա ամրացման և անհրաժեշտ փոխադարձ
 հասկացողութեան ուղղութեամբ, վորոնց հիմքերը զըր-
 ված են Պեկինի համաձայնագրով:

Յեւ գոհունակութեամբ եմ նշում այն փաստը, վոր
 համաձայնագրի ստորագրման մոմենտից հետո անցած
 տարիներին ընթացքում, և մասնաւորապես վերջին յեր-
 կու տարիների ընթացքում ԽՍՀՄ-ի և Ճապոնիայի մի-
 ջև տեղի չի ունեցել վոչ մի քաղաքական կոնֆլիկտ:
 Դրա հետ միասին մեր առևտրական կապերը բավական
 զարգացել են, արդեն այժմ ավելի, քան չորս անգամ
 գերազանցելով նախապատերազմյան չըջանում Ճապո-
 նիայի և ցարական Ռուսաստանի միջև կատարվող ա-
 ռևտրի չափերը:

Մասնաւորապես ձկնորսական կոնցեսիայի կեն-

սագործման հողի վրա ծագած վիճելի հարցերը լուծ-
վեցին, և մենք վստահ ենք, վոր հետագայում ևս
կլուծվին, բարեկամական վողով և կետ առ կետ հա-
մադատասխան պայմանագրերին: Նեղ-շահամուլ ձեռ-
նարկատիրական խմբակների կողմից կոնվենցիաները
և խորհրդային որենսդրությունն առ վոչինչ համարե-
լու վորձերին խորհրդային իշխանությունը բնականա-
բար տվել և արժանի հակահարված: Փոխադարձ հար-
դանքը դեպի յերկրների շահերը և պայմանագրերից
բղիտո պարտավորությունների անշեղ կատարումը
պետք է լինի մեր բարեկամական հարաբերությունների
հետագա զարգացման հիմքը:

Հաշվետու ժամանակաշրջանում Պարսկաստանի
հետ մեր բարեկամական հարաբերությունները փոփո-
խություն չեն յենթարկվել: Առանձնապես կշեռեմ,
վոր մենք արդեն բանակցություններ ենք սկսել խոր-
հրդային-պարսկական առևտրական պայմանագիր
կնքելու համար, վորը նույնպես կնպաստի մեր փոխ-
հարաբերությունների ամրացմանը:

Ավգանստանի հետ ունեցած հարաբերությունների
մեջ խորհրդային կառավարությունը շարունակ բռնել
և բարեկամական հարաբերությունների և Ավգանստա-
նի անկախության ամրացման գիրքը: Այժմ մեր փո-
խադարձ հարաբերություններն Ավգանստանի հետ
զարգանում են միանգամայն նորմալ կերպով: Առանձ-
նապես կնշեմ Ավգանստանի հետ մեր տնտեսական հա-
րաբերությունների զարգացումը, վորոնք սխառմատիկ
կերպով ընդարձակվում են: Որակարգում գրված և ա-
ռևտրական պայմանագրի ստորագրման հարցը, վորի
անհրաժեշտությունը ղեկավարված և ընդունված և յեր-
կու կողմից: Մենք ունենք բոլոր հիմքերը սպասելու

վոր Ավգանստանի հետ մեր բոլոր տեսակի կապերն ա-
վելի կաճեն և կամրապնդվեն:

Ֆրանսիայի հետ ունեցած փոխհարաբերություն-
ների վրա յես արդեն առիթ ունեցա կանգ առնել սկզբ-
բում, նմանապես այդ հարցը մոտ ժամանակներս լու-
սաբանվեց Միություն ԿԳԿ-ի նստաշրջանին տված իմ
գեկուցման մեջ: Դրանից հետո վոչ մի ելական դիմու-
խություն չի կատարվել: Ֆրանսիայի ղեկավար չըր-
ջանների բացառիկ դերը վերջին շրջանի հակախորհր-
դային կամպանիաներում՝ բախված լայն կերպով
հայտնի յե: Ֆրանսիական կառավարություն հակախոր-
հրդային յելույթների բացառիկ թշնամական բնույ-
թը կարելի յեր ցույց տալ Բրիտանի վերջին ինտերվյու-
ներից մեկով: Ըստ «Մատեն»-ի հաղորդագրություն,
Բրիտանի իբր թե առայժմ հրաժարվում և մինխտրների
խորհրդի նախագահի պաշտոնից, վորպեսզի մնալով
վորպես արտաքին գործերի մինխտր՝ կենտրոնանա
բայցեկիզմի դեմ մղված պայքարում, վորովհետև
«Բրիտանին սարսափեցնում և այն միտքը, վոր բայցե-
վիզմը, ոգտվելով շատ լուրջ տնտեսական ճգնաժամից,
կարող և ամբողջովին տիրել աշխարհը» («Մատեն»,
հուն. 26):

Դրան զուգընթաց, վերջին յերկու տարիների ըն-
թացքում Ֆրանսիայում մեր Առևտրական ներկայա-
ցուցչություն և տնտեսական մարմինների աշխատանք-
ների համար ստեղծվում են բացառիկ դժվարություն-
ներ: Յես նկատի ունեմ մեր հասարակայնություն ջաջ
ճանոթ հակախորհրդային կառավարություններն ա-
մեն տեսակի այն մութ անձնավորությունների կողմից
հարուցված հարցերի առթիվ, վորոնք շտապում են
փարիզ գնահատան յերկրներից և անվրեպ լիակատար

բաժարարություն են ստանում Ֆրանսիական զատա-
րանից՝ մեր անտեսական որդաններին ներկայացրած
լեռնից անհետկաթ պահանջների համար։ Յեւ Ֆրանսիա-
կան զատարանը չի ամաչել հենվելու խորհրդային պե-
տության գեմ հայց հարուցողների ակնհայտ կեղծիք-
ների ու խարդախությունների վրա։

Այդ բոլոր ասածներից հետո կարիք չկա մանրամասն
կանգ առնել մեր և Ֆրանսիայի փոխհարաբերություն-
ների վրա։ Դժբախտաբար պետք է խոստովանել, վոր
խորհրդային-Ֆրանսիական հարաբերությունների բը-
նազավատում թաղնիստ է բացառապես լուրջ և ծանր
սպառնալիք ընդհանուր խաղաղության դուրծին։ Իզուր
չէ, վոր հարձակում չգործելու մասին պայմանագիր
կնքելու համար մեր առաջարկությունը չարունակ մերժ-
վում է Ֆրանսիական կառավարության կողմից։ Կար-
ծես թե խաղաղության խախտման վտանգի վերացումը
դուրս է Ֆրանսիայի կառավարության շահերի չըջա-
նակից։ Բայց և այնպես մենք պատրաստ ենք չարու-
նակելու մեր ջանքերը մեր փոխադարձ հարաբերու-
թյունների ամրացման համար, յետեւ Ֆրանսիայի կող-
մից նույնպես նկատենք խորհրդային-Ֆրանսիական
հարաբերությունների բարելավման անկեղծ ցանկու-
թյուն։

ԽՍՀՄ-ի և Լեհաստանի փոխհարաբերություննե-
րը, զժրախտաբար, գեոսես պահանջում են ավելի լավ
ցանկանալ։ Չնայած նրան, վոր Լեհաստանն ընդունել և
մեր առաջարկությունը Մոսկովայի հայտնի արձանա-
գրությունն ստորագրելու մասին, խորհրդային կառա-
վարության կողմից խորհրդային-լեհական հարաբե-
րություններն ամրացնելու համար կատարված բազ-
մաթիվ փորձերն անհրաժեշտ արձագանդ չդառն։

Մյուս կողմից, վարպես նրա անմիջական հարեանները,
մենք չենք կարող ուշադրություն չդարձնել այն հան-
գամանքի վրա, վոր Լեհաստանը դիմաթափման նախա-
պատրաստական հանձնաժողովի վերջին յերեք նստա-
չըջանների ընթացքում համառ և ակախի կերպով մաս-
նակցում եր սպառապինման իրական կրճատման համար
արված թե խորհրդային, և թե մյուս առաջարկու-
թյունների մերժմանը։

Մերձբալտյան պետությունների՝ Լատվիայի, Լի-
տվանիայի և Ֆինլանդիայի հետ ունեցած մեր հարաբե-
րություններում վերջին ժամանակների ընթացքում
չառ քիչ բան է փոխվել։ Միայն կարելի չէ ասել, վոր
ոտաերկրյա խոշոր պետությունների՝ խորհրդային
Միության հանդեպ թշնամական ազդեցությունները
չարունակում են զգալի ձեւում դործ գնել այդ պետու-
թյունների քաղաքականության վրա։

Լիտվիայի, ինչպես և Դանիցիի հետ մեր հարաբե-
րությունները միանգամայն նորմալ են և սխտեմատիկ
կերպով լավացել են։

Մեր անտեսական հարաբերությունները Շվեդիա-
յի, Նարվեգիայի և Դանիայի հետ, նույնպես և Ավրո-
տիայի հետ զարգացել են նորմալ ձևով։

Հունաստանը միակ բալկանյան յերկիրն է, վորն
արդեն 1924 թվից ԽՍՀՄ-ի հետ գտնվում է նորմալ և
բարեկամական հարաբերությունների մեջ։ Ուստի յե-
անհրաժեշտ եմ համարում ստանձնապես արձանագրե-
լու խորհրդային-հունական հարաբերությունների
զարգացման և ամրացման վստար՝ խորհուրդների V
համագումարից հետո անցած ժամանակաչրջանում։

Կարձանագրեմ նաեւ մեր փոխհարաբերություննե-
րի զարգացումը Հեջասի և Յեմենի հետ։

Կարիք չկա հիմա մանրամասն կանգ առնել Ձիմաստանի հետ ունեցած մեր փոխհարաբերությունների վրա: Ամենքին հասկանալի յե, վոր խաղաղասիրական հետեղական և հաստատ քաղաքականությունը, վոր մեր Միությունն աշխատավորության կողմից միահամուռ պաշտպանություն է դնում, ոգնեց մեզ ամենակարճ ժամանակամիջոցում լիկվիդացիայի յենթարկելու չինական քյալլադյող գեներալների ավանտյուրան և կատարելապես մերկացնելու այդ հարձակումը հրահրող իմպերիալիզմի ուժերը, վորոնք մինչև վերջին մոմենտը փորձում եյին խափանել կոնֆլիկտի խաղաղ լուծում: Չնայած այդ փորձերին, վորոնք բավական անկեղծ արտահայտություն եյին դուել ամերիկական, ֆրանսիական և անգլիական կառավարությունների 1929 թ. դեկտեմբերի 3-ի հայտնի դեկլարացիայի մեջ, խորհրդային-չինական կոնֆլիկտը հարթվեց անմիջական բանակցությունների և իմբարոփսկի արձանագրության ստորագրման միջոցով, վորը ԽՍՀՄ-ի համար վերականգնեց նախակոնֆլիկտային դրությունը Ձին-Արևելյան յերկաթուղում և Մանջուրիայում:

Մենք շարունակում ենք հուսալ խորհրդային-չինական կոնֆերենցիայի աշխատանքների հաջող ավարտման մասին և դրա հետ միասին, մեծադույն աչալընությունը կհետևենք մեր թշնամիների մեքենայություններին, մերկացնելով նրանց պրոփակատորական և ԽՍՀՄ-ի ու Չինաստանի ժողովուրդների շահերի հանդեպ թշնամական գործնեյությունը և ղիտակցելով Հեռավոր Արևելքում խաղաղությունը խախտելու ամեն տեսակի փորձերին հակահարված տալու համար պատրաստ լինելու անհրաժեշտությունը: (Ծափահարություններ):

Այն յերկրների թվում, վորոնց հետ ԽՍՀՄ-ը գլխում է նորմալ հարաբերությունների մեջ, պետք է հիշել նաև Հյուսիս-Ամերիկյան Միացյալ Նահանգները:

Չնայած մեր առևտրական հարաբերությունների անընդհատ և զգալի աճմանը, առանձնապես ՀԱՄ Նահանգներից ԽՍՀՄ կատարվող ներմուծման աճմանը, այստեղ զնալով ավելի ու ավելի ուժեղանում է բուրժուազիայի ավանտյուրիստական տարրերի դերը, վորոնք այն ամենին, ինչ խորհրդային է և պրոլետարական, վերաբերվում են վոխերիմ ատելությունը: Բավական է նշել ամերիկական պարլամենտում Ֆիչի հանձնաժաղավը, վորը խայտառակ համբավ վաստակեց իր տղետ և ստահող «մեղադրանքներով» մեր տնտեսական կազմակերպությունների հասցեյին, սակայն վորը կատարում է ինչ վոր մեկի վորոշակի առաջադրությունը՝ միացյալ ճակատ ստեղծելու յեվրոպական այն խմբավորումների հետ, վորոնք տնտեսական բլոկադա և զինված ինտերվենցիա յեն պատրաստում ԽՍՀՄ-ի դեմ: ՀԱՄՆ-ում կապիտալիզմի ճգնաժամի հաղթահարման գործում ղեկավար չըջանների անպորությունը և բանվորական մասնաներում տիրող հսկայական թշվառությունների պատասխանատվությունն իրենից վերացնելու ձգտումով միայն կարելի յե բացատրել այն դրությունը, վոր ամեն տեսակի Ֆիչերին թույլատրում են ինչ վոր քաղաքական դեր խաղալ Ամերիկայում: Սակայն, քանի վոր Ֆիչերի և նմանների հակախորհրդային գործունեյությունը հասնում է մինչև խորհրդային ապրանքները Ամերիկա արտահանելու փաստական արգելմանը, Միացյալ Նահանգները պետք է հաշվի առնեն և այն, վոր դա անխուսափելիորեն և անհապաղ

կանդրադատնա նաև մեր ներմուծման վրա՝ Ամերիկայից :

Միջադպրոցային կյանքի պատկերը թերևս լրիվ չլինի, յեթե յես չհիշեմ ելի մեկ պետություն, վորը մինչևի աշխատեալ մեր մտքում ամբի շուտ միջնադարի հետ ե գուցե զգուցում, քան թե ժամանակակից կյանքի: Դժվար չե գուշակել, վոր խոսքս վերաբերում ե վառիկանի, վորը վերջին տարիների ընթացքում ձգտում ե ակտիվորեն միջամտել միջադպրոցային կյանքին, — միջամտել, իհարկե, պաշտպանելու կապիտալիստներին ու կալվածատերերին, պաշտպանելու իմպերիալիստներին, պաշտպանելու ինտերվենաներին ու պատերազմ հրահրողներին: Վաղուց արդեն հայտնի յե, վոր կաթոլիկ քահանաները ընտրվում են այն մարդկանցից, վորոնք բնորոշակ են գլխավոր շտաբների համար հետախուզական աշխատանք կատարելու: Այժմ այդ պարտնենքն առանձին յեռանդ են հայտարարում վոչ թե աշխարհի խաղաղությանը նվիրված ազդեցիկներում, այլ պարոն կապիտալիստների պատվերով ե վարձատրությամբ հակախորհրդային կամպանիաներ կազմակերպելու մեջ: Յեթե մի քանի հակախորհրդային կամպանիաների գլխի վերջին ժամանակներս բացահայտ կերպով կանգնում ե ինքը՝ Հոտմի պապը, ապա հասկանալի յե, վոր դժվար չե գտնել, որինակ, ելի նույն Անգլիայում հակախորհրդային կեդոտո մի կամպանիայի համար Կենտրոնի յեպիսկոպոսին, իսկ մի այլ կամպանիայի՝ բանվորների ու գյուղացիների հանրապետության դեմ կազմակերպված վոչ պակաս զադրելի քաղաքական կամպանիայի համար — Դերհեմի յեպիսկոպոսին:

Պատահաբար մեր ձեռքն ընկավ վատիկանի՝ Ավրո-

տորիայում գտնվող վոչ պաշտոնական գործակալ պ. Վիդալի յի գեկուցողի բնագործը: Այդ պարոնը, վորն ամստորիական բանակի նախկին գնդապետներից ե, առաջադրում ե վիեննայում միջադպրոցային հակախորհրդային կոնգրես գումարելու ծրագիր, իսկ պապի այդ գործակալի հիմնական նպատակն ե սթանդակել խՈՂՄ-ի վրա հարձակում պատրաստելուն: Հիշյալ փառաբանությամբ ասված ե.

«Բայց չեվիզմի դեմ պայքարը նշանակում ե պատերազմ, իսկ պատերազմն անուայման տեղի կունենա... Ուստի ժամանակը ե տեղը չե զբաղվելու այն հարցի ուսումնասիրությամբ, թե ինչ ձևով խուսափել նրանից ե խոր եներգիվ վառնել անհուսալի խաղաղության ուստպիաների վրա»:

Զարգացնելով հակախորհրդային կամպանիայի մանրամասն, թեև բավական անհեթեթ ծրագիրը, ավրոտորիական գնդապետների շարքից գուրս յեկած այլ, թույլ տվեք ասլ, քաղաքական գործիչը գրում ե.

«Յեթե դեպքերն այնչափ զարգանային, վոր տնտեսական բոլոր հայտարարվել ե կիրառվելին մատնանալ քաղաքական միջոցները (հարաբերությունների խորամբ խՈՂՄ-ի հետ, ամեն տեսակի պահանջներ ներկայացնելը՝ արտասահմանում խորհրդային դույքերը բռնադրավելով ե այլն), դրա անխուսափելի հետևմանքը կլինի պայքարը ստվածական միջոցներով բայց չեվիզմի դեմ»:

Այլ փաստաթղթում «խորխոստ» հույսերը դրոմ են վրանդելի ե Յուդենիչի նախկին սպիտակ բանակների վրա, ինչպես ե այն բանի վրա, վոր «այդ

նպատակի համար դժվար չի լինի այժմ Յեվրոպան և Ամերիկան հեղեղող միլիոնավոր գործադուրկներից հավաքել բավական թվով պատերազմին ընտելացած նախկին զինվորների և յեռանդուն յերիտասարդների»... Իսկ ինչ վերաբերում է դրամական միջոցների հավաքմանը, ապա գլխավոր հույսերը դրվում են «սրբազան պապի» նվիրատվությունների վրա, ինչպես և «ուներվոր մարդկանց՝ ադմիրալների, խոշոր կալվածատերերի, ֆինանսիստների և արդյունաբերողների, պետական բարձրաստիճան գործիչների» նվիրատվությունների վրա, վերջինների թվում հատկապես հիշվում են Չերչիլը, Ֆրանգլին, Գայդան, Չան-Կայ-Շին և այլն:

Ահա թե ի՞նչով են զբաղվում Վատիկանի գործակալները: Ահա թե ինչպիսի դեր է կատարում «սրբազան պապը» նոր համաշխարհային սոսնդանոցի և ԽՍՀՄ-ի վրա հարձակում գործելու նախապատրաստություն մեջ:

Սրանով յես վերջացնում եմ միջազգային դրուժյան և ԽՍՀՄ-ի ու ոտարյերկրյա պետությունների փոխհարաբերությունների տեսությունը:

Այսպես, հաշվետու ժամանակաշրջանում ուժերի փոխհարաբերությունների մեջ միջազգային մասշտաբով տեղի չեն ունեցել նշանակալի փոփոխություններ: Այստեղ ամենակարեւորն այն անվիճելի փաստն է, վոր միջազգային հարաբերությունների մեջ ղեկավար չափով բարձրացել է Խորհրդային Միության դերը և դրա հետ միասին ավելի սուր կերպով է դրսևավորվում ներհակությունը յերկու հիմնական հասարակական սիստեմների՝ կապիտալիստական սիստեմի և Խորհրդային իրավահարգի միջև: Որստորե աճում է ԽՍՀՄ-ի միջազգային նշանակությունը, վորպես ազատագրված աշխատանքի յերկրի, վորպես աշխատավորների իսկապես

իշխանություն, վորպես ընդհանուր խաղաղության ամրացման շահերի և բանվորների կապիտալիստական ճգնաժամերի ճնշումից ազատագրելու իսկական պաշտպան:

Հենց դա յես, վոր իմպերալիստական շրջաններում հարաճուն ատելություն է առաջացնում Խորհրդային հանրապետության հանդեպ: Վորջան ուժեղ և վրձնական է սլաքարը մղում ԽՍՀՄ-ը խաղաղության համար, միաժամանակ ել ավելի ամրացնելով սոցիալիզմի կաղուցման տնտեսական հիմունքները, այնքան ավելի տենդագին կերպով ազդեցիվ բուրժուազիայի դեկավար շրջանները ծավալում են ԽՍՀՄ-ի դեմ ինտերվենցիա կազմակերպելու և ընդհանուր խաղաղությունը խափանելու պատրաստությունը: Իմպերալիստական այդ քաղաքականությունն ուղղված է մեր հընդամյակի դեմ, և կապիտալիստական շրջապատը, ինչ դնով ել լինի, հնգամյակը տապալելը համարում է իր անմիջական խնդիրը:

Խորհրդային Միության արտաքին քաղաքականություն հիմնական լոզունգը յեղել է և կմնա խաղաղություն ամրացման լոզունգը: Խորհրդային իշխանությունը ծնվել է այդ լոզունգի հետ, նրա համար նա հաստատ կերպով կայքարի և հետադայում, ի դերե հանելով տարերկրյա ինտերվենտների, «Տորդարոմները» և նրանց հակահեղափոխական ապեհներին փորձերը մեր յերկրի ներսում:

Խորհրդային Միության զարգացման խաղաղ պայմանների համար մղվող սլաքարը անխղելիորեն կապված է ընդհանուր խաղաղության համար մղվող սլաքարի հետ և, հետեւապես, անխղելի կերպով կապված է մյուս ժողովուրդների հետ յեղբայրական հարաբերու-

թյունների ամբաստնության գործին: Ստորագրութան համար միմյուր պայքարը ներկա պայմաններում անմիջապես տրեւելի չէ, որովհետեւ նախապես պէտք է ունենալ համաձայնութիւն ինքնակենդանի ծավալով պատրաստութեան և նրա լիարժեք իրաւունքներին: Մենք բացելու ենք ասում ենք Սորձողին Միութեան աշխատանքներին ու բոլոր յերկրների բանաժողովին, մեր առջում և միտմամբ ընդհանուր խաղաղութեան դեմ: Մենք միեւնոյն ժամանակ արտահայտում ենք մեր հաստատ համոզմունքը, մեր ՍՍՀՄ-ի դեմ գինոված հարձակումն աշխարհը նշանակում է գլխաւոր միտմամբ նրանց համար, ովքեր կհանդգնեն խախտել խաղաղութեանը և հարձակով Սորձողին Միութեան վրա: (Բոլոր յերկարատե ծափահարութեաններ):

2. ՊԱՅԲԱՐ ՀՆԳԱՄՅԱԿԻ ՅԵՎ ՍՈՑԻԱԼԻՉՍՏԻ ԿԱՌՈՒՑՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

1. ՀՆԳԱՄՅԱԿԻ ԿԱՏԱՐՄԱՆ ՅԵՐԿՈՒ ՏԱՐՎԱԾ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԸ

— Ընկերներ, խոսել մեր ներքին քաղաքականութեան խնդիրներին մասին, կնշանակի խոսել առաջին հերթին հնգամյակի մասին, նրա համար միմյուր պայքարի մասին: Սորձողին նախորդ համադրմանը կողմից ընդունված՝ սոցիալիզմի կառուցման հնգամյա ծրագիրը մեր ամբողջ աշխատանքների հիմքը դարձաւ: Հնգամյա պլանում կուսակցութեան քաղաքական գիծը դրոշմաւ և իր գործնական արտահայտութեանը: Հնգամյա պլանը ուղղութեամբ և տալիս մեր աշխատանքի բոլոր բնագավառներում: Հնգամյակը դարձել է բանավոր դաստիարակի դրոշմը:

Կսկսեմ արդյունքներից: Նախապես թվերին անցնելով, կանգ կառնեմ անցած ժամանակաշրջանի քաղաքական արդյունքների վրա:

Առաջին և հիմնական արդյունքն այն է, մեր անցած յերկու տարիների ընթացքում սոցիալիզմի կառուցման հիմնական պլանը միայն կատարված, այլև գերազանցված է ըստ բոլոր հիմնական շուրջանիչների: Հնգամյակը քիչ թշնամիներ չունի: Թշնամիներն իրենց ծրագրերը կառուցում էին հնգամյակի անխառնակի կործանման վրա: Այդ կործանման հետ նրանք կապում էին խորհրդային իշխանութեան քայքայը: Բայց իրենց փշրեցին այդ հույսերը: Սորձողին իշխանութեանը միայն կատարում, այլև գերազանցում է սոցիալիզմի կառուցման հնգամյա ծրագիրը: Այդ է կարեւորագույն արդյունքը:

Անցած ժամանակաշրջանի յերկրորդ արդյունքը: Այդ արդյունքն անմիջականորեն կապված է բանավոր դաստիարակի գրութեան հետ, այն է՝ անցած յերկու տարեկան ընթացքում մենք հիմնականում հասել ենք զուլաճակով պլանի վերացմանը: Այդ արդյունքի քաղաքական նշանակութեանը, առանձնապէս համաշխարհային հզորմամբ և կապիտալիզմի յերկրներում դոյութեան ունեցող շահանքով գործադրութեան պայմաններում՝ ակհայտ է:

Յերրորդ արդյունքը հացահատիկային պրոբլեմի լուծումն է: Հացի պրոբլեմը հիմնական յուժեղ՝ միայն տնտեսական հարց չէ: Դա, ինչպէս հայտնի չէ, նախնոր քաղաքական հարցերից մեկն է: Մեր հաջողութեամբ այդ գործում կապված է մեր կուսակցութեան՝ ամբողջ աշխատանքի հաջողութեանների հետ՝ հնգամյակի առաջին շրջանի ընթացքում: Հացահատիկ-

կային պրորբիմի լուծմանը մենք հասանք խորհրդային դյուղում տեղի ունեցած բեկման հետեւանքով:

Չորրորդ արդյունքը: Յերկամյա ժամանակաշրջանի բոլոր առանձին արդյունքներից ամենաշարժվոր գյուղացիական մասսաների վերջնական շրջադարձն է դեպի կոլեկտիվացման ուղին: Մի շարք տարիների ընթացքում սոցիալիզմի կառուցման հանդուժյունները պլանավորական ընթացքում ելին արդյունաբերության, ապրանքաշրջանառության և այլ դեմով. գյուղատնտեսությունը համարյա ամբողջովին մնում էր մանր, ցրված, անհատական տնտեսության ուղիների վրա: Միայն Հոկտեմբերյան հեղափոխության 12-րդ տարում վերջնականապես վերջովեց միջակի շրջադարձը դեպի սոցիալիզմ: Անցած յերկու տարիներն ամբողջովին այդ պատմական շրջադարձը:

Վերջապես վերջին արդյունքը, վոր անմիջականորեն կապված է դյուղում կառարված վերոհիշյալ բեկման հետ: Այն որվանից, ինչ չքավորական-միջակային մասսաները խակապես դարձան դեպի կոլեկտիվների ուղին, այդ շարժումը սկսեց վերածվել ամբողջ շրջաններին, իսկ այնուհետև ամբողջ մարդերի համատարած կոլեկտիվացման: Դրա հետեւանքով դյուղում կապիտալիստական տարրերի (կուլակության) հանդեպ վերաբերմունքի հարցը դրվեց նոր ձևով: Այդ առնչությամբ խորհրդային իշխանությունն անցավ կապիտալիստական տարրերի սահմանափակման և վտարման քաղաքականությանը, կուլակությանը վորպես դասակարգի վերացնելու քաղաքականությանը: Այդ և անցած ժամակաշրջանի հինգերորդ քաղաքական արդյունքը:

Այժմ յես կանցնեմ յերկու տարվա ընթացքում

տնտեսության աճմանը վերաբերվող կոնկրետ տվյալներին: Ահա հիմնական թվերը (Միութենական Պետպլանի տվյալները):

Ժողովրդական տնտեսության հիմնական պլանի կատարում յերկու տարվա ընթացքում (1928-29—1929-30 թ. թ.)

	Ն ա խ ա տ ե ս վ ա ծ է հնգամյա պլանում ընթացքում	Կ ա տ ա Ր Վ ա ծ է հնգամյա պլան ընթացքում	Կ ա տ ա Ր Վ ա ծ է 2 տարվա ընթացքում
Ժողովրդական յեկամուտը (միլիարդ ռուբլիներով)	58,3	59,5	102
Պետական բյուջեն (միլիարդ ռուբլիներով)	17,0	21,0	124
Կապիտալ ներդրումները համայնացված սեկտորի հիմնական ֆոնդերում (համապատասխան տարիների գներով միլիարդ ռուբլիներով)	13,7	13,8	109
Պլանավորված արդյունաբերություն. ընդհան. արտադրանքը (հաշվելով անդայինը) 1926—27 թ. գներով (միլիարդ ռուբլիներով)	20,3	30,5	104
Ցանքերի տարածություն (ամբողջը միլիոն հեկտարներով)	239,0	245,8	103
Այրանքային պրոդուկցիան հացահատիկային (միլիոն ցենտներ)	221,2	267,3	121
Բեռնաշրջանառություն (միլիոն տոնն)	350,9	400,2	117

Այս աղուսյակից յերեւում է, Վոր անպիտի հիմնական խնդիրների նկատմամբ, ինչպիսին են՝ ժողովրդագրական յեկամուտը, պետական բյուջեն, կապիտալ ներդրումները համայնացված սեկտորում, արդյունաբերութեան ընդհանուր արտադրանքը, ցանքստյին տարածութիւնը, հացահատիկների արդանքային արտադրանքը, յերկաթուղիների բեռնաշրջանառութիւնը՝ հնգամյակի առաջագրանքներն առաջին յերկու տարվայ համար մենք վոչ միայն կատարել, այլև գերակատարել ենք: Ընչտ է, հացահատիկային մշակութիւնը ընդհանուր արտադրանքի մեջ մենք հագել ենք հնգամյակի առաջագրութեան միայն 94 տոկոսին, իսկայն հացահատիկային արդանքային արտադրանքի մեջ մենք պլանը նշանակալի չափով գերակատարել ենք:

Հնգամյակով նախագծված արդյունաբերութեան պլաններ ընդհանուր գերակատարման հետ՝ մենք աւմենամեն նմանումների հասել ենք ծանր արդյունաբերութեան բնագավառում (110 տոկոս), իսկ թեթևով արդյունաբերութեան՝ աւ: Արդյունաբերութեան առանձին ճյուղերի նկատմամբ հնգամյա պլանը մենք յերակատարել ենք, ինչպես ուրինակ՝ չուգուն (99 տոկոս), քարածուխ (96 տոկոս) և, մանավանդ բամբակի զործվածքների արդյունաբերութիւնը (84 տոկոս), ապա զրա զիմաց ինդուստրիայի գերակշռող մասի նրկատմամբ և առանձնապես արտադրական միջոցների արտադրութեան վերաբերմամբ մենք նշանակալի չափով գերակատարել ենք այն պլանը, Վոր հաստատված է խորհուրդների նախորդ համապումարի կողմից:

ԺՏԳԽ արդյունաբերութեան յերկու տարվա ընթացքում ունեցած աճումն ապահովեց ընդհանուր արտադրանքի բարձրացում 9,5-ից մինչև 15,5 միլիարդ

տուրլու, այսինքն՝ 64 տոկոս: հնգամյա պլանով նախատեսված 41 տոկոս զիմաց, և ծանր արդյունաբերութիւնում ընդհանուր արտադրանքը նույն ժամանակաշրջանում ավելացավ համարյա յերկու անգամ (193 տոկոս): Առանձնապես արագ աճեց մեր մեքենաշինարարական արդյունաբերութեան արտադրանքը, Վոր մեծացավ ավելի քան յերկու անգամ, իսկ դյուլանտետական մեքենաշինարարութեան մեջ 21,2 անգամ:

Երկերտրոներով յարտադրման տեսակետից մենք արդեն հասել ենք ԳՈՆԵԼՐՈ-ի պլանի յեակատար իրագործմանը: ԳՈՆԵԼՐՈ-ի տեսակերից Վորոչ ճափով հետ եր մնում չըջանային երկերտրոկայանների ուժի ավելացումը: Ընթացիկ տարում մենք հատկապես այդ տապարիկում առաջ ենք գնում խոշոր քայլերով, գրեթե կրկնապատկելով չըջանային երկերտրոկայանների ուժը: Իսկ երկերտրոֆիկացիայի հնգամյա պլանի յրիմ յրականացումով, երկերտրոներով յարտադրութեան տեսակետից ԽՍՀՄ-ը կդրամի առաջին տեղը Յեկրոպայում, իսկ ամբողջ աշխարհում՝ 2-րդ տեղը ՀԱՄՆ-ից հետո:

Յերկու խոշոր ինքնարժեքի վերաբերմամբ հնգամյակի առաջագրանքի կատարման մասին:

Ըստ հնգամյա պլանի ԺՏԳԽ կողմից պլանավորվող արդյունաբերութեան պրոդուկցիայի մեջ մենք պետք է ունենայինք ինքնարժեքի իջկցում 14,5 տոկոս: Փաստապես կատարումը տվեց միմիայն 11,4 տոկոս (Միւթեանկան ԺՏԳԽ տվյալները): Հետեւապես, ինքնարժեքի իջկցումը մենք թերակատարել ենք: Ասկայն այդ յեկատարման չափը հենց ապացուցում է, Վոր ինքնարժեքի նկատմամբ հնգամյակի առաջագրանքն անկասկած հնարավոր եր յրականացել, և զա մեկ դստ կլինի ապագա ժամանակաշրջանի համար:

Թե ինչպիսի փոփոխությունն է յենթարկվել այդ ժամանակաշրջանում արդյունաբերությունն և գյուղատնտեսությունն փոխհարաբերությունը, այդ մասին կարելի է գտնադնար կազմել առաջին հերթին ընդհանուր արտադրանքի մասին յեղած տվյալներից: Այդ տվյալները ցույց են տալիս, Վոր ամբողջ արդյունաբերությունն արտադրանքի տեսակարար կշիռը ինդուստրիայի և գյուղատնտեսությունն ընդհանուր արտադրանքի մեջ, յերկու տարվա ընթացքում (1928-1930 թ.), 57 տոկոսից բարձրացել է մինչև 67 տոկ: Այդ նշանակում է, Վոր արդյունաբերության արտադրանքը անցած տարի արդեն կազմում էր ժողովրդական տնտեսություն ամբողջ արտադրանքի 2/3-ը: Այդ փաստը ցույց է տալիս, Վոր մեր յերկիրն արագորեն չարժվում է ինդուստրացման ուղիով: Նա նույնպես ցույց է տալիս, Վոր յերկրում սոցիալիստական տարրերի տեսակարար կշիռն արագորեն աճում է:

Կարիք էկա դործադրկություն լիկվիդացիայի մասին վերե տվյալ բերելու. այդ ինքնըստինքյան պարզ է:

Հացահատիկային պրոդուկտի լուծումն իր արտահայտությունը գտնում է հետևյալ հիմնական տրվյեկներում:

Անցյալ տարի մեր հացամթերումները, հասել են արդեն 1 միլիարդ փիթի, Վորի մասին մենք առաջ յերազել անգամ չեյինք կարող: Այս տարի թեպետ է հացամթերային կամպանիան դեռ բոլորովին ավարտված չէ, հացամթերումներն մեջ առ մեկը մարտի մենք ունենք 1,313 միլիոն փութ: Այդ թվի նշանակությունը պարզաբանելու համար, կմատնանչեմ միմիայն այն, Վոր 1913 թ. ամբողջ ապրանքային հացահատիկը (գյուղից դուրս գտնվող) հավասար է 1,300 միլիոն

փիթի, այսինքն Վորոչ հավով պակաս, քան 1930 թվի բերքից մեր մթերած հացահատիկի քանակությունը: Բացի այդ, 1913 թ. ապրանքային հացահատիկի 1,300 միլիոն փիթի մեջ էր մտնում կալվածատերերի հացահատիկը՝ 281 միլիոն և կուլակների՝ 650 միլիոն փութ, իսկ կալվածատերերի և կուլակների ամբողջ հացը միասին կազմում էր 931 միլիոն փութ, այսինքն՝ այն ժամանակվա ամբողջ ապրանքային հացի 3/4-ը:

Առանձնապես կարեվոր է, թե հատկապես մեղ մոտ ինչպես էր իրագործվում հացահատիկային պրոդուկտի լուծումը: Այդ լուծումը տեղի յեր ունենում գյուղատնտեսությունն սոցիալիստական վերակառուցման ուղիով, սովխոզների և մանավանդ կոլխոզների դերի բարձրացման ուղիով:

Ձի կարելի էհիշել աջերի մարդարեյությունների մասին, այն մարդարեյությունների, Վորոնց հետ մենք դործ ունեյինք ընդամենը յերկու տարի առաջ: Այն ժամանակ մեղ ասում էյին, «սովխոզներն ու կոլխոզները հացահատիկների անհրաժեշտ քանակը կտան 5-10 տարուց հետո, իսկ մեղ հարկավոր է դուրս դալ դժվարություններից հենց հիմա», կամ խոսում էյին այսպես. «Հազիվ թե կարելի լինի յենթադրել, Վոր կոլխոզներում ցանքային տարածությունը հնգամյակի ընթացքում կընդարձակվի ավելի, քան հինգ անգամ»: Այդ հայտարարությունները բոլոր աջ տարրերի տրամադրությունների արտահայտությունն էյին: Այդ մարդարեյություններով քողարկված էր աջ տարրերի զիծը, Վորոնք կուլակության դեմ ծավալուն հարձակման քաղաքականության փոխարեն, Վոր տանում էր կուսակցությունը, առաջարկում էյին թշնամու առաջ նահան-

Ջելու գիծ, խորհրդային իշխանության հիմնական գիրքերը գտաստարդային թշնամուն հանձնելու գիծ:

Կյանքն այլ մարդարելյությունները հիմնահատակ հործանեց: Կուսակցության քաղաքականությունը յիսվին արգարացավ: Հացահատիկային պրոբլեմի լուծման հաջողությունները գերադանեցին բոլոր յենթադրությունները:

Ահա փաստերը:

Նախ և առաջ կարելի է իմ կողմից արդեն նշված փաստը՝ հնգամյա պլանով անցած յերկու տարվա համար նախատեսված ապրանքային հացահատիկային արտադրանքի գերակատարման փաստը:

Ավելի ցայտուն և հետևյալ համեմատությունը: Մի ժամանակ բերվում էր մի աղյուսակ, փորակցույց էր տրված, թե 1926-27 թ. յերկրում յեղած ընդամենը 630 միլիոն փութ ապրանքային հացահատիկից հաշվենքն ունեյին 126 միլիոն փութ, իսկ սովիտներն ու կոլխոզները միասին տալիս էին միայն 38 միլիոն փութ: Մեր խնդիրը կայանում է նրանում, փոր իրականացնելով հարձակումը կուլակության դեմ, կուլակային (խոչոր) անտեսության հացահատիկը փոխարինենք կոլխոզների ու սովխոզների հացահատիկով: Հենց այդ խնդիրն է դրված փորպես հնգամյակի կարեւորագույն խնդիրներից մեկը: Կատարել ենք արդյոք մենք այդ խնդիրը: Վոչ միայն կատարել, այլև մեծ չափով գերակատարել ենք: Այդ մասին վկայում է այն փաստը, փոր ընթացիկ հացամթերային կամպանիայում սովխոզներն ու կոլխոզները (միասին) առ մեկը մարտի տվել են 487 միլիոն փութ (առանց աղունաղարձի):

Վերջապես, այդ մասին նաև խոսում նաև ուղղակի կոլխոզներին վերաբերող տվյալները:

Նախորդ համադումարի կողմից ընդունված հնգամյա պլանի ուղղված փարիանտի համաձայն 1933 թ. կոլխոզները պետք է տալին 300 միլիոն փութ ապրանքային հացահատիկ: Իսկ ինչպիսի փաստեր ունենք: 1930 թ. բերքը մեկ արդեն հարավորություն տվեց կոլխոզներում մթերելու (աղունաղարձի հետ) 460 միլիոն փութ: Այդպիսով կոլխոզների ապրանքային արտադրանքի նկատմամբ հնգամյակով 1933 թ. համար նախատեսված չափը մենք արդեն ընթացիկ տարում գերակատարել ենք ավելի քան մեկ ու կես անգամ:

Ըստ հնգամյակի ուղղված փարիանտի, սովիտները 1933 թ. պետք է տալին 207 միլիոն փութ ապրանքային հացահատիկ: Մինչդեռ, դրությունն աչքառն և փոխվել, փոր բոլոր հիմքերն ունենք սղանելու, փոր արդեն 1931 թ. սովիտներից 190-195 միլիոն փութ ապրանքային հացահատիկ կստանանք: Այդպիսով սովիտների նկատմամբ հնգամյակի վերջին տարվա համար ընդունված առաջադրանքը մենք համարյա թե իրականացնում ենք ընթացիկ տարում: Հատկապես պետք է շեշտել Զերնոտրեստի հաջողությունները: Նրա աշխատանքի տեմպերն որին նախկին յեն մեր անտեսական կազմակերպությունների համար: Զերնոտրեստի հաջողությունները խորհրդային իշխանության պարծանքն են:

Գյուղացիական մասսաների դեպի կոլեկտիվացման ուղին կատարած չրջադարձի մասին մամուլում արդեն բազմաթիվ անգամ տվյալներ բերված

են: Միմիայն կանգ կառնեմ նրանցից հիմնականների վրա: Այդ տեսակետից չափազանց բնորոշ և հետեվ-
յալ աղյուսակը:

ԳՅՈՒՂԱՑԻԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԸՆԴԳԸՐ-
ԿՈՒՄԸ ԿՈՒԽՈՋՆԵՐՈՒՄ

ԴՅՄՀՄ՝ Հոգեբանական տվյալները)

Թ. վ. ա. կ. ա. ն.	Կոլխոզնե- քում միա- ցած տնտե- սություննե- րի թիվը (հազարներ.)	Կոլխոզնե- քում միա- ցած տնտե- սություննե- րի թիվը (հազարներ.)
1927 թ. 1 հոկտեմբեր	286	1,1
1918 թ. 1 »	595	2,3
1929 թ. 1 »	2.131	8,1
1930 թ. 1 »	5.565	22,2
1931 թ. 1 մարտի	8,830	35,3

Այս աղյուսակից յերեւում է, վոր նախքան կու-
սակցության XV համագումարը, վոր կոլեկտիվաց-
ման լուղունգը դարձրեց կուսակցության կենտրոնա-
կան լուղունգը գյուղում, կոլխոզներում ընդգրկված
եր գուղացիական տնտեսությունների 1 տոկոսից մի
փոքր ավելի: XV համագումարին անմիջապես հա-
ջորդող մեկ տարվա ընթացքում կոլեկտիվացած
տնտեսությունների թիվն աճել է ավելի քան յեր-
կու անգամ: Սակայն վերջնական բեկումը տեղի
ունեցավ 1929 թ. աշնանը, յերբ կոլեկտիվներում
ընդգրկվել էյին բոլոր գյուղացիական տնտեսու-
թյունների 8 տոկոսից ավելին: Այժմ, կոլխոզային
չարժման ձեռք բերած հաջողություններից հետո, 8

տոկ. ցուցանիշը մեզ համար միանգամայն չնչին է
թվում, սակայն իր ժամանակին, 1929 թ. աշնանը,
այդ նախ և առաջ նշանակում էր, վոր կոլեկտիվաց-
ման տեմպը մեծ չափով արագացել է և յերկրորդը,
առանձին խոշորագույն հացահատիկային շրջաննե-
րում կոլեկտիվացած տնտեսությունները շատ ավելի
բարձր տոկոսների յեն հասնում: Դրանից մեկ տարի
հետո, 1930 թ. հոկտեմբերին, արդեն կոլեկտիվաց-
ված էյին տնտեսությունների 22 տոկոսից ավելին,
իսկ ընթացիկ տարվա առ մեկը մարտի՝ 35 տոկոսից ա-
վելին:

Արդեն 1929 թ. աշնանը աշուղիսի շրջանների
համար, ինչպես Հյուսիսային կովկասը, կոլեկտի-
վացված տնտեսությունների թիվը յերկու անգամ
ավելի յեր, քան Խորհրդային Միության այն ժա-
մանակվա միջին տոկոսը: Մի շարք այլ շրջաններում,
ինչպես, որինակ, Ստորին Վոլգան, Ուկրաինական
տափաստանը, կոլեկտիվացած տնտեսությունների
թիվը նույնպես աճում էր աբաղ տեմպերով:

Ինչպես հայտնի յե, մի շարք շրջանների աշխա-
տանքների պրակտիկայում կուսակցության դժի կի-
րառումը չանցավ առանց խեղաթյուրման: Կու-
սակցությունը դա անվանից «դիսպարտույտ հաջողու-
թյունների հետեվանքով» և վճռականորեն ուղղեց
թույլ տված խոտորումները: Կոլեկտիվացման քա-
ղաքականության այդ խեղաթյուրումների հակա-
լենինյան բնույթը բավականաչափ մերկացված է:
Պայքարը խոտորումների և առաջին հերթին կոլխոզ-
ները մտնելու ժամանակ կամավոր սկզբունքի խախտ-
ման դեմ արդեն տվեց իր հետեվանքները:

Կոլխոզային շարժման մեջ 1929 թ. տեղի ունեցած բեկումը ամենացայտուն կերպով արտահայտվեց այն փաստում, վոր սկսեցին յերեման գալ վողջ շրջաններ, և հետոհետև ավելի մեծ թվով, վորոնք արդեն բռնել էլին համատարած կոլեկտիվացման ուղին։ Այդ փաստերը նորադրյալ հանդիսացան գյուղում մեր քաղաքականությունը փոխելու համար։ Կապիտալիստական տարրերը սահմանափակելու և աստիճանաբար դուրս վանելու քաղաքականությունից կուսակցությունը՝ համարտարած կոլեկտիվացման հիման վրա անցավ կուլակությանը վերսկսող դասակարգի վերացման քաղաքականությանը։ Սորհրդային իշխանության ամբողջ աշխատանքի առանցքը դարձավ հենց այդ քաղաքականությունը, վոր վորոշում է ներկա շրջանի մեր խնդիրները գյուղում։ Այդ քաղաքականությունն իր խորհրդային ձևակերպումը գտավ 1930 թ. փետրևարի 1 ղեկրեաի հրատարակման մեջ՝ «համատարած կոլեկտիվացման շրջաններում գյուղատնտեսության սոցիալիստական վերակառուցումն ամբողջական և կտրական ղեմ պայքարելու համար ձեռք առնելիք միջոցների մասին»։ Այդ ղեկրետով համարտարած կոլեկտիվացման շրջաններում վերացվում էր հողերը կապարով տալու արտոնության և գյուղացիական անհատ տնտեսություններում վարձու աշխատանքի դորձադրման վերաբերյալ գոյություն տնեցող սրենքի կիրառումը։ Այդ ղեկրետով տեղական մարմիններին իրափառ էր տրվում համատարած կոլեկտիվացման շրջաններում կիրառելու «կուլակության ղեմ պայքարի բոլոր անհրաժեշտ միջոցները, մինչև իսկ կուլակների գոյքի լիակատար բանադրավումը և նրանց առանձին

շրջանների և յերկրների (մարդերի) սահմաններից արտաքսումը»։

Կոլխոզների առավելություններն անհատ տնտեսությունների համեմատությամբ այժմ ակներկվ են դարձել գյուղացիական մատանների համար։ Իրան ապացույց է այն փաստը, վոր այնպիսի կտրեոր գյուղատնտեսական շրջաններում, ինչպես՝ Հյուսիսային Կովկասը, Ուկրաինան (Տափաստանը), ներքին Վոլգան, Միջին Վոլգան (ձախակողման ափը), գերմանացիների մերձվոլգյան հանրապետություն և Ղրիմ—արդեն կոլեկտիվացած են տնտեսությունների ավելի քան 60 տոկոսը։ Անցյալ տարվա աշնանից շրջանների մեծամասնության մեջ սկսվեց նոր, ավելի ուժեղ հոսանք ղեպի կոլխոզները։ Այժմ արդեն ամենուրեք լավում են նման խոսքեր՝ «Յես, անհատ տնտեսության տեր, գյուղի ղեկավար չի կրազիա Կուլբատովա ինձ հայտարարում եմ հարվածային։ Այսուհետև կոլխոզից դուրս մնալն ամոթալի յեմ համարում, ուստի կոլեկտիվացման յերկրային համագումարի բացման օրը մտնում եմ կոլխոզ»։ Այդպիսի հայտարարությունները դարձել են մասնաշաղկապ յերկվույթ։

Վերջին վեց ամսվա ընթացքում կոլխոզ են մտել 3 միլիոնից ավելի նոր գյուղացիական տնտեսություններ։ Կոլեկտիվացման տեմպի համար այժմ հատկանշական է այն, վոր մատնանշված 3 միլիոնից միայն փետրվար ամսում մտել են 1½ միլիոն տնտեսություններ, այսինքն կեսը։

Կոլեկտիվ տնտեսությունների առավելություններն անհատ տնտեսությունների հանդեպ համոզեցուցիչ

կերպով կարելի չե ցույց տալ հետեւյալ որինակներով :
կոլխոզները ապահովել են ցանքային տարածութեան
բացառիկ ընդարձակում, և այլ յերեւում ե նրանից,
վոր 1930 թ. դարնանացանը միջին հաշվով 10,25-ում
հասնում եր անհատ տնտեսութեան մեջ 2,7 հեկտարի,
իսկ կոլխոզներում (յուրաքանչյուր տնտեսութեան)
5,2 հեկտարի: Անցյալ տարվա բերքատուութեան
տվյալները հիմնականում նույն պատկերն են տալիս:
ցենտների. աշնանացան ցորենի բերքատուութեան ան-
հատ տնտեսութեաններում մեկ հեկտարից միջին հաշ-
վով հասնում եր 8,4 ցենտների, իսկ կոլխոզներում՝ 9,1
ցենտների. աշնանացան ցորենի բերքատուութեան ան-
հատ տնտեսութեաններում՝ 9,6, կոլխոզներում՝ 10,6
ցենտ. և այլն:

Վերջապես, գյուղի չքավոր-միջակ մասսաները
համոզվեցին, վոր խորհրդային իշխանութեանը հըս-
կայական ոգնութուն ե ցույց տալիս կոլխոզային
շինարարութեանը, և դա հեշտացնում ե իրականում
գյուղատնտեսութեան արագ վերելքը և միջակի ու
չքավորի դրութեան իրական բարելավումը: Մի քանի
տասնյակ միլիոն ռուբլին, վոր պետութեան կողմից
նախահաղադրական շրջանում ծախսվում եր գյուղա-
տնտեսութեան բոլոր կարիքների համար, հաշվելով
նաև գյուղատնտեսական կրթութունը, չի կարելի
համեմատել այն միջոցների հետ, վոր խորհրդա-
յին իշխանութեան կողմից բաց են թողնվում կոլ-
խոզների և սովխոզների համար: Միայն ընթացիկ
տարում գյուղատնտեսութեան կարիքների համար պե-
տութեան հատկացումները հասնում են մոտավորա-
պես 3 միլիարդ ռուբլու: Գյուղատնտեսութեանը

տրակտորներ, գյուղատնտեսական մեքենաներ, հան-
քային պարարտանյութեր և այլ միջոցներ մատա-
կարարելը նույնպես արագորեն աճում ե:

Կոլեկտիվացման գործի համար բացառիկ նշանա-
կութուն ունեցալ տրակտորկեմտրոնի ստեղծումը,
վորը մեքենա-տրակտորային կայանների կազմակեր-
պին ե: Մեքենա-տրակտորային կայանները սովխոզ-
ների հետ միասին արդեն կարողացան խորհրդային իշ-
խանութեան հիմնական հենարանները դառնալ գյուղի
կոլեկտիվացման ասպարիզում:

Խոշոր սոցիալիստական հողագործութեան առանձ-
նապես արագ աճման հետեւանքով 1929 թ. աշնանը
վորոշվեց Միուքեմական հողագործութեան ժողկոմա-
տի կազմակերպման հարցը: Այլ ժողկոմատն իր բոլոր
տեղական մարմինների հետ միասին այժմ արդեն
դարձել ե իսկական արտադրական կոմիտարիատ: Դա
յուրատեսակ ԺՏԳԽ ե գյուղատնտեսութեան համար:
Պարզ ե, այլ ժողկոմատը լիովին հաշվի չե առնում
սովխոզների և կոլխոզների միջև յեղած արմատական
դանադանութունը, սովխոզներում տերը հանդիսա-
նում ե պետութեանը, իսկ կոլխոզներում՝ միացած
գյուղացիները: Նրա խնդիրն ե ամեն կերպ ամրացնել և
զարգացնել խոշոր սոցիալիստական գյուղատնտեսու-
թեանը:

Այս համադրումարում դուք գեկուցում կլսեք Միու-
թեանական Հողժողկոմատի և նրա հիմնական օրգան-
ների աշխատանքների մասին:

Կոլխոզային և սովխոզային շինարարութեան ըսկզ-
բունքային նշանակութեանը վերին աստիճանի մեծ ե:

Խոշոր սոցիալիստական հողագործութեան աճամբը
Խորհրդային Միութեան մեջ լուծվում է մեծադույն
կարեւորութեամբ ունեցող պատմական մի խնդիր :
Կապիտալիզմն ապացուցեց իր անկարողութեանը՝ ապահովելու մանր գյուղական տնտեսութեանը իրականապես փոխարինումը խոշոր տնտեսութեամբ :

Դեռ 1850 թվին Մարքսն ասում էր .

«Յեթե Դրանսիայում արդեն շրջադարձ է սկսվել
ցրվածութեանից դեպի կենտրոնացումը, ապա Անգլիայում
խոշոր հողագործութեանը հակադրական քայլերով
գնում է նախկին ուղիով՝ դեպի ցրվածութեանը, անհերքելի
ապացուցելով, փոքր հողագործութեանը մրցատակա
պետք է պտտվի հողի այլ կենտրոնացման ու
կոտորակման շրջանակում, քանի դեռ ընդհանրապես
գոյութեան ունեն բուրժուական հարաբերութեանները»
(Կ. Մարքս «Նեյե Ռեյնիշե Յայտուևգ») :

Լենինը նույն միտքը ձևակերպել է հետևյալ խոսքերով .

«Արտադրութեան կապիտալիստական յեղանակի
առաջնությունը անհնար է ուղատել, փոքր գյուղատնտես-
ութեանից մանր արտադրութեանը լիովին վտարվի,
վտարվհետե իրենք՝ կապիտալիստներն ու հողատերերը
ձգտում են վերածնել այն, յերբ գյուղացիութեան քայ-
քայումը ծայր աստիճանի յի հասնում» (Հտտ. IX,
հջ 31) :

Քանի խոշոր կապիտալիստական հողագործու-
թեանն իրականապես այն գրութեան մեջ է, ինչպես գրել են
Մարքսը և Լենինը, ուստի է այլ տեսակետից խոշոր
արտադրութեան ամենահազվադէպ առաջխաղացման եպո-
խոյում, ունենալով բարձր գիտական-տեխնիկական

բաղա՝ կապիտալիզմը մանր գյուղական տնտեսու-
թեանները լիովին վերացնելու իր անկարողութեամբ
զատապարտված է կործանման, փորպես անցյալի ու-
սկցիոն մնացորդ : Կապիտալիզմն ստեղծել է գյուղա-
ցիական ձեռնարկութեաններ բարձր տեխնիկական հի-
մունքներով : Սակայն խոշոր գյուղատնտեսութեան հա-
ջողութեաններն ու նշանակութեանը կապիտալիզմի
պայմաններում չեն համապատասխանում, որինակ, խո-
շոր ինդուստրիալ արտադրութեան հաջողութեաններին,
փորքի բնագավառում հասել է կատարյալ գերիշխա-
նութեան : Կապիտալիզմը, ընդհակառակը, պահպանում
է բաղձաթիվ մանր գյուղացիական տնտեսութեանների
գոյութեանը՝ նրանց տեխնիկայի կատարյալ հետամնա-
ցութեամբ, արտադրութեան ցածր մակարդակով և
գյուղում մասնաների ճնշող մեծամասնութեան չքա-
վորութեամբ հանդերձ : Միայն սոցիալիզմի կառուց-
ումն է արմատական փոփոխութեան մտցնում գյուղի
դրութեան մեջ, ապահովելով գյուղացիական տնտե-
սութեանների ամբողջ մասսայի անցումը դեպի խոշոր
սոցիալիստական տնտեսութեան ուղին :

Կապիտալիզմին հասուկ են նրա շրջանակներում
անհաղթահարելի հակասութեանները գյուղի և քաղա-
քի միջև, փորոնց հիմքն է արտադրական միջոցների
մասնավոր սեփականութեանը : «Հակասութեանը ար-
մատաբարութեան և հողագործութեան միջև, ասում էր
Լենինը, — փոքր միայն չի վերացված կապիտալիզմի կող-
մից, այլ, ընդհակառակը, էլ ավելի ծավալվում ու
սրվում է » : Սոցիալիզմի կառուցումը տանում է ճիշտ
հակառակ ուղղութեամբ : Նա տանում է դեպի գյուղի
ու քաղաքի հակասութեանների վերացումը : Մանր

դյուղացիական արտադրութեան անցումը գեպի խոշոր սոցիալիստական արտադրութեան և սովխոզների կառուցման ուղին, հարթում է քաղաքի և դյուղի միջև յեղած հակասութիւնների վերացման ճանապարհը: Այդ գործի իրականացումը հանդիսանում է խորհրդային իշխանութեան պատմական խնդիրը:

2. ԸՆԹԱՅԻՆ ՏԱՐԻՆ ՅԵՎ ՀՆԳԱՄՅԱԿԻ ԿԱՏԱՐՈՒՄԸ

Ընթացիկ տարվա պլանում դրված խնդիրները վճռական նշանակութիւն ունին ամբողջ հնգամյակի կատրման համար:

Գյուղի վերաբերմամբ այս տարի մեր առաջ դրված է դյուղացիական տնտեսութիւնների առնվազն 50 տոկ կուլեկտիվացման խնդիրը: Աչնայից սկսված գեպի կոլխոզները տեղի ունեցող նոր մասնաշաղկան հոսանքը և նրա արագացող տեմպերը ցույց են տալիս, վոր այդ խնդիրն անպայման իրագործելի չէ: Այդ գործում մեծ նշանակութիւն կունենա գարնանացան կամ պանիայի իրագործումը: Ժողկոմխորհի և ՀԿ(Ե)Կ ԿԿ գարնանացանքերի կոնտրակտային վերաբերող դիմումը տալիս է գարնանացանի գործնական ծրագիրը: Այնտեղ ասված է այն ամենը, վոր անհրաժեշտ է թե՛ դյուղատնտեսութեանը և առաջին հերթին կոլխոզային տնտեսութիւններին ոգնելու գործում պետութեան հանձն առած պարտավորութիւնների, և թե՛ պետութեան հանդէպ դյուղի վրա դրվող պարտականութիւններին: Ինչ գնով ել լինի, այդ ծրագիրը մենք պետք է իրականացնենք:

Կուլեկտիվացման ասպրիզում արդեն ձեռք բերված հաջողութիւնները մեծապես բնդարձակել և ամ-

րացրել են խորհրդային իշխանութեան հենարանը դյուղում: Այդ հաջողութիւնների հիման վրա ընկ. ընկ. Յակովլեւի, Յուրկինի և Մարկեվիչի թեղիսներում ասված է՝ «... այսուհետև գյուղում հիմնական և զբաղաւոր հեմարանը հանդիսանում է կոլխոզային գյուղացիութեանը»: Դեռ ավելին: Մենք պետք է «կոլխոզի հետ կամ նրա դեմ» հարցն այժմ դնենք յուրաքանչյուր չքաւորի ու անհատ-միջակի առաջ: Նույն թեղիսներում ասված է.

«Այժմ, յերբ չքաւորների ու միջկների բազմամիլիոն մասսաները, համոզվելով կոլխոզների առավելութիւնների մասին, բռնել են կոլխոզի ուղին, իսկ կուլակութիւնը՝ կոլխոզների հիմնական թշնամին՝ վերացում է վորպես դասակարգ, յուրաքանչյուր չքաւոր ու անհատ-միջակի առաջ, վորը դեռևս կոլխոզ չի մտել, գրվում է հիմնական մի հարց՝ կոլխոզի հետ, թե նրա դեմ»:

Կոլխոզի հետ, թե նրա դեմ՝ այդպես է այժմ դրվում հարցն ամբողջ չքաւոր-միջակ մասսաների առաջ: Կոլխոզին, կոլխոզային շարժման աջակցելը՝ նշանակում է ողնել խորհրդային իշխանութեանը, կուլակի դեմ մղվող վճռական պայքարում: Կոլխոզի դեմ, կոլխոզային շարժմանն սթանդակելու դեմ լինել՝ նշանակում է տղնել կուլակին ընդդէմ խորհրդային իշխանութեան: Միջին ճանադարհ չկա, այս գործում այլևս չեղոք մնալ չի կարելի: Այս տարի գեպի կոլխոզը վերաբերմունքի հարցը կարուկ կերպով դրված է յուրաքանչյուր չքաւորի և միջակի առաջ: Մնում է ընտրել: Արդեն միայն այդ նշանակում է, վոր 1931 թիւր վճռական տարի չի ամբողջ կուլեկտիվացման գործի, ամբողջ

մեր սոցիալիստական շինարարութեան համար: (Չայ-
ներ տեղերից՝ «նիշտ ե»: (Ծափահարութիւններ)

Յետ կանգ չեմ առնի ընթացիկ տարվա ժողովրդա-
կան տնտեսութեան պլանի վրա: Դրան նվիրվեցին մի
չաբք գեկուցումներ ԿԿԿ վերջին նստաչափում: Ինձ
մնում է հիշեցնել այդ առթիւ միայն մի քանի թվեր:

Ընթացիկ տարում նախատեսված է ժողովրդական
յեկամուտների ավելացում 39 տոկոսով: Այդ թիւը
ընտրուում է ամբողջ ժողովրդական տնտեսութեան հըն-
կայական վերելքը: Կհիշեցնեմ նաև, վեր պլանով նա-
խատեսված է ամբողջ պետական արդյունաբերու-
թեան (ԺՏԳԽ և Մատ. ԺԿ) ընդհանուր արտադրանքի
ավելացում 45 տոկոսով: Վերջապես, չի կարելի չը-
խառնել ինքնարժեքի իջեցման վերաբերյալ առաջա-
դրութունների մասին՝ ԺՏԳԽ արդյունաբերութեան
համար 10 տոկ., Մատ. ԺԿ. արդյունաբերութեան՝ 11
տոկ.: Յետ կբալականանամ այժմ, բերորով ժողովրդ-
ական տնտեսութեան ամբողջ պլանից այդ վճարակա-
ն թվերը միայն: Այդ առաջադրութունների կատարու-
մից մենք կգտանք բալլչեվիկյան տեմպերի համար
մեր պայքարի իսկական հաջողութունների մասին:

Պարզելու համար, թե ինչ է նշանակում բալլչե-
վիկյան տեմպերի իրականացումը, յետ կբերեմ մի որը-
նակ: Աանցած չորս տարիների ընթացքում՝ 1927-ից
մինչև 1930 թ. ներառյալ, մենք գործի յենք դրել 323
նոր ձեռնարկութիւններ: Համեմատեցեք այդ թիւը
նրան, վեր միմիայն 1931 թ. ընթացքում գործի պետք է
գրվեն 518 նոր ձեռնարկութիւններ: (Ծափահա-
րութիւններ): Այդ նոր սրբեկանների հիմնական կա-
պիտալի արժեքը և նրանց ընդհանուր արտադրանքն

ընթացիկ տարում յերկու անգամ կգերազանցի այն,
ինչ մենք ստացել ենք արդյունաբերական նոր ձեռնար-
կութիւններից նախորդ չորս տարիների ընթացքում:

Բալլչեվիկյան տեմպերն իրենց արտահայտութեանը
գտան «Հնգամյակը չորս տարում» յոդունգում: Իրա-
կանացիում է արդյոք այդ յոդունգը, թե վոչ: Այս
հարցին պատասխանում են իրենք՝ փաստերը:

Արդյունաբերութեան ալիպիսի ձյուղերում, ինչ-
պես՝ չուգունը, պողպատը, մետաղամշակումը ինչպես և
բամբակեղեն գործվածքները, հնգամյակը ընդհանուր
առմամբ իրականացվում է չորս տարում: Յեւ յեթե
բամբակագործվածքային արդյունաբերութեան նը-
կատմամբ այդ ժամկետը չորս տարուց քիչ ավելի յե,
այսպէս չուգունի նկատմամբ այդ, անկասկած, վոչ թե
չորս տարի, այլ ավելի պակաս կլինի: Յեմենտի նկատ-
մամբ հնգամյակը կատարվում է 3¹/₂ տարում: Եւելք-
տրտեխնիկայի, բարածուխի, տորֆի և չաքարի նկատ-
մամբ՝ 3 տարում: Նաթի, պղնձի, ընդհանուր մեքե-
նաշինարարութեան, ամստորակառային, գյուղատըն-
տեսական մեքենաշինարարութեան, նախաշինարարու-
թեան և չուգեկաւքաշինարարութեան նկատմամբ՝ մո-
տափորապես 2¹/₂ արում: Ընդհանուր առմամբ ԺՏԳԽ
արդյունաբերութեան ամբողջ արտադրանքի մեջ չեն-
գամյակը նխատեսված է իրագործել 3¹/₂ տարում:
Սրանից յերեւում է, վոք «հնգամյակը չորս տարում»
յոդունգը իրագործվում է, և նույնիսկ ամեն բան գալիս
է տակաւ, վոք նա հաճանորեն կգերազանցի:

Առանձնապես կարեւոր է այն, վոք ծանր արդյու-
նաբերութեան մեջ (ընդհանուր առմամբ) հնգամյակի
իրագործումը նախատեսված է ավելի կարճ ժամկե-

տում, քան 3 տարի: Այդ յերևում և հետևյալ ավյալ-ներից: «Ա» խմբի համար 1931 թվի համար նախատեսված և 17,2 միլիարդ ուսելու ամբողջ արտադրանք: Հնգամյա պլանով 1932-33 թ. համար նախատեսված 15,2 միլիարդ ուսելու գիմաց: Հետևյալում, մեր պլանը կատարված և արդյունաբերությամբ հիմնական նյութերում հնգամյակը 3 տարում կատարելու հիմունք վրա:

Հնգամյակի բոլոր հարցերից ամենահիմնականը հանդիսանում և մետալուրգիայի խնդիրը: Այս առթիվ յետ տոնածնապես կանգ կառնեմ չուգունի արտադրական ծրագրի վրա:

Խորհուրդների նախորդ համագումարի կողմից ընդունված հնգամյակը վերջին տարվա (1932-33 թ.) համար չուգունի նկատմամբ նախադեկ 10 միլիոն տոնն: Դրանից հետո լիովին պարզվեց, փոր ալյուր տալագրանքը բախարաք չե, փոր նա չի կարող բախարաքել աճող անտեսություն կարեւորագույն պահանջները: Հարկ չեղավ «խախտել» խորհուրդների նախորդ համագումարի վորոշումը և վերանայել ծրագիրը: Դրա հետևանքով հնգամյակի վերջին տարվա համար չուգունի արտադրանքը վորոշվեց 17 միլիոն տոնն: Թույլ ավելք արտահայտելու իմ համոզմունքս, փոր ալյուր համագումարը լիովին համաձայնություն կտա կատարարություն վորոշմանը, վորպեսզի հնգամյակի վերջում չուգունի ծրագիրն իրագործվի փոշ պակաս քան 17 միլիոն տոնն: (Մախիւնարուք յունենք):

Այդ ծրագրի իրականացումը մեզ համար մեծ գլոմ-վարությունների հետ և կապված: Սակայն կուսակցությունը նրա իրագործմանը ձեռնարկել և ամենայն վճողականությամբ, գտնելով փոր ալյուր ծրագիրն ան-

պայման պետք և կատարվի նշանակված ժամկետում: Մտերւս սե մետալուրգիայի մասին ժողովուրդի հրապարակած վորոշումը նպատակ ունի վոշ միայն կատարել այդ ծրագիրը, այլև ապահովել նրա կատարման արագացումը: Այդ վորոշմամբ նախատեսված և Հարավում հինգ նոր հնոցների կառուցումը, 1,4-1,5 միլ. տոնն արտադրողականությամբ և, բացի դրանից, յերեք նոր գործարանների կառուցումը՝ Տուրայում, Լիպեցկում և Սինարում՝ յուրաքանչյուրը 350 հազար տոնն արտադրողականությամբ: Բացի դրանից, այդ վորոշումը պետք և ապահովի Ուրալի գործարաններում 1933 թ. վորակավոր և բարձրորակ պրակտիկային մետաղի արտադրությունը փոշ պակաս քան 700 հազար տոնն: Բոլոր ալյուր որչեկանների շինարարությունը մենք պետք և սկսենք հենց այժմ, ընթացիկ տարում, և ավարտենք մեկ տարվա ընթացքում: Այդպես և ծավալվում մեր մետաղաբույնարարությունը գործը:

Մնում և նշել, թե ինչպես և իրականացվում կուսակցության XXV համագումարի տալագրանքը ալյուր մասին, փոր, բացի Հարավում յեղած մետաղաբույնարարական բաղայից, յերկրորդ խոշորագույն մետաղաբույնարարական բաղա ստեղծվի Արեւելքում: Յերկու թիվ տալիս են այդ հարցի պատասխանը: Ընթացիկ տարում Ուրալ-կույնեցկի ավազանի դերը վորոշվում և մետալուրգիայի ամբողջ արտադրանքի մոտավորապես մեկ հինգերորդ մասով: Սակայն, բոս ընդունված պլանի, հնգամյակի վերջում Ուրալ-կույնեցկի շրջանը պետք և տա ամբողջ մետաղաբույնարարությունը արտադրանքի մոտավորապես մեկ հինգերորդ մասը, ալյուր ժամանակ, յերբ ամբողջ արտադրանքը հակալակուն

աճում կունենա : Այդպիսով Ուրալ-կուզնեցիի շրջանն
երականում դառնում է Խորհրդային Միության լեռ-
կրորդ հիմնական մետաղադրոշմարեության բազան :

Վերջապես մի քանի խոսք կասենք ընթացիկ տար-
վա առաջին ամիսների մասին : Հայտնի չե, վոր հուն-
վար-փետրվար ամիսներին արդժիկայունների կատա-
րումն անբավարար անցավ : Այդպիսի դրությունը չի
կարելի նորմալ համարել : Դրա հետ մենք փոշ մի դեպ-
քում հաշտվել չեն կարող : Անհրաժեշտ է ուզել ճա-
կատը, դործնականում ապահովել ժողովրդական տըն-
տեսության պլանների լրիվ և ժամկետին կատարումը :

Միաժամանակ չի կարելի մոռացության տալ մեր
արտադրանքի վորակի խնդիրը : Մինչև այժմ այդ առ-
պարիկում մենք բեկում չունենք : Մեզնում շատ դեպ-
քերում արտադրանքի վորակը նույնիսկ հասարակ ու-
շադրության չի արժանացվում : Այդ դրությունը պետք
է վերջ տալ :

Այսպես, բայլչեվիկյան գիծը հաղթում է : Ասկայն
այս տարի բայլչեվիկյան տեմպերի համար մղվող պայ-
քար պետք է ծախսվի առանձնապես ուժեղ կերպով :
Նույն պայման ընթացիկ տարվա վիթխարի պլանը կա-
պալվի : Այստեղից հանենք բոլշևիկյան յեզրակացու-
թյուններ :

Արտադրական ծրագրի կատարումից պետք է դա-
տեն բայլչեվիկները մեր կազմակերպությունների վե-
րաբեմության մասին՝ դեպի կուսակցության գլխավար
դժի կիրառումը : Խորհրդային իշխանության կողմից
ընդունված տեմպերի համար մղվող պայքարը պարտա-
կանությունն է փոշ միայն յուրաքանչյուր բայլչեվիկի,
այլև յուրաքանչյուր բանվորի, խորհրդային պետու-
թյան յուրաքանչյուր անդամի աշխատավորի :

Կուսակցությունը ջախջախեց աջ թեքումը, սա-
կայն աջ-ուկոնխատական տրամադրությունները պրակ-
տիկայում դեռ ուժեղ են : Այդ տրամադրությունների
դեմ անհրաժեշտ է մղել ել ավելի լուրջ պայքար : Ա-
ռանց այդ պայքարի մենք չենք կարող ունենալ այն
վերելքը, վորը պետք է ապահովի հեղամյակի վճա-
կան տարվա խնդիրների բայլչեվիկորեն իրագործումը :
Մեր արդանների աջ-ուկոնխատական տրամադրու-
թյունները պրակտիկայում ջուր են լցնում թշնամու ջը-
րապահին : Ուժեղացնենք պայքարն այդ գլխավոր վը-
տանդի դեմ մեր դործնական աշխատանքներում :

Միևնույն ժամանակ հարվածենք «ճախ» ֆրակ-
ների թեվի տակ գլուխը թաղցնող պարծենկոտ անհո-
ղությունը : Մեզ հարկավոր է այլ բան՝ բիշ պարծենալ,
ավելի շատ պտորտառ լինել տեմպերի համար մղվող
պայքարին :

Գիծը արված է կուսակցության կողմից : Մրադիրը
սահմանված է : Ինչպես հարկն է, լծվենք առաջադրված
խնդիրների իրագործմանը : Մեզանից է կախված դոր-
ծի հաջողությունը : Կուսակցականը և անկուսակցա-
կանը՝ յուրաքանչյուրը պետք է դրավի իր տեղը բայլ-
չեվիկյան տեմպերի, հեղամյակի համար մղվող պայ-
քարում :

ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ ՏԵՄՔԻԱՅԻՆ ՏԻՐԱՊԵ-
ՏԵԼՆ Ե

Այս տարի մենք ձեռնարկել ենք հսկայական և
գեղար խնդիրների կատարման : Չի կարելի ասել, վոր
մենք արդեն կարողացել ենք ապահովել այդ խնդիրների
իրագործումը : Այժմ միայն կարելի չե ասել, վոր այդ
խնդիրների կատարմանն անցնելու հենց սկզբից մեր

անտեսական աշխատանքներում արագորեն յերեան յեկան խոշոր թերություններ։ Մի բան միայն պարզ է, վոր հին ձեւերով աշխատել չի կարելի։ Մեզանում աշխատանքի վոչ մի բնագավառում այժմ չկա մի այնպիսի հարթ ուղի, վորով կարելի լիներ անարգել, սահուն կերպով հասնել նպատակին, չարժւել ինքնահոռով։ Տնտեսական կացութիւնը շատ բանում իրապես փոխւել է, մանավանդ սոցիալիզմի կառուցման տեմպերի արագացման հետեանքով։

Այժմ մենք պիտեամեծ թուլութիւն և դժարութիւններ դրում ենք այն բնագավառներում, վորտեղ անտեսական խնդիրներն աճում են արագ տեմպերով, իսկ մենք հետ ենք մնացել անտեսական սպարառի աշխատանքների վերականգնման գործում։ Վորպես որինակ կարող են ծառայել առաջին հերթին յերկաթուղային տրանսպորտը և Դոնբասի ածխային արդյունաբերութիւնը։

Կսիսեմ տրանսպորտից։ Զեզ հայտնի յե ժողովութիւնի և կուսակցութեան կի գիտմանը յերկաթուղային, նույնպիս և գետային տրանսպորտի մասին։ Ներանք ընդունված են Կենտրոնական Կոմիտէին կից հատուկ խորհրդակցութիւններում այդ հարցերը լրջորեն քննութեան յենթարկելուց հետո։ Այդ խորհրդակցութիւններին մասնակցում էին մի շարք տեղական աշխատողներ՝ անտեսախմբեր, պրոֆեսիոնալիտներ և կուսակազմակերպութիւնների ղեկավարներ։ Այդ խորհրդակցութիւնների ժամանակ ինչպես հարկն է, շոշափւել են յերկաթուղային և գետային տրանսպորտի թերութիւններն ու թուլլ կողմերը։

Ինչ պարզից յերկաթուղային տրանսպորտում։

Պարզից, վոր ժամանակին այստեղ մի միջոց կիրառելիս սխալ է թուլլ տրված։ Մի քանի տարի սրանից առաջ առանձին յերկաթուղայինների վրա փորձ արվեց անցնելու չոգեշարժերի, այսպիս կոչված՝ «դիմադրելված» «обезличенная» յերթեկութիւն։ Այդ փորձը հետագայում տարածվեց նաեւ մյուս ճանապարհների վրա։ Հետեւանքն այն յեղով, վոր ելական փնտ հաստով չոգեշարժերի պարկին։

Յեթե «արեղլիչկա»-յի կիրառման առաջին փորձերը ժամանակին հարկ յեղածին պես ուսումնասիրվելին և ստուգվելին, յեթե տեղական և կենտրոնական արդանները «արեղլիչկա»-յի վատասցի կիրառմանն ավելի ուշագրութեամբ վերաբերվելին, մենք չէլինք ունենալ այն բացասական հետեանքները, վոր այժմ ունենք և վոր կատարվել են մի շարք տարիների ընթացքում։ Մինչդեռ չոգեշարժերի «դիմադրելված» յերթեկութիւնը, այսինքն այնպիսի կարգ, յերբ չոգեշարժի բրքադաները չեն ամրացվում վորոշ չոգեշարժի, — առանց հարկ յեղած նախադատարաութեան կիրառված և յեղել յայն մասշտաբով։ Դրա հետեւանքով յերկաթուղայիններում մենք մի շարք բացասական և ուղղակի անթուլլատրելի փաստեր ունենք։ «Արեղլիչկա»-յի կիրառումից բովական ամենց մեր չոգեկառքերի պարկը, ել չենք խոսում աշխիւնիւլինայի վատացման մասին։

Յերկաթուղայիններում «արեղլիչկա»-յի սխալ կիրառումն որինաթը ցույց և տալիս մեր անտեսական ապարատի համար ամենարնորոշ թուլութիւնները աշխատանքի մեջ։ Նույնիսկ ամենամեծ այդ միջոցը մենք չկարողացանք կիրառել հարկ յեղած նախադատարաութեամբ, ստուգելով հենց նրա առաջին արդյունքները։ Թե այդ միջոցի կիրառման մեջ վորչալի խիստ

նորտաճալովեց մեր տնտեսական վորոշ որդանները աշխատանքների անբավարար լինելը, յերեւում է նրանից, վոր մինչեւ վերջին ժամանակներս Հաղորդակցութեան Ժողկոմատում, նույնիսկ ճանապարհների վարչութեաննում տեղյակ չեն յեղել տեղերում չողեշարժերի գործի դրութեանը վերաբերող կարեւորագույն փաստերին:

Կրեւեմ միայն մեկ որինակ: Մի քանի որ առաջ Ժողկոմխորհին ներկայացված էր Հաղորդակցութեան Ժողկոմատի տեղեկանքը՝ Հարավային ճանապարհների վրա գտնվող «Հիվանդ» չողեկառքերի դրութեան մասին: Ըստ այդ տեղեկանքի, Հարավային ճանապարհի վրա փետրվար ամսում յեղած «Հիվանդ» չողեկառքերի թիվը կազմում էր 16 տուկոս: Սակայն ստուգումը պարզեց, վոր այդ թիվը բոլորովին չի համապատասխանում իրականութեան: Տեղում գտնվող՝ ԿՎՀ-ի նախագահ ընկ. Անդրեյեվը և Հաղորդակց. Ժողկոմի տեղակալ ընկ. Միրոնովը հայտարարեցին այն տվյալները, վոր ստացել էին «Հիվանդ» չողեկառքերի գործի փաստական ստուգման ժամանակ: Դուրս յեկավ, վոր Հարավային դժի վրա փետրվար ամսում յեղել են վոչ թե 16 տուկոս, այլ ամբողջ 41 տուկոս: «Հիվանդ» չողեկառքեր: Այդ փաստն ինքնատիւնքյան պիւճախոս է:

Այդ և նման փաստերից Ժողկոմխորհը և Կենտկոմը հանեցին իրենց գործնական յեղրակացութեանները:

Յերկաթուղային տրանսպորտի մասին յեղած հայտնի դիմումի մեջ այդ սոթիվ ասված է բավական պարզ կերպով:

Բացի այդ վերոհիշյալ փաստերն ընդգծում են

պայքարի ուժեղացման անհրաժեշտութեանը մեր ամենացաւում հարցերից մեկում: Ինչպէս ասածներից յերեւում է, վոր մեր տնտեսական աշխատանքներում աշխատի մի ցաւ է փաստական կատարման ստուգման բացակայութեանը: Դժվար չէ բերել բազմաթիւ որինակներ, վորոնք վկայում են մեր որդանների կողմից դեպի կատարումը ստուգելու գործը յեղած խայտառակ վերաբերմունքի մասին: Այդ դրութեան հետ հաշտվել չի կարելի: Յեւ կարծում եմ, վոր Խորհուրդների համագումարը չի կարող չընդունել, վոր Ժողկոմխորհի վորոշումը՝ կատարման հանձնաժողով ստեղծելու մասին, ընդունված է ժամանակին:

Այստեղ պետք է հիշել Լենինի ցուցմունքները, փաստացի կատարումն ստուգելու առանձին կարեւորութեան մասին: Ահա թե ինչպիսի կտրուկ բառերով եր խոսում Լենինն այդ մասին 1922 թ. մարտին մեծապագործների համագումարում:

«Ստուգել մարդկանց և ստուգել գործի փաստացի կատարումը—դրանում, կրկին դրանում, միմիայն դրանումն է աշխատանքի, ամբողջ քաղաքականութեան առանցքը: Դա վոչ թե մի քանի տմիւնների, վոչ թե մի տարվա, այլ մի քանի տարիների գործ է»: (Լենին հատ. XVІІ, մ. II, էջ 17):

Այն որվանից անցել է բավական ժամանակ, բայց և այնպէս կատարման ստուգումը գործնականում չստացել է իրագործվում և միանգամայն անբավարար: Մնում է դրանից յեղրակացնել՝ վոր անհրաժեշտ է շուտափուլ ռաւջ չարթել փաստացի կատարումն ստուգելու գործը: Այն մասին, թե ինչ են սովորեցնում մեզ այն փաստերը, վորոնք պարզվեցին յերկաթուղային տրանսպորտի դրութեանը ստուգելու հետեւանքով,

յես կիսուեմ հետազայում: Սակայն հենց այժմ արդեն պեար և առեյ, վոր այդ փաստերից բոլորում է մի յեղ-բակացություն, վորը վերաբերում է վոչ միայն յերկաթուղային տրանսպորտին:

Վերջենք մի այլ որինակ, Դոնբասի որինակը:

Հայտնի յե, վոր Դոնբասի ածխի արդյունաբերության մեջ տնտեսական աշխատանքը նոր չի վոր կազմում է: Իսկ Դոնբասի հարցը նշանակութուն ունի վոչ միայն անմիջականորեն տնտեսական, այլև քաղաքական տեսակետից:

Դոնի նախադանի մեքենայացումը կուսակցության կողմից ճանաչվեց վարպետ ածխային արդյունաբերության հիմնական անհետաձգելի խնդիր: Արդյոք ճիշտ է առաջադրված այդ խնդիրները, ժամանակին է դրված, պրակտիկայով կատարվում է այդ խնդրի կիրառման անհրաժեշտությունը, արդյոք այդ խնդրի դրումը համաճարություն գտնում է բանվոր դասակարգի կողմից:

Այս հարցերին կարելի յե պատասխանել միանգամայն վորոշակի և առանց վորեւ տատանման. այո, խընդիրը դրված է ճիշտ, խնդիրը դրված է ժամանակին, այո, պրակտիկան ամբողջովին հաստատեց այդ խնդրի իրագործման անհրաժեշտությունը, այո՛, բանվորության կողմից կուսակցության այդ վորոշումը լիովին համաճարություն է գտնում: Սակայն ածխահանման դործը Դոնբասում բարեհաջող չե՝ ծրագիրը չի կատարվում, իսկ մեխանիզացիան ել չափազանց դանդաղ և չարժվում:

Դեռ անցյալ տարի աշնանը Դոնբասում յեղած մեքենայական սարքավորումը վատ ազդեցություն ունի մասին աղաղակող փաստեր են հայտարարված, որինակ կրտ-

նող մեքենաները (врубовые машины) և հետ մզող մուր-ճերը (отбойный молот): Դեռ այն ժամանակ խորհրդային իշխանությունը պահանջեց անմիջապես վերահասուցել Դոնբասի բոլոր կազմակերպությունների աշխատանքները և ապահովել ածխային արդյունաբերության մեջ մեքենայական սարքավորման ճիշտ ոգտագործումը: Սակայն գործը չափազանց դանդաղ և առաջ չարժվում: Ահա մի որինակ կարող մեքենաների և վանող մուրճերի ոգտագործման մասին. վերջերս պարզվում է, վոր 1931 թ. հունվարին Դոնբասում մնում է չոգտագործված ծանր կարող մեքենաների 20 տոկ., թեթև կարող մեքենաների 42 տոկ., և մեքենայացված մանող մուրճերի 42 տոկոսը: Ավելի հեռու գնալու կարիք չկա:

Դեռ մի այլ հարց: Արդյոք մենք փորձել ենք գտնել Դոնբասում արդեն գործող մեքենայական սարքավորումն ավելի լավ ազդեցություն ունեցող համար գործնական ուղիներ: Մամուլից հայտնի յե, վոր այդ ապարիդում վերջին տիմաների ընթացքում մենք զգալի առաջադիմություն ունենք: Բալական և նչել ընկ. ընկ. Կարապետի, Կոստուրովի, Ֆիլիմոնովի և Լիրկարդի առաջադրանքները գործնականում կիրառելու որինակները, այդ հաստատելու համար: Կարգաչևվի, Կոստուրովի և Ֆիլիմոնովի մեթոդը, վորն ապահովում է չափառներում կարող մեքենաների անընդհատ աշխատանքը և Լիրկարդի առաջարկած՝ կոնվեյսերների արագ փոխադրման մեթոդը արդեն գործնականում կիրառվում են չափառներում: Այդ մեթոդների կիրառումը հիմնովի արդյունքներ տվեց. այդ կարելի յե տեսնել «Պրավդա-

յի» փետրվարի 22) հետեւյալ հաղորդագրությունը:

«Ստալինյան ռալոնի 21-րդ շախտայում անընդհատի անցնելու արդյունավետութեան սովորները: Մինչև նոր սխառեմին անցնելը յուրաքանչյուր հանքահորի միջին հանքը մեկ օրվա ընթացքում հալածար եր 4.707 տոննի, անցնելուց հետո՝ 6.986 տոննի, ախրնքն 37 տոննայով ավելի: Մի աշխատողի արտադրողականութեանը բարձրացավ 30.6 տոկ: Մեկ տոննի վրա գործադրվող բանվորական ուժի արժեքը իջավ 25 տոկոս»:

«Պրավդա»-ի նույն հեռագրում այնուհետև հաղորդվում է:

«Կրամնոյոնսկի շախտային վարչութեանը վերջին ժամանակներս Կարդաշևի սխառեմին անցակցրեց ելի յերկու մեքենայացված հանք: Այդ սխառեմին անցնելու առաջին իսկ օրը հանքերը շտեմված արդյունք տվին: № 2 ճիւղ. շախտի 17-րդ հանքը, վոր մինչև վ Կարդաշևի սխառեմին անցնելը մի օրում տալիս եր 60 վազոնետիս ածուխ, այդ սխառեմին անցնելուց արտադրողականութեանը բարձրացրեց մինչև 225-230 վազոնետիս: № 1 շախտի 13-րդ արեմեյայն հանքը արտադրողականութեանը 120-ից հասցրեց 345 վազոնետիս:»

Կարելի չէր բերել ելի մի չաքը նման ցայտուն փատեր: Ընկ. ընկ. Կարդաշևի, Կոստուրովի, Ֆելիմոնովի և Լիբգարդի սքանչելի նախաձեռնութեանը արժանի գնահատակն գտավ Ուրհրդային իշխանութեան կենտրոնական օրդաններին կողմից: Վորպես աշխատանքի իսկական հերոսներ, այդ ընկերները ԿԳԿ կողմից պարգևատրվեցին Լենինի շքանշանով: Ած-

իի հանքարդյունաբերութեան մեքենայման հիշյալ նոր ձեվերը գնարով ավելի լայն կիրառվում են Դոնբասի հանքերում: Սակայն պարզվում է, վոր մեխանիզացիա մտցնելու նախապատրաստութեան գործում անցյալում գրութեանը խայտառակ է յեղել:

Ահա մի օրինակ:

Յես կկարդամ ընկ. Չուգովի՝ հենց հիմա ինձ հանձնած նամակը, վոր գրել են Լենինգրադի մի խումբ բանվորներ:

Ահա ինչ են գրում նրանք:

«Մենք, փականակագործներս, վոր մօրիկեցացիայի յենք յենթարկվել Դանբասում յեղած ձեղքվածքը վերացնելու համար՝ 1) Վասիլյեվ Պ. Վ. 2) Սոկոլով Ն. Դ., 3) Մատուչենկով Ա. Պ. (Մարտի գործարանից), 4) Եգեչանյն Լ. Յա.՝ ոռոգմաշինարարակ. գործիքների վարիչ, 5) Կարաուխով Ն.՝ «Վուլկան» գործ., 6) Կրրամով Մ.՝ «Գիդրավիկա» գործ. զարավ ալտեղ Չուրտո-Տոչկովսկի հանքային վարչութեանը, վորտեղ գտնվում են №№ 3, 5, 13, և 14 շախտաները, վորումք միջին հաշվով տալիս են յուրաքանչյուրը 12,5 հազար տոնն ածուխ, մինչդեռ, ըստ պլանի, պետք է տալին 21 հազար տոնն յուրաքանչյուրը, ախրնքն՝ կատարումը հալածար է 50 տոկոսի, ալլալիսք գրութեանը պետք է համարել միանդամայն անթույլատրելի և սպառնալից առհասարակ արդյունաբերութեան և մասնավորապես Լենինգրադի արդյունաբերութեան համար»:

Վորպես իսկական Լենինգրադցիներ, նրանք, իհար-

կէ, չեն մոռանում Լենինգրադի մասին և, պարզ և, չեն սխալու՞մ (ձայներ տեղիքից՝ «Կեցցե՛ք, տղերք») :

Այնուհետև այդ խմբակը գրում է իր վերաբերմունքի մասին՝ գեպի Դոնրասի մեքենայացումը :

«Միակ միջոցը, վոր կկարողանա նստատեղ այդ չափազանց յուրջ ճեղքվածքի լիկվիդացիային, կարող է լինել շախտերի մեխանիզացիան, վորի համար և մենք յեկեկ ենք աշատեղ, բայց ցավը նրանումն է, վոր չըզլուենք ինչով կատարենք այդ մեխանիզացիան, աշխատելու հնարավորություն չունենք, մոչ մի գործիք չըկա...» :

Տեղում մոչ մի գործիք չլինելու պատճառով նրանք հայտարարում են. «Զարմանալի չէ, յեթև կորոզ մեքենաները 18 ժամի փոխարեն որվա ընթացքում աշխատում են միայն 4 ժամ՝ մնացած ժամանակը վերանորոգվում են ամենանահապետական յեղանակով» : Այնուհետև նամակում խնդրում են Լենինգրադից պարկեր նրանց յերեք հասարակ ստանակ (ծակոց, ոսնկոց և անվաքաշ և վորոշ քանակությամբ գործիքներ, մինչև իսկ 16 լիտր ազոթթիտ : Նամակը վերջանում է հետևյալ խոսքերով :

«Յեթև Լենինգրադի կուսկազմակերպությունները հնարավորության սահմաններում կկարողանան ուղարկել այդ պարզ գործիքները, և մենք կտանանք այդ, ապա մենք, կամունիստներս, պարտավորվում ենք, սուղին հերթին հարվածային կարգով գործի դնել այդ ամբողջ տարբափորումը և, լեհարկե, դրա գիմաց մոչ մի կոպեկ չվերցնել շախտային վարչությունից, և, յերկրորդ՝ մենք բացարձակապես պատասխանատու յենք ճեղքվածքի վերացման համար» :

Ահա իսկական պրոյեկտները, իսկական բայլչեփիկների ձայնը (ծափահարություններ) :

Այս խումբը գիմում է Լենինգրադի կազմակերպությանը համեմատաբար հասարակ ոգնության համար : Այդ ընկերներին, ինչպես և Դոնրասի մեքենայացման ապարիկում աշխատող բոլոր մյուս աշխատավորներին ոգնելը մեր ընդհանուրիս պարտականությունն է :

Այն բոլորից, ինչ ասված է Լենինգրադի ընկերների նամակում, յերեվում է, թե վորքան վատ են նախապտորաստված յեղել աշխատանքը մեքենայացման յենթարկելու համար մեր անտեսության օրդանները Դոնրասում, և մինչև աթմս ել այդ նախապտորաստությունը չափազանց պանդալ և առաջ դնում : Մինչդեռ մենք ամխի ծայր ատլիճան կարելք ունենք, ամխից և կախված արդյունաբերության մի շարք այլ ճյուղերի գրությունը : Ասել, վոր մենք չգիտենք, թե գործնակա՞նում վորոնք են Դոնի ամխարդյունաբերության գարպացման մեր աթմքան ինդիլները, նույնպես չի կարելի : Կարգաչեփի և ուրիշների մեթոդն ամենափայլուն սկիզբն է : Անկասկած մտա ապագայում ամխի արդյունաբերման մեքենայացման մեթոդների մեջ հետագա զարգացում տեղի կունենա : Աթմ կարեորն աչն է, վոր կարողանանք իրագործել մեքենայացման ինդիլը, հասկ յեղածին պես և ամենաարագ տեմպով կազմակերպել նրա կիրառումը, գատավորելով մարդկանց, գործի դնելով յեղած սարքավորումը, ջախճախելով դանդաղկատությունը և համոքում : Միայն անհույս կորած սպորտունիստը հանդիպելով գթվարություններին՝ յելք կիների նահանջելու համար : Բայլչեփիկի համար այդ

պիտի դործում, ինչպիսին և Դոնրասի մեխանիկացիան, խոսք անգամ չի կարող լինել վորեւեւ նահանջի և նույն-
խակ առաջադրված խնդիրների իրականացման տեմպերը
վորեւեւ չափով գանդաղեցնելու մասին:

Դոնրասի մեքենայացման խնդիրը սոսկ անուսա-
կան գործ չէ: Այժմյան պայմաններում այդ խոչոր քա-
ղաքական խնդիր և: Միայն այն դեպքում, յերբ անմի-
ջապես կանցնենք մեքենայացումն իրականացնելուն,
վորպես խոչոր և անհետաձգելի քաղաքական մի խրն-
դրի, դրա վրա կենտրոնացնելով մեր ուժերը և գործ-
նականում ցուցաբերելով բալլչեպիկյան տոկունու-
թյուն—ահա այդ դեպքում միայն դուրս կբերենք այդ
խնդիրը: Իսկ մենք պետք և գլխաւ բերենք այդ գործը,
ինչ ևլ լինի և վորքան հնարավոր և շուտ:

Յեւ հետո կխոսեմ այն մասին, թե ինչպիսի հիմ-
նական յեզրակացություն մենք պետք և հանենք Դոն-
րասը մեքենայացման յենթարկելու որինակից, մի
յեզրակացություն, վոր վերաբերում և վոչ միայն
Դոնրասին:

Վորպեսզի ավելի մոտենանք այդ հիմնական յեզ-
րակացությանը, յես մի որինակ ևս կբերեմ Ստալին-
գրադի տրակտորային գործարանից:

Հայտնի չէ, վոր այդ գիպանտի կառուցումն ա-
վարավել էր նախատեսված ժամկետից 10 ամիս ա-
ռաջ: Գործարանը կառուցված և ամերիկական տեմպով,
բայց նույնպես հայտնի չէ, վոր Ստալինգրադի տրակ-
տորային գործարանում արտադրության կազմակեր-
պումը մինչև այժմ ևլ լավ չի գրված. ահա արդեն մի
քանի ամիս և, ինչ գործարանը չի կատարում նախա-
տեսված արտադրական ճաշակերը: Պարզվեց, վոր
մենք ավելի մեծ հաջողությամբ կարողացանք ավար-

տել նոր խոչորագույն գործարանի կառուցումը, քան
կանոնավորել բուն արտադրության կազմակերպումը:
Այստեղ մենք առայժմ սայթաքեցինք, այստեղ մենք
գեռես թույլ գտնվեցինք, նույնիսկ ամենախոչոր
մասշտաբ ունեցող շինարարական խնդիրները մենք
սկսել ենք իրագործել համեմատաբար հաջող կերպով:
Սակայն այլ բան և նոր բարդ արտադրությունների
կազմակերպումը: Այստեղ ուժեղ կերպով յերեվան և
զայիս մեր արտադրական թուլությունը և տեխնիկա-
կան հետամնացությունը:

Ուրեմն, բերված փաստերից պետք և մի ընդհա-
նար յեզրակացություն հանել: Յեւ նկատի ունեմ այն
փաստերը, վորոնք վերաբերում են յերկաթուղային
տրանսպորտին, Դոնրասին և կոալինդրադի գործա-
րանին:

Այդ յեզրակացությունն ինքն իրեն և թելադրե-
լում:

Յեթե հարցն այսպես դրվի, թե ի՞նչ պետք և ո-
նենք, վորպեսզի ինչպես հարկն և պայքարենք յեր-
կաթուղային տրանսպորտի թերություններին դեմ,
վորպեսզի ապահովենք յերկաթուղիների այնպիսի աշ-
խատանք, վորը համապատասխանե՛ր ամբողջ մոլոր-
խատանք, վորը համապատասխան արագ տեմպերին.
զական տնտեսության զարգացման արագ տեմպերին.
զրա պատասխանը միայն մեկն և՝ տիրապետել գործի
տեխնիկային, արտադրական—տեխնիկական գործե-
րում դառնալ իսկական տերը, դառնալ յերկաթուղա-
յին տրանսպորտի իսկական մասնապետներ:

Ի՞նչ պետք և անենք, վորպեսզի կարողանանք իրա-
գործել Դոնրասի մեքենայացումը: Չե՞ վոր այդ
խնդիրը հրատապ և: Այստեղ պատասխանը նույնպես

միանգամայն պարզ և . Դոնրասի բալլէփիկները պետք և արկապետեն ամխային արդյունաբերության մեքենայացման գործին, հույս չգնելով բացառապէս հին մասնագետներէից վտրէկ մեկի վրա, ինչպէս հարկն է խօրանան աշխատանքի տեխնիկայի մեջ, ներգրավելով և խրախուսելով լեռնային գործի և նրա նոսր տեխնիկայի իսկական մասնագետներին, ինքները զսո- նուն ամխային արդյունաբերության մասնագետները և գործատուները :

Կարիք չկա կրկնելու, իբր միայն այս ճանապարհով հնարավոր է լուծել արտադրութեան լրիւ կանոնադրման խնդիրն այնպիսի գործարաններում, ինչպիսին է Ստալինգրադի արակտորալին գիգանտը:

2ր. Կարելի ասել, միսր մեր արդյունաբերությանը չունի խոշոր նվաճումներ աշխարհի հարցերում, ինչպես առանձին հյուպերի մեքենայացումը և արդյունաբերության անխնդիր տիրապետելը: Մենք ունենք նաև այդ տեսակի ցայտուն որինասներ:

Ամենատալանդուն որինսկը կարող է ծառայել Բաղդի
և Գրողնու լավ քալին արդյունաբերութեան մեջ անց-
կացրած մեխանիզացիան: Այստեղ մեքենայացում անց
է կացված Սորերդային իշխանութեան գոյութեան ա-
ռաջին խոկ տարիներում: Ընդ. Սերբերովսկին, Բաղդի
նավթարդյունաբերութեան մեջ մեքենայացման հիմնա-
դիրը, այդ տեսակեանց հիանալի որինսկ տվեց: Դրա
չնորհիվ այժմ, հակառակ ամերիկյան արդյունաբերու-
թեան, մորն, ինչպես ասացինք, չի կատարել հնգամա-
կի առաջին յերկու տարվա առաջադրանքները, նավթա-
լին արդյունաբերութեան մեջ արտադրական պլանները
դերակատարված են: Այդ արդյունաբերութեան դար-
գացման այժմյան բարձր տեմպերը հնարավոր չեկին

լինի, յեթե իւր ժամանակին այտենդ մեծ յեռանդով
չանցկացվեր նալթալին մեքենայացումը :

Մի այլ որինակ. ամենքի աչքի առաջ է Դնեպրաստրոյի շինարարությունը: Միաժամանակ մենք արգարացի կերպով հարատառում ելինք վոլյալտորոյի կառուցմամբ, վորն ավարտվեց և տարվա ընթացքում, ասիայի վորն ալիմյան մասշտաբների համեմատ չի կորուզում հեռավորոր ելեքտրակոյանների շարքը դասվել: 1932 թվին շահագործման մեջ կլլվի ելեքտրիֆիկացիայի գիդանո Դնեպրաստրոյը: Այլ շինարարության տեմպը նրա գեկավարների և տեղական կազմակերպությունների մատուցած մեծ ծառայությունն է: Հաջողության պատճառը՝ շինարարական գործի ամերիկական մեխանիկացիայի և մեր տեխական բայլելիկյան յեռանդի մեջն է: Համեմալն դեպս, առանց ամերիկական իմեաներ կուպերի ավակցության, Դնեպրաստրոյում կիրառված աշխատանքների մեխանիզացիայի մենք այնպիսի հետեւյալների չեյնք հասնի, ինչպես, որինակ, բեռնալին աշխատանքների համաշխարհային սեկտորները՝ իսկ դա խոչոր նշանակություն ունի շինարարության տեմպի համար:

Վերջապես, Զեյրնադիւնադի մասին: Յերկու ու կես տարի սրանից առաջ Զեյրնոտրեստը սկսեց իր աշխատանքները: Գլուղատնտեսութեան հին մասնագետներ, ինչպիսին են՝ Մակարովը, Լյաշչենկոն, Դոյարենկոն և ուրիշները, ուղղակի անհնար էլին գտնուիմ: Զեյրնոտրեստի առաջ զրկւած խնդիրները իրականացումն այն ժամանակ նախատեսված տեսպերով Դոյարենկոն առաջարկեց՝ «քննութունը թույլ չի տա»: Մական, մենք այլ մոռ չեն միայն իրականացնում ենք, այլ իրականացնում ենք նախատեսվածից ախելի կարճ ժամկետ:

ներում : Այնտեղ եւ վճռական դեր՝ խաղաց սովորեցնելի մեքենայացումը : Պետք ե տեսել, վոր Զերնորեստոր ե նրա տեղական աշխատավորները խելույն անցան մեքենայացման գործին վորպէս արմատական խնդրի ե գրանով իսկ զգալի շափով կանխորոշեցին գործի հաջողութիւնը :

Նապթալին արդյունաբերութեան, Դինապրատորի ե Զերնորեստոր որինակները մոշ միայն ցույց են տալիս մեքենայացման դերը, նեղ իմաստով, այլև նրանք նուրբաւ ցույց են տալիս, թե ինչ հաջողութիւնների կարող են հասնել բայլչեվիկները, յերբ նրանք անմիջական կերպով ձեռք են գարկում գործի տեխնիկային տիրապետելուն, արտադրութեան արմատական խնդիրներին, աշխատանքի համապատասխան վայրերում հարկավոր աշխատողները ճիշտ դասավորելու գործին :

Այլ որինակները, ինչպէս ե մյուս կողմից՝ տրանսպորտի, Դոնրասի ե Սաւլինգրադի գործարանի որինակները ցույց են տալիս, վոր արդյունաբերութեան ծավալման ալթմյան տեմպերը չի կարելի իրականացնել առանց գործի տեխնիկային տիրապետելու, առանց վճռական արտադրական խնդիրները հասկանալու : Բայլչեվիկյան տեմպերն ու տեխնիկային տիրապետելի անխցիլի կերպով կապված են միմյանց հետ :

Այլ որինակները ցույց են տալիս նաեւ, վոր ունկոնարութեամբ չըջանում, այն չըջանում, յերբ տեղի չե ունենում արտադրութեան հին հիմքերի արմատական վերափոխում ե նոր ամենարարդ արտադրութիւնների կազմակերպում, տնտեսական աշխատանքը ղեկավարել չի կարելի, առանց յուրացնելու հանձնարարված գործի ելութիւնը, առանց իսկական մասնագետ դառնալու արտադրական-տեխնիկական հարցերում : Ռեկան-

ընտրութեամբ չըջանում յիմի շտիրտպետես արտադրական-տեխնիկական խնդիրներին՝ անընդունակ կլինես կատարելու հանձնարարած տնտեսական աշխատար :

Յեթե այս առթիւ պահանջի առանձնապէս չեղել հարցը, ապա մեր տնտեսական ապարատում արդեն հայտարարված միաստարութեան փաստերը պետք ե վերացնեն տնտեսական աշխատանքի հիմնական խնդիրների վերաբերյալ մեր հանած յեղրակացութիւններով մեջ ամեն տեսակի անորոշութիւնը : Վնասարարութեան փաստերը պարզորոշ կերպով ցույց տալին, թե ինչպէս բայլչեվիկները յերբմի խաղալիք են դարձել վրնոնարար-սովետակ զվարդիականների ձեռքին : Մենք արդեն բավական պատիժ կրեցինք միաստարարներից՝ արտադրական խնդիրներում մեր ունեցած թուլութիւններին, մեր տեխնիկական անպատրաստութեան համար : Վո՞րտեղ ասես, նրանք չեն վորձել խափանելու մեր աշխատանքները, չնորհիվ ելի նույն մեր թուլութիւններին ե հետամնացութեան :

Մենք պետք ե հիշենք Լենինի խոսքերը այն մասին, վոր կապիտալիզմից կոմունիզմին փոխանցման շրջանը «անխուսափելիորեն հանդիսանում ե շտեմոված կատաղի պլաքարի շրջան» (Լենին «Պետութիւն ե հեկատաղի պլաքարի շրջան») : Չնայած միաստարարական խմբակներին հասցրած անողորմ հարվածներին, հայած միաստարարութեան մի շարք գլխավոր բնութիւններին՝ պայքար մենք ապագայում դեռեա պետք ե անուրբ : մղենք դասակարգային թշնամու ե մեր ապարատներում մղենք դասակարգային թշնամու ե մեր ապարատներում գանձող նրա ագենտուրայի դեմ : Միմիայն դառնալով իր գործի տերը, իր աշխատանքի մասնագետը, բայլչեվիկը կկարողանա ջախջախել ամեն մի միաստարարի դր-

լուխը և վերջիվերջո անվնաս կգարձնի նրա հարված-
ները Խորհրդային իշխանության թիկունքին:

Պետք է հիշել թե ինչ էր սովորեցնում մեզ Լենինը
մասնագետների հետ վարվելու հարցի մասին: Ահա Լե-
նինի խոսքերը:

«... Նրանց (բուրժուական ինտելիգենտների վ.Մ.)
սարսուծք պետք է կառնել, նրանց պետք է վերցնե-
լու վրա կամ խմբի, յեկնաբանել Խորհրդային իշխանու-
թյանը: Իսկ նրանցից, — յեթե մենք յերեխայական հա-
սակի և յերեխայական հասկացողության կոմունիստ-
ներ չենք, — նրանցից մեն պետք է սովորենք, վերսկզե-
սակ յաշարագույն, տասնյակ միլիոնավոր բնակչու-
թյանը սպասարկող ձեռնարկությունների կազմակերպ-
ման համար, ինքնուրույն աշխատանքի փորձառություն
պրոլետարիատի կուսակցությունը և պրոլետարիատի
ավանգարդը չունի:

Յեզ Խուսափումներ լավագույն բանվորները այլ
հասկացան: Նրանք սկսեցին սովորել կապիտալիստ-կապ-
մակերպիչներից, ինժեներ-գեկավարներից, տեխնիկ-մաս-
նագետներից» (Հատ. XXII, էջ 525):

Բազմիցս անգամ այլ գեպերում Լենինը նույն
միտքն է կրկնել, վոր անհրաժեշտ է վոր միայն կտարել
բուրժուական մասնագետների սարսուծք և նրանց
աշխատանքի յենթարկել Խորհրդային իշխանությանը,
այլև սովորել նրանցից: Ահա ևս մի քաղվածք նույն
հարցի շուրջը Լենինի մի յեկույթից:

«Մենք պետք է կառավարենք այն զատակարգի ներ-
կայացուցիչներին ոգնությամբ, վորին մենք տալալել
ենք, — այն ներկայացուցիչների, վորենք սնված են ի-
րենց դատակարգի նախապաշարումներով, վորոնց մենք
պետք է վերադաստիարակենք: Միեմնույն ժա-

մանակ մենք պետք է պատրաստենք մեք կառավա-
րիչները — մեք դատակարգի շարքերից, մենք պետք է
մեք ամբողջ պետական տալարաւոր գործադրենք նրա
համար վորպեսզի կրթական հիմնարկները, արտա-
դարողական կրթությունը, գործնական ուսուցումը, —
այլ ամենը դեռ կոմունիստների գեկավարությամբ,
պրոլետարների համար, բանվորների համար, աշխա-
տավոր գյուղացիության համար» (Հ. XXV, էջ 106):

Այսպեցից կրկին անգամ յերեմում է, թե ինչ
խոշոր նշանակություն էր տալիս Լենինը մեր յերկրում
անտեսական յինաբարության ինդիւրներին տիրապետե-
լու համար սեփական կազրերի նախապատրաստման
հարցին: Այլ որպանից արդեն ացնել և ավելի քան 10
տարի: Ժամանակ է վոր այլ գործում լուրջ առաջադի-
մություն լիներ: Սակայն այլ հեշտությամբ չի հաջող-
վում:

Ընկ? Ստալինը միանգամայն իրավացի յեր, յերր
մասերս կայացած ոգիարիտական ինդուստրիայի աշ-
խատավորների կոնֆերենցիայում մասնանչեց, վոր
Խորհրդային իշխանության առաջին տարիներում կու-
սակցության առաջադրած ինդիւրը, — առաջմ չխառնե-
վել գործի տեխնիկային, ուսումնասիրել այլ տեխնի-
կան և արտադրությունը գեկավարելու գիտությունը, —
չառ գեպերում գործնականում յնդալցուրվել է և
ընդհանրապես մինչեւ հիւս այլ ինդիւրն տնրավարար
է լուծվում: Մինչդեռ նման գրություն միանգամայն
անհանգուրժելի յե դարձել: Ահա թե ինչու հիշյալ կոն-
ֆերենցիայում արտատանած ճառում ընկ. Ստալինի
յեղբակացություններն ամենաակաւալ նշանակություն
ունեն: Ընկ. Ստալինն ասում էր.

«Ժամանակ է, վաղուց արդեն ժամանակ է, վոր-

պիստիկ յերեսներս զեպի տեխնիկան դարձնենք: Ժամանակ է զեն ձգել այն հին, իր նշանակութիւնը կորցրած լոգոսներ՝ տեխնիկային շխտումբելու մասին և ինքներս դատնանք մասնագետներ, գործին հմուտներ, ինքներս դատնանք գործի լիակատար տնօրեններ»:

Այնուհետեւ այդ ճառում նշվում է.

«Բայց չեմ կրնար պետք և տիրապետեն տեխնիկային: Ժամանակ է, վոր բայց չեմ կրնար իրենք մասնագետներ դատնանք: Ռեկոնստրուկցիայի շրջանում ամեն ինչ վորոշում է տեխնիկան»:

Պետք է ընդունել, վոր ընկ. Ստալինի այդ խառնուրդում ձևակերպւած է տվյալ շրջանի մեր կենտրոնական ինդիքը: Այդ կենտրոնական ինդիքը կայանում է հետեւյալ լոգոսներում՝ բայց չեմ կրնար պետք և տիրապետեն տեխնիկային:

Այդ նշանակում է, վոր կուսակցութեան ամենքիցս պահանջում է ուսումնասիրել համաճարարած գործը, թափանցել նրա ելութիւնը, տիրեպետել արտադրական տեխնիկական հարցերին, իր աշխատանքում դառնալ իսկական մասնագետ և տնօրեն: Ահա գրանումն է գործի առանցքը:

Տեխնիկային տիրապետելու լոգոսներ խփեց ճիշտ նպատակներին: Բանվորական մասսաներում նա լայն արձագանգ գտավ: Մոսկւայի, Լենինգրադի, Պարկուփի և այլ արդյունաբերական շրջանների բազմաթիւ ձեռնարկութեաններում պայքար է ծափալում այդ լոգոսներ գործնականորեն կայնրում կիրառելու համար: Այդ լոգոսների իրականացումը պետք է մեր աշխատանքը վեր հանի ավելի բարձր մակարդակի վրա, եւ չենք խոսում այն մասին, վոր այդ լոգոսներ ջանքախիզ հարված է հասցնում բյուրոկրատական խոցերին:

Վերջին յերեք տարիների ընթացքում, յերբ Շախտի գործի առնչութեամբ կուսակցութեանը հսկայական աշխատանք ծափալեց տեխնիկական կադրեր պատրաստելու համար, մենք այդ գործում խոշոր նվաճումների հասանք: Տեխնիկական ԲՈՒՀ-երի և տեխնիկումների շրջանավարտների թիւն այժմ մի քանի անգամ գերազանցում է մասնագետների այն թիւը, վոր մենք ունեցինք յերկու տարի առաջ: Արդյունաբերութեան մեջ ինժեներական-տեխնիկական պերսոնալի կազմերը նշանակալի չափով ավելացել են, գլխավորապես յերիտասարդութեան հաշիւին: Ընթացիկ տարում արդյունաբերութեան մեջ ինժեներական-տեխնիկական պերսոնալ կուսնանք համեմատաբար (100 բանվորի դիմաց) 3 անգամ ավելի, քան 1927 թիւին: Արդյունաբերութեան զեւտական աշխատողների կազմերը միայն անցյալ տարւա ընթացքում աճել են 110 տոկ., իսկ ընդհանրապես զեւտական հետազոտական մարմինների թիւը աճել է 106 տոկ.: Անհրաժեշտ է նաեւ հետադաշում այդ աշխատանքը ծափելի յեռանդով:

Տեխնիկական կադրեր և, առաջին հերթին, բանվոր պատակարդի շարքերից տեխնիկական կադրեր պատրաստելու գործում վերջին յերկու տարիների ընթացքում տեղի ունեցած բեկումը հանգիստանում է մեր յերկրում սկսվող կուլա. հեղափոխութեան ցուցանիշներից մեկը: Վերջին տարւա ընթացքում կուլտուրական աշխատանքն սկսել է անցնել իսկական բայց չեմ կրնար տեւ պերի: Այդ արտահայտում է, որինակ, հետեւյալում. յեթե 1928 թ. դպրոցների և կրթութեան բոլոր տեսակներով ընդգրկված էր 14.8 միլիոն մարդ, ապա 1930 թ. արդեն ընդգրկված էր 47.1 միլիոն մարդ: Նույն յերկու տարիների ընթացքում անգրագիտութեան վե-

բազմաթիւ աշխատանքը առաջ եւ շարժվել միանգամայն բացառիկ տեմպերով, աճելով մոտավորապէս 13 անգամ: Մենք հաջողութեամբ անց ենք կացնում պարտադիր ուսումը, ամէլացնելով միայն ընթացիկ տարում տարրական դպրոցներում ընդգրկված յերևանների թիվը 44.5 տոկոսով, ընդունելով, վեր Սորհրդային Միութեան համատարած դրապիտութեան իրականացումը անխափելիորեն կապված եւ հնգամյակի համար, սոցիալիզմի կառուցման համար մղվող մեր ամբողջ պայքարի հետ:

Այդ բոլորն սակզմում եւ նախադրյալներ, վերականգնող տեխնիկային տիրապետելու լուրջ դառնալ իսկական շարժող ուժը մասնաւոր մեջ: Այդ գործը պետք եւ առաջնորդվի եւ գլխավորվի բազմակիսիների կողմից:

Տնտեսական աշխատանքի աճումն ու նոր բրնայի վերականգնողութեան մի շարք վերականգնող միջոցների անհրաժեշտութեան եւ առաջացում: Սորհրդային իշխանութեանը դրան համապատասխան մի շարք խոշոր միջոցներ եւ ձեռք տակ իր ին ստորին եւ ին բարձր օրգանների աշխատանքները վերականգնելու համար:

Սոցիալական նշանակութեան ունի գալուստների (OR-197) վերադարձն եւ շրջանների, վերականգնող մ սոցիալիստական շինարարութեան հիմնական ոլակի ամբողջման վերաբերյալ վերջումը: Դրա շնորհիվ պետական ապարատն ու բոլոր մեր որդանները մոտեցվում են մասնաւորին, բայց միևնույն ժամանակ վերադառ մարմինները վրա դեկավարութեան գործում դրվում են նոր եւ ավելի բարդ պարտականութեաններ:

Դրան դուրսնալ վերջին ժամանակներն մի շարք

վերականգնումներ են տեղի ունեցել մեր կենտրոնական որդաններում:

Հայտնի չե, վեր կառավարութեան վերջումը յերկու կամիսսարկատներ բաժանման յենթարկվեցին, Դրա հետեւանքով կազմված Մատակարարման Ժողովրդական կամիսարկատը դարձել եւ խոշորագույն արտադրական կամիսարկատ: Արտ. առեւտրի Ժողովատը այժմ հնարավորութեան եւ ստացել ավելի լավ հիմքերի վրա դնելու իր խոշորագույն գործը, վերջ հատուկ նշանակութեան եւ իր խոշոր գլխավորութեաններն ունի: Բացի կութեան եւ իր խոշոր գլխավորութեաններն ունի: Բացի դրանից, ինչպէս հայտնի չե, Հաղորդակցութեան Ժողովատից առանձնացված եւ Ջրային արանսպորտի Ժողովրդական կամիսարկատ: Այդ եւ նման մի շարք վերականգնումները ցույց են տալիս, վեր մեր տնտեսական շինարարութեան աճում եւ եւ այդ աճման համեմատ պահանջում եւ մտցնել մի շարք կազմակերպչական փոփոխութեաններ տնտեսական ապարատի մեջ:

Կուտակցութեան լուրջ եւ առաջադրել վերականգնելու խորհուրդները համապատասխան տեխնոստրուկտիվ շրջանի ինդիւստրիին: Այդ լուրջը լայն արձագանգ գտավ մասնաւորում: Վերջին բնորակն կամ պանիան անցավ այդ լուրջի տակ: Սորհուրդներում ներդրվելիցին բանվորական եւ դուրսացիական մասնաւորները եւ գլխավորապէս լավագույն հարվածայինների շարքերից ու գլուղի կոտնտեսականներից առաջավոր նոր կողերը: Մեր խնդիրն եւ գործնականորեն կլերտել կանքում խորհուրդների աշխատանքների վերականգնումը եւ դրանով բարձրացնել խորհուրդների դերը վերականգնելու գլխավոր գիծն անցկացնողների:

4. ՏԱՍՆԱՄԲՅԱԿԻ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԸ ՅԵՎ ՄԵՐ ԳԱ-
ՂԱԳԱԿԱՆ ԳԻԾԸ

Մեր համագումարը զուգադիպում է նոր տնտեսա-
կան քաղաքականությանն անցնելու տառնկամյակին :
Քանի վոր դա միաժամանակ իսպաղ պայմաններում
սոցիալիստական շինարարության սուղին տանա-
մյակն է , ուստի նրա արդյունքները խոշոր քաղաքա-
կան նշանակություն ունեն :

Մեր խնդիրը կայանում է նրանում , վորպեսզի նե-
պի քաղաքականությունը տանենք բալլչեփիկորեն : Մեր
թշնամիները սպասում էյին , վոր նեպը կկիրառվի ,
այսպես ասած , — մենչեփիկորեն այսինքն կապիտալիս-
տորեն : Այդ յերկու քաղաքական գծերի միջև շարու-
նակ տեղի չե ունեցել անհաշտ պայքար : Յեւ . մինչեւ
այժմս եւ այդ պայքարը գեւ չի դադարել : Այդ պայ-
քարի իմաստը հետեւյալն է : Մեր կուսակ-
ցության նպատակը յեղել է սոցիալիզմի
հաղթանակը և կապիտալիստական մնացորդների
վոջնչացումը : Մեր թշնամիների նպատակը՝ խորհրդա-
յին Միության բուրժուական վերածելու և սոցիա-
լիստական ելեմենտների վոջնչացումն է , իսկ յերբ
կորցնեն վոտքի տակի հողը՝ ստաբիլիզացիա գինված
ինտերվենցիան իՍՂՄ-ի գեմ :

Պրոլետարական դիկտատուրայի ռեժիմի պայման-
ներում կապիտալիստական ելեմենտների պայքարը սո-
ցիալիզմի գեմ չեր կարող բացահայտ կերպով ծափա-
վել , սակայն այդ ելեմենտների ճնշումը իր քաղաքա-
կան արտահայտությունը գտնում էր վոչ միայն
բանվորական վորոշ շերտերում , այլ նույնիսկ կուսակ-
ցության վորոշ մասում , յերբեմն թույլ , յերբեմն ու-
ժեղ , մերթ մեկ ձեւով , մերթ մյուս ձեւով : Հաղթանա-

կեց լինիլյան քաղաքականությունը , անհաշտ պայքարի
քաղաքականությունը՝ ընդդեմ տրոցկիզմի և աջ թեք-
ման , վորոնք արտահայտում էյին , թեև տարբեր ձևով ,
բուրժուական ազդեցությունը պրոլետարիատի ավան-
դարդի վորոշ շերտերի վրա :

Լինիլյան քաղաքականության հաղթանակի մա-
սին պերճախոս կերպով խոսում են իրենք փոստերը :
Կբերեմ ըստ Միությանական Պետպլանի տվյալնե-
րի , մի քանի թվեր , վորոնք ընտրվում են խորհրդա-
յին Միության տնտեսական աճումը , անցած չրջանի
1921-1930 թ . թ . ընթացքում :

Այդ ժամանակաշրջանի ընթացքում ժողովրդական
յեկամուտը իՍՂՄ-ում աճել է 4 անգամ . արդյունաբե-
րության ընդհանուր արտադրանքը (չենդայինը) աճել
է 124½ անգամ . ամբողջ ցանքային տարածությունը՝
1½ անգամ . ավստինֆաշչանստությունը 5½ անգամ
յերկաթուղիների բեռնաշրջանառությունը՝ տվելի
բան 6 անգամ :

Մի քանի թվերով կարելի չե ցույց տալ սոցիալիս-
տական սեկտորի նշանակությունը աճումը և մասնա-
վոր-կապիտալիստական սեկտորի գերի համեմատական
նվազումը մեր ժողովրդական տնտեսության մեջ :

Ահա այդ թվերը : Յենդային և մանր արդյունաբե-
րության ընդհանուր պրոդուկցիայում մասնավոր սեկ-
տորի մասը 1921 թ . կազմում էր 36 տոկ . , իսկ 1930
տորի մասը 1921 թ . կազմում էր 36 տոկ . , իսկ 1930
թ .-5 տոկ . : Ըստ ցանքային տարածության մասնա-
վոր սեկտորը նույն ժամանակաշրջանի ընթացքում 99
տոկոսից ընկել է մինչեւ 67 տոկոսի . ըստ ապրանքա-
չրջանառության (մանրավաճառ) մասնավոր սեկտորի
բաժինը 75 տոկոսից ընկել է մինչեւ 55 տոկոս : Այդ

թվերը վկայում են, վոր սոցիալիզմը հաղթական քայ-
լերով շարժվում է դեպի առաջ:

Յեվս մի քանի տվյալներ, վորոնք անմիջականորեն
վերաբերում են քաղաքի դատակարգի գրությանը:

Ինդուստրիալ բանվորների թիվը 1921-1930 թ.թ.
ժամանակաշրջանի ընթացքում 2,430 հազարից աճել է
մինչև 6,359 հազարի: Աշխատավարձը (միջին ամսա-
կանը) ցենցային արդյունաբերության մեջ մեկ բանվոր-
ի համար 14 ուրլուց աճել է մինչև 80,4 ուրլուց, այ-
սինքն գրեթե 6 անգամ: Արտադրամեք (միջին ամսակա-
նը) մեկ բանվորի համար աճել է 5 անգամ:

Այս են կարեվորագույն թվական տվյալները:

Անցած ժամանակաշրջանի ընթացքում խոշոր փո-
փոխությունները տեղի չեն ունեցել վոչ միայն անտեսու-
թյան մեջ: Խոշոր փոփոխություններ են կատարվել
նաև սոցիալախնամական խավերում:

Իհարկե, այն ժամանակից իվեր, ինչ բանվոր դա-
սակարգը վերցրել է իշխանությունը և պիտի արտա-
դրական միջոցներին, նա զազարել է արդեն բառի զուտ
զիտական իմաստով բանվոր դասակարգ լինելուց: Հաղ-
թականորեն սոցիալիզմ կառուցող Խորհրդային պետու-
թյան մեջ փորպես զեկավար ուժ, մեր յերկրի պրո-
լետարիատն այլ ժամանակում անցել է մի ախյոխի
շրջան, յերբ նա վոչ միայն մեծ շափով աճել ու իր
չարքերը յրացրել է նոր տարրերով, այլև վեր է ածվել
մի ախյոխի հասարակական խավի, վորին արդեն և
վոչ մի բուրժուազիա չի կարող հետ դարձնել զնպի իր
նախկին դրությունը, զեպի կապիտալիզմի տարակի
գրությունը:

Խորհրդային իշխանության գոյության ավելի քան
առաւ տարիների ընթացքում գյուղացին հիմնականում

մնացել էր, վորպես մանր սեփականատեր: Վերջապես,
նաև գյուղացիական մասսաներում բեկում կատարվեց,
վորի հետ մասին գյուղացիական մասսան սկսեց վե-
րածվել կոլտոգային մասսայի: Գրանով իսկ նախկին
գյուղացու հասարակական դեմքը սկսեց փոխվել: Չնա-
յած նրան, վոր մանր սեփականատիրոջ վարավոր տը-
րադիցիաներն ու սովորությունները դանդաղ են վերա-
նում, ախնումենայնիվ մեր գյուղացին կորոնտեսու-
կանն աչքես այն չե, ինչ վոր նա անցյալում էր: Վոչ,
կոլտոգայիններից ստեղծվում է նոր սոցիալիստական
տիպի հասարակական մի շերտ, և այլ կոլտոգայիններին
արդեն չես կարող հետ դարձնել զեպի նախկին թշվառ
մանր-բուրժուական կյանքը: Նրաք նեւտվում են ատաճ
զեպի սոցիալիզմ:

Խորք փոփոխություններ են կատարվել նաև մեզ
թշնամի զատակարգի միջավայրում: Չանազան կողմե-
րից փորվում է արդեն դուրս են հանվում նրա արմատ-
ները: Ավելի և ավելի կորցնելով իր փոքի տակի հո-
գը զատակարգային թշնամին արդեն ընդունում է այն
փաստը, վոր յերկրի ներսում ինքն ամուր հենարան
չունի, ուստի նա հույսը գնում է արատքին իմպերիա-
լիստական ուժերի վրա, ԽՍՀՄ-ի զեմ ինտերվենցիա
կազմակերպելու վրա:

Խամդինի, Գրոմանի և ուրիշների զատավարու-
թյունը յերկման հանեց այլ միջավայրի քաղաքական և
բարոյական բացառիկ քայքայման փաստերը: Այլ զա-
տավարության «հերոսները» թվում էին ալեյի քան
խոճալի, ջախջախված՝ հեղափոխության կողմից: Այլ
դրության մեջ են մեռնող բուրժուազիայի թափթիուկ-
ները, վորոնց միջավայրում տեղի ունեցող քայքայման

պրօցեսները դեռևս այդ աստիճան դարչաճառութեան նյութեր են արտադրում:

Այդպիսով մենք անցել ենք հակայական ճանապարհ: Մենք արդեն հենվում ենք սոցիալիզմի կառուցման առաջին տասնամյակի ընթացքում խաղաղ պայմաններում կատարված աշխատանքի խոչորագույն նրվածությունների վրա: Սակայն առաջիկա շրջանի խնդիրներն ավելի լայնածավալ են: Այն տասնամյակը, վոր աթմ թեակոխել ենք մենք, հանդիսանում է այն վճռական շրջանը, վորի ընթացքում մենք պետք է իրականում վոչ միայն հասնենք, այլ և անցնենք տեխնիկայեւ-տնտեսապէս առաջավոր կապիտալիստական յերկրներին: (Մաքսիստութիւններ):

Տեխնիկայեւ-տնտեսապէս առաջավոր յերկրներին հասնելու և անցնելու խնդիրը մի ավելորդ անդամ ընդգծում է, վոր այժմ բալլէվիւկներին համար կենտրոնական խնդիրը դարձել է՝ տիրապետել տեխնիկային, գործնական և տեսական աշխատանքի բոլոր բնագավառներում դառնալ տերն ու տնօրէնը, տնէնալ սեփական մասապետներ, այն էլ բարձր վորակի մասնագետներ՝ սոցիալիստական շինարարութեան անխորր բոլոր բնագավառների համար: Նեպի առաջին տասնամյակի հետեւանքով ձեռք բերած հաջողութիւններն անկասկած խոչոր են: Այդ հաջողութիւններն աշխարհավորութեան լայն մասսաներում առաջ են բերում վստահութիւն՝ կոմունիզմի հաղթանակի վերաբերմամբ: Սակայն պետք է հիշել բալլէվիկի պարտականութիւնը՝ թուլ չտալ և վոչ մի «գլխապտույտ հաջողութիւնների հետեւանքով», վորոնք վստահավոր են սոցիալիզմի գործի առաջավոր մարտիկների համար:

Չի կարելի մոռացութեան տալ յերկվութիւն տար-

րերը անցման շրջանում, վորի հիմնական և բնորոշ գիծը սոցիալիզմի աճումն է: Սոցիալիզմի կառուցման տարբեր շրջաններում յերկվութեան տարրերը բնականաբար միատեսակ բնույթ չունեն: Այստեղ պահանջվում է կոնկրետ հանգամանքների ճիշտ հաշվառք: Չղեկավարվելով միայն բնդհանուր ֆորմուլաներով և ռեցեպտներով, անհրաժեշտ է հաշվի առնել ժամանակաշրջանի, ռայոնի և շինարարութեան ճյուղի առանձնահատկութիւնները:

Մենք թեկուրենք ենք սոցիալիզմի շրջանը, բայց միևնույն ժամանակ մենք դեռևս չենք վերացրել նեպլը իր առանձնահատկութիւններով: Վորպէս մարքսիստներ, մենք չենք կարող մոռանալ, վոր մտնելով սոցիալիզմի շրջանը՝ մենք դեռևս չենք խզել մեր կապերն այն ամենի հետ, ինչ մեզանում գոյութիւն ունեն յերեկ: Անհրաժեշտ է, վորպէսզի նեպի խնդրում, նրա այժմյան շրջանում, մենք հարկ յեղած կերպով հաշվի առնենք նրա կոնկրետ առանձնահատկութիւնները:

Նեպի առթիւվ Լենինն ասում էր. «Նեպի մեջ մենք գիշում արինք դյուղացուն, վորպէս առեւտրականի, մասնավոր առեւտրի սկզբունքին: Այժմ մենք գտել ենք մասնավոր շահի, մասնավոր-առեւտրական շահի միացման այն աստիճանը, նրան պետութեան կողմից ստուգելու, վերահսկելու և ընդհանուր շահերին յենթարկելու այն աստիճանը, վորն առաջ շատ ու շատ սոցիալիստների համար վործաքար էր հանդիսանում»: (Հ. XVIII, մաս 2-րդ, էջ 139):

Այն որվանից ի վեր, յերբ դրվում էլին այս խոսքերը, նեպլը այլևս այն չէ, ինչ առաջին շրջանում: Բաւական է ասել, վոր մենք արդէն մտել ենք սոցիալիզմի անմիջական կառուցման շրջանը, իսկ այդ հա-

րավոր դարձավ միայն չնորհիվ ժողովրդական տնտեսության մեջ սոցիալիստական սեկտորի ձեռք բերած անվիճելիորեն գերիշխող դրուժյան:

Մենք պետք է հիշենք նաև այն, թե ինչ է տակի ենինը կոմունիզմի առաջին շրջանի մասին: Այդ տեսակետից այժմ չափազանց խոշոր նշանակություն ունեն Լենինի հետեւիցայ խոսքերը—«Պետություն և հոգափոխություն»-ից:

«Կոմունիստական հասարակության առաջին շրջանում (վոր սովորաբար կոչվում է սոցիալիզմ), «բուրժուական իրավունքը» չի վերացվում լիովին, այլ միայն մասամբ, միայն արդեն կատարված տնտեսական հեղաշրջման համեմատ, այսինքն միայն արտադրության միջոցների վերաբերմամբ: «Բուրժուական իրավունքը» նրանց (արտադրական միջոցները) համարում է առանձին անհատների մասնավոր սեփականություն: Սոցիալիզմը նրանց դարձնում է ընդհանուր սեփականություն: Այդքանով և միմիայն այդքանով է վերացվում «բուրժուական իրավունքը»:

Սակայն նա իր մյուս մասով դեռևս մնում է վորդես հասարակության անդամների միջև միջերեքների և աշխատանքի բաշխման ռեգուլյատոր (կարգավորող): Ով չի աշխատում նա չպետք է ուտի»,—սոցիալիստական այս սկզբունքն արդեն իրականացված է. «հավասար քանակությամբ աշխատաբի համար հավասար քանակությամբ միջերեքներ»,—սոցիալիստական այս սկզբունքը նույնպես իրականացված է: Սակայն դա դեռևս կոմունիզմ չէ, և այդ դեռ չի վերացնում «բուրժուական իրավունքը», վորը

անհավասար մարդկանց անհավասար (փաստորեն անհավասար) աշխատանքի քանակության համար տալիս է հավասար քանակությամբ միջերեքներ»:

«Պետություն և հեղափոխություն»-ը Լենինը գրել է դեռ նախքան հոկտեմբերյան հեղափոխությունը: Այն ժամանակ Լենինը խոսում էր առաջին փուլի (սոցիալիզմի) մասին, յեկնելով միայն տեսական հիմունքներին:

Սոցիալիստական շինարարության պրակտիկան մեր յերկրում հաստատեց, վոր Մարքսի և Ենգելսի ուսմունքի վրա հենված Լենինի տեսական վերլուծությունը լիովին ճիշտ է յեղել: Լենինի վերոհիշյալ խոսքերը այժմ գործնական առանձնահատուկ նշանակություն ունեն:

Վերջենք մի որինակ կոլխոզային շինարարությունին:

Համագումարի քննությանը ներկայացված կոլխոզային շինարարությանը վերաբերող թեզիսներում նըշվում է այն հանգամանքը, վոր կոլխոզային յեկամուտը բաշխվում է վոչ թե ըստ աշխատանքի քանակի և վորակի, այլ ըստ շնչերի, և դա համարվում է կոլխոզային գործի կարելիորագույն թերությունը: Այդ կարելիորագույն թերության վերացումը հանդիսանում էր որվա անհետաձգելի յնդիլրներին մեկը: Այդ հարցում անհրաժեշտ է կատարյալ պարզություն: Պետք է ընդունել, վոր կոլխոզային շինարարության բայլչեփիկյան բմբոնումը պահանջում է կոլխոզային յեկամտի բաշխում՝ ճիշտ համապատասխան գործադրված աշխատանքի քանակին և վորակին, և վոչ թե ըստ շնչերի, վորին ձգտում են այժմ կու-

լակներն ու նրանց ձայնակցողները դուրսում: Այժմ առանց սերտորեն կապելու կոլխոզային միջերջերից բաժին ստանալը՝ դործադրված աշխատանքի և նրա իսկական արտադրողականութան հետ, — առանց նման կապակցութան մեղանում կոլխոզային շարժում չի կարող լինել: Առանց այդ սկզբունքի հետևողական կենսագործման, իհարկե համաձայնեցված արտելի կանոնադրութան մյուս բոլոր կետերի հետ, մեր քաղաքականութունը կոլխոզային շինարարութան մեջ իրականում կլինի վոչ թե բայլչեվիկյան, այլ մանր-բուրժուական, այսինքն՝ իրականում կոծանդակի վոչ թե խորհրդային իշխանութանը սոցիալիզմի կառուցման դործում, այլ կոզնի կուլակութանը՝ նրա պայքարում կոլխոզների դեմ:

Վերցնենք մի որինակ արդյունաբերութան բնագավառից:

Մեր պետական արդյունաբերությունն աշխատում է կենտրոնի տված պլաներով: Մի՞թե այդ նշանակում է, Վոր մենք պետք է ժխտենք տնտեսավարական հաշիվը (хозяйствен) արդյունաբերության մեջ: Վոչ մի դեպքում: Մենք պետք է սովորենք ավելի լավ հաշիվել, ավելի լավ իմանալ արտադրանքի իսկական ինքնարժեքը, տնտեսական այս կամ այն ծախքերի իսկական չափավորությունը պետութան համար: Ով չի ցանկանում գրադվել այդ հարցերով տնտեսական աշխատանքներում, ով չի անցկացնում տնտեսավարակն հաշիվ ձեռնարկության և տնտեսական կազմակերպության մեջ, նա փաստորեն դառնում է բյուրոկրատական ապարատի գերին, նա բայլչեվիկյան տնտեսական դեկավարությունը փոխաբինում է աշխատանքի չինովնիկական — բուրժուազական մեթոդներով: Մենք պետք է ամեն կերպ կիրառենք

արդյունաբերության մեջ տնտեսավարական հաշիվը, քնդունված պլանի կատարման հիման վրա:

Աշխատավարձի քաղաքականութան ասպարիզում մենք կանգնեմ ենք յեղել և կանգնած ենք այն տեսակետի վրա, Վորպեսզի հետևողականորեն գիծը տանենք դեպի բանվորների և բանվորուհիների աշխատավարձի վերելքը: Այդ սկզբունքը մենք առանձին հոգածությամբ կիրառել ենք բանվորների ամենացածր չափով վարձատրվող կատեգորիաների վերաբերմամբ: Յեւ այդ միտնդամայն ճիշտ է: Սակայն մի՞թե այդ նշանակում է Վոր մենք պետք է աշխատավարձի նիվելլիրովկայի (հավասարեցման) գիծ տանենք՝ բարձրորակ բանվորների և նոր. քնդունված բանվորական կադրերի միջև: Ի հարկե, վոչ: Սակայն պրակտիկայում խեղաթյուրումների բազմաթիվ դեպքեր են յեղել. Վորոնք արտահայտվել են կոպիտ հավասարեցումների մեջ, փոխանակ Վորակայ բանվորների և տեխնիկների Վորոչ կատեգորիաների արտադրության մեջ ունեցած նշանակության և դերի պատշաճ դնահատության: Ըստ եյության, հավասարեցման այդ գիծը ամբողջովին մանր-բուրժուական է և վոչ մի առնչություն չունի լենինիզմի քաղաքականության հետ: Առանց նման միանգամայն մանր-բուրժուական տենդենցների դեմ անողոր պայքար մղելու, դործնականում չի կարելի ապահովել տնտեսական վերելքի բայլչեվիկյան տեմպերը: Յեւնելով դրանից, վերջին շրջանում աշխատավարձի պրակտիկայում մի շարք ուղղումներ են մըտցրված: Դրան են վերաբերում այն վորոշումները, Վորոնցով բարձրացված է յերկաթուղայինների աշխատավարձը՝ մեքենավարների, նրանց ոգնականների և այլն, գետային տրանսպորտում՝ նավաստիների, հողահան մեքենաների (землечерпательные снаряды) վարիչների, մեխանիկների, նույնպես և կաշեգարների (հնոցպան)

և այլն: Կնչեմ նաև ածխային արդյունաբերութեան մեջ
ստորերկրյա բանվորների ամենակարևոր կատեգորիա-
ների աշխատավարձի բարձրացման մասին յեղած վորո-
շումը: Աշխատավարձի պրակտիկայում այդ ուղղումներ
մտցնելը բացարձակապես անհրաժեշտ եր:

Վոչ միայն աշխատավարձի, այլև մատակարարման
գծով կուսակցութիւնը ցուցմունքներ է տվել՝ բանվոր-
ների առանձին կատեգորիաների վերաբերմամբ առավե-
րութիւններ սահմանելու անհրաժեշտութեան մասին:
Կի և ԿՎՀ վերջին միացյալ պլենումի վորոշումների մեջ
խոսվում է սպառնալից արդիւնքների աշխատանքների
ուի վերակառուցման անհրաժեշտութեան մասին, վոր-
պեսզի անպայման ապահովել «առաջին հերթին սոցիա-
լիստական շինարարութեան կարեւորագույն ճակատա-
մասերը և մատակարարման գործի շաղկապումը՝ արտա-
դրական պլանների կատարման, արտադրողականութեան
բարձրացման, բանվորական ուժի հոսունութեան դեմ
պայքարելու և աշխատանքի սոցիալիստական ձեւերը,
(սոցմըցում, հարվածայնութիւն և այլն) խրախուսե-
սելու հետ»: Վատն այն է, վոր մինչև այժմ քիչ բան է
արված այդ վորոշումը կյանքում կիրառելու համար,
մինչդեռ դա գործնական մեծ նշանակութիւն ունի տըն-
տեսական աշխատանքի բայլչելիկյան տեմպերի իրա-
կանացման համար:

Վերջապես մի որինակ կբերեմ մեր սպառնալից ար-
ցիայից:

Սպառնալից արցիայի վրա մենք վերջին ժամանակ-
ներս մեծ ուշադրութիւն ենք դարձնում: Ի՞նչն է դրա
պատճառը: Դրա պատճառն այն է, վոր այդ գործում
մեզ մօտ կուտակվել են շատ թերութիւններ: «Պրավդա-
յի» վերջին առաջնորդողներից մեկում կոոպերացիայի
գրութիւնն այսպես է բնութագրված. «Շուկայում գրա-

վելով մենաշնորհյալ դրութիւն, կոոպերացիան սկսել է
մոռանալ, վոր նա գոյութիւնի ունի սպառողի համար և
վոչ թե սպառողը՝ կոոպերատորների համար»: Մեր կո-
ոպերատորները սկսել են մոռանալ, վոր խորհրդային
կոոպերատիվ առեւտրի դերը դեռ էս չի վերջացել,
վոր չի կարելի արդեն գործը վեր ածել հասարակ բաշխ-
ման և ուղղակի մթերափոխանակութեան: Մինչդեռ բա-
նը այնտեղ է հասել, վոր կոոպերատիվ ապարատը խոր-
հրդային առեւտրի զարգացման փոխարեն, դարձել է
յերբմն ապրանքաշրջանառութիւնը կասեցնող ապա-
րատ: Նույնիսկ մեծ քանակութեամբ ապրանքներ ունե-
նալու դեպքում կոոպերատիվ կազմակերպութիւնները
կարողացել են սպառողին առանց ապրանքների թողնել:
Մեզ համար միանգամայն պետք է պարզ լինի, վոր կո-
ոպերացիան հասնում է ամէլի բարձր աստիճանի, մթե-
րափոխանակութեան աստիճանին, միայն այն դեպքում,
յիթե անցնի իսկական խորհրդային կոոպերատիվ առե-
տրի դպրոցը և պայքարելով այժմ շինովնիկական մե-
թոդների, բյուրոկրատական հակումների և «նեպոմանա-
կան հոգեբանութեան» դեմ իր որդաններում:

Այս որինակով յես կսահմանափակվեմ: Նրանք
ընդգծում են այն, վորի մեջ կայանում է մեր աշխա-
տանքի դիժը, և այն, թե ինչպես պետք է պայքարել այդ
գծի խեղաթյուրումների դեմ:

Ընկերներ, ամբողջ տասնամյակի է մանավանդ վեր-
ջին տարիների ընթացքում կատարված տնտեսական շի-
նարարութեան արդյունքներով մենք հիմք ունենք պար-
ծենալու: Բայց այնուամենայնիվ մեր սոսաջ կանգնած
ինդիքները այնքան արագ են աճում, վոր տալիս հա-
ջողութիւններից մենք պետք է անցնենք էլ ամէլի խո-
շոր և սոցիալիզմի գործի համար էլ ամէլի կարեւոր խըն
դիրների իրագործմանը:

Անհրաժեշտ է ընդգծել ընթացիկ տարվա մեր աշխատանքների առանձին նշանակությունը: 1931 թիվը՝ առանձնահատուկ տարի չէ: Դա հնգամյակը չորս տարում կատարադեպ համար մնում էր տարի չէ: Մեր առաջ կանգնած ղեկավարությունները հաղթահարելու համար մեզանից կպահանջվի առանձին լարվածություն, կադմակերպվածության ուժեղացում և անխախտ հետևողականություն՝ ընդունված գիծը կիրառելու համար: 1931 թ. հետ միանգամայն չի կտրելի հաշտեցնել ինքնահոսով աշխատելու, հին ձևերով աշխատելու բոլոր տեսքերը, ղեկավարություններից խուսափելու բոլոր փորձերը, փոխանակ խկական պաշար մղելու նրանց հաղթահարման համար:

Աշխատանքի լիակատար հաջողություն ապահովելու համար, այժմ առանձնապես անհրաժեշտ է հասնել նրան, վերականգնել մեր բոլոր կադմակերպությունները դորձնակա՞նում մեկ ընդհանուր գիծ տանեն, այսպես ուսած, խփեն միեւնույն կետին: Կենտրոնական կառավարական օրգաններն այդ տեսակետից ապրիս են միահամուռ յեղեյթների, միահամուռ ջանքերի ուրինակը՝ առաջադրված խնդիրների իրադործման ասպարիզում: Այդ կարող է ուրինակ հանդիսանալ տեղերում տարվող աշխատանքի համար: Խորհուրդների և կուսակցական կադմակերպությունների ղեկով անդի ունեցող համերաշխ յեղեյթները ապահովում են առավելագույն միասնականություն մեր ամբողջ աշխատանքներում և ուժերի անհրաժեշտ մարկլիզացիան լենինյան կուսակցության ղեկավարության ներքո: 1931 թիվը՝ հնգամյակի իրականացման, սոցիալիզմի կառուցման մեր գործնական ծրագրի համար մղվող պայքարի առանձնահատուկ տարին է: Դասավորելով հարվածային ջոկատները, մարտական դիրքերում,

կադանովներ բոլոր մեր կադմակերպությունների աշխատանքը խկկապես հարվածայնորեն:

Ընկերներ, իր ժամանակին խորհրդային իշխանությունների կայացուցիչներն առիթ ունեցան հանդես գալու հատուկ հայտարարություններով ներկա չըջանի վերաբերմամբ մեր ունեցած ըմբռնման մասին՝ վորդես յերկու սկզբունքորեն անհաշտ սխտեմներին՝ կապիտալիստական սխտեմի և կառուցվող սոցիալիզմի սխտեմի կողքից կողքի գոյություն չըջանի: 1927 թ. յեվրոպական տնտեսական կոնֆերենցիայում մեր ներկայացուցիչն արեց հետեյալ հայտարարությունը.

«Սոցիալիզմը վոչ միայն տնտեսական և սոցիալական հավասարության սխտեմ է: Սոցիալիզմը նախ և առաջ նշանակում է խաղաղություն: Հակասությունները յերկու տնտեսական սխտեմների միջև, վորոնք պատմական վորոչ չըջանի ընթացքում անխուսափելիորեն պետք է գոյություն ունենան կողք-կողքի, բնավ չեն վերացնում նրանց միջև գործնական համաձայնություն հնարավորությունը»:

Մենք այժմս ել կանգնած ենք այլ դիրքի վրա:

Մենք նույնպես գտնում ենք նաև, վոր խորհրդային իշխանության այդ դիրքը քաղաքականապես արգարացավ գեպքերի ընթացքով:

Երբ մենք խոսում ենք պատմական վորոչ չըջանի ընթացքում յերկու սկզբունքորեն ներհակ հասարակական սխտեմներին՝ կապիտալիստական և սոցիալիստական սխտեմների համակեցություն անխուսափելիության մասին, մենք այդտեղից հանում ենք մեր յեղրակացությունները: Մենք գրտենք նույնպես, վոր բուրժուայիան այդտեղից հանում է իր յեղրակացությունները:

Մեր յեղրակացությունը կայտում է նրանում, վոր մատնանշված պատմական չըջանն առաւելագույն չա-

փոփոգտագործենք մեր սխտեմի հաղթանակն ապահովելու համար: Դասակարգային թշնամին խնդիր ե դրել ջնջել յերկրիս յերեսից խորհրդային իրավակարգը: Յերկու աշխարհների կանգնած են դեմ առ դեմ: Այդ յերկու աշխարհների միջև տեղի ունի և ծավալվում է սպայքարը: Մեր խնդիրը մենք համարում ենք ԽՍՀՄ-ում սոցիալիզմի կառուցումը և անդուլ սպայքարը կոմունիզմի համար, Մարքսի-Ենգելսի-Լենինի գործի լիակատար հաղթանակի համար: (Բոլորն յերկարատև ծախահարություններ, վորոնք փոխվում են ովացիայի):

ԸՆԿ. ՄՈԼՈՏՈՎԻ ՅԵԶՐԱՓԱԿՄԱՆ ԽՈՍՔԸ

Ընկերներ, համագումարում տեղի ունեցած մտքերի փոխանակությունը լրիվ չափով ցույց տվեց մեր միաձայնությունը թե՛ ներքին և թե՛ արտաքին քաղաքականության հարցերում: Այստեղ արտահայտվեցին 48 ընկերներ: Սակայն նկատի ունենալով հիշյալ միաձայնությունը՝ յես կոահմանափակվեմ միայն մի քանի դիտողություններով:

1. ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐԸ ՅԵՎ ՍՈՑԻԱԼԻԶՄԻ ԿԱՌՈՒՑՈՒՄԸ

Մտքերի փոխանակության ընթացքում առանձնապես աչքի եյին ընկնում յերկու ընդհանուր մոմենտներ:

Առաջինը, արտահայտվողների ճառերում ընդհանուր դիտր հանդիսանում էր այն համոզմունքը, վոր մենք առաջ ճնք չարժվում ճիշտ ուղիով, վոր խորհրդային իշխանության գիծը ճիշտ է: Այդ տրամադրությունն արտահայտվեց բոլոր ճառերում՝ թե բանվորական շրջաններից համագումար յեկած ընկերների և թե

այն ընկերների ճառերում, վորոնք կապված են գյուղի կոլխոզային լայն մասսայի հետ: Դա արտահայտվեց Խորհրդային Միության բոլոր ազգային հանրապետությունների և մարզերի ներկայացուցիչների յեռույթներում: Պետք է ընդունել, վոր քաղաքական գծի ճշտության մասին համագումարի ընդհանուր վստահությունը հանդիսանում է հաղթական սոցիալիստական շինարարության հիմնական նախադրյալը:

Երկրորդ, վորպես ընդհանուր գիծ մտքերի փոխանակության մեջ՝ պետք է նշել այն հայտարարությունները, վոր մեր յերկրի բազմաթիվ շրջաններում գոյություն ունեն այս կամ այն, և հաճախ հսկայական, ագրյուրներ, վորոնք դեռ չեն ոգտագործված և սպասում են աշխատանքի գործադրման: Սա մի ավելորդ անգամ վկայում է, վոր մենք սկսում ենք ավելի ու ավելի մոտենալ մեր յերկրում յեղած բնական հարստություններին, վոր մենք ղնալով ավելի լավ ենք հասկանում առանձին շրջանների տնտեսական հնարավորությունները և վոր հետագայում, հենվելով նրանց հարաճուն ոգտագործման վրա, մենք վոչ միայն կապահովենք վերցրած տեմպերը, այլև առաջ կընթանանք ավելի մեծ նվաճումներով՝ տնտեսության և կուլտուրայի զարգացման առաքարիզում:

Մտքերի փոխանակությունները ցույց տվին, վոր մեր ընդհանուրի կամքին համապատասխանում է հետևյալ յեզրակացությունը. այս տասնամյակի ընթացքում, համենայն դեպս վոչ ուշ, հասնել և անցնել տեխնիկապես առաջավոր կապիտալիստական յերկրներից: (Ծափահարություններ):

Մեր յերկիրը զարգանում է, վորպես սոցիալիզմ կառուցող ժողովուրդների միություն: Բանվոր դասակարգի և նրա հետ միասին գյուղացիության ավելի լայն

մասաներ են ընդգրկվում սոցիալիստական չինարարութ-
յան մեջ:

Թվական տվյալներ չեն բերելու, թեև տվյալ հարցի
վերաբերմամբ կան բազմաթիվ տվյալներ, բավական է
նշել խորհուրդների վերջին ընտրական կամպանիայի ու-
րինակը: Այդ ընտրական կամպանիան բոլոր հանրապե-
տություններում և շրջաններում աչքի ընկավ բանվորնե-
րի, գյուղացիների ու գեղջկուհիների մասնակցության
նշանակալի աճումով խորհուրդների վերընտրություննե-
րի մեջ:

Վերընտրական կամպանիայի ընդհանուր արդյունք-
ները չափազանց բնորոշ են՝

Յեթե խորհուրդների V համագումարի նախորդակին
նկատվում էր խորհուրդների վերընտրությունների մեջ
բանվորների և գյուղացիների մասնակցության զգալի
աճումը, ապա այս ընտրական կամպանիային մենք ել-
ալվելի մեծ աճում ունեցանք: Յեթե անցած (1929 թ.)
ընտրական կամպանիային խորհուրդների վերընտրու-
թյուններին մասնակցողները թիվը նախորդ (1927 թ.)
ընտրական կամպանիայի համեմատությամբ 35,6 միլ.
բարձրացավ մինչև 47 միլ., ապա այժմ Խորհուրդների
վերընտրություններին մասնակցողների թիվը հասավ 61
միլիոնի—բազարում՝ 12,8 միլ., գյուղում՝ 48,1:

Այդպիսով, խորհուրդների վերընտրություններին
մասնակցել է ընտրողների 72 տոկոսը: Առանձնապես կա-
րևոր է նշել կանանց՝ գեղջկուհիների և բանվորուհիների
մասնակցության աճումը: խորհուրդների վերընտրու-
թյուններին աշխատավոր կանանց մասնակցության տո-
կոսը հասավ մինչև 62 տոկ. այն ժամանակ, յերբ, որի-
նակ, 1926 թ. վերընտրություններին մասնակցում էր
կին-ընտրողների ընդամենը միայն 30 տոկոսը:

Մեր յերկրի տնտեսական աճումն ընդգրկում է նա-
րանք շրջաններ:

Սոցիալիստական չինարարության մեջ ներդրա-
վում են այնպիսի ազգային շրջաններ, վորոնց տնտեսա-
կան զարգացումը ցարիզմը պահում էր ծայր աստիճան
ցածր մակարդակի վրա և վորոնք փաստորեն դարձել
էին արևող դասակարգի ամենադիշատիչ շահագործ-
ման առարկա:

Մեր տնտեսական չինարարությունն ուղղված լինե-
լով դեպի բնական պայմանների առավելագույն ոգտա-
գործումը, տանում է դեպի մի շարք նոր շրջանների տըն
տնական վերելքը: Դրանով իրագործվում է վոր մի-
այն անմիջականորեն տնտեսական զարգացման արագ
սեմպը, այլև առաջնորդում շատ հետ մնացած մի շարք
ազգային հանրապետությունների և շրջանների կուլտու-
րայի վերելքը:

Համագումարում տեղի ունեցած յեկույթներից մե-
կում, ընկ. Մուրաչեվայի յեկույթում առանձնապես ընդ-
գծվում էր, վոր սոցիալիզմի կառուցման դործին այժմ
մասնակցում են վոր միայն բանվորները, այլև կոլխոզ-
ներ կառուցող գյուղացիները: Յեւ այդ իհարկե, ճիշտ
է: Միլիոնավոր գյուղացիներ արդեն ընդգրկված են կու-
լխոզներում, — կառուցելով կոլխոզներ, նրանք դառնում
են սոցիալիզմի իսկական կառուցողները:

Մյուս կողմից, հենց այն փաստը, վոր մեր սոցիա-
լիստական չինարարության մեջ այժմ իրականում ներ-
գրվում է գյուղացիների միլիոնավոր մոտսաներ,
հենց այդ փաստը նշանակում է, վոր ալիի հետամնաց
ազգային հանրապետություններում և շրջաններում, վոր
տեղ բնակչութան գերակշռող մասը գյուղացիությունն
է կազմում, այժմ նախադրյալներ են ստեղծվում ազգա-
յին կուլտուրայի իսկապես ուժեղ զարգացման համար՝

նրա բոլոր ձեռքերով և տարբեր տեսակներում, նույնիսկ
Խորհրդային Միութեան ամենահետամնաց շրջաններում:

Դրա հետ միասին միանգամայն տեղին է՝ համարում
ընկ. ընկ. կողացկու, Իսայևի, Գրյադինսկու և Մամու-
լիայի այստեղ արած նկատողութիւնները մեր անտեսա-
կան և մասնավորապես պրանային տշխատանքների նկատ
մամբ, վոր ատանձին շրջանների առանձնահատկութեան
ներքէ հաշվի չեն առնված անհրաժեշտ չափով: Չի կարե-
լի չհամաձայնել այն բանի հետ, վոր մեր կենտրոնական
որդանները, և մասնավորապես պրանավորման որդաննե-
րը, պետք է ուժեղացնեն իրենց սլանավորման աշխա-
տանքը շրջանների վերաբերմամբ, պետք է սերտորեն
կապեն տեղերի հետ, պետք է ավելի մեծ չափով հեն-
վեն հանրապետական և մարզային որդանների աշխա-
տանքների վրա: Դրա վրա կառավարութիւնը հետա-
գայում լուրջ ուշադրութիւն կդարձնի:

Ամբողջ Խորհրդային աշխատանքի համար րացտոիկ
խոշոր նշանակութիւն ունի վերջին ամիսների ընթաց-
քում կատարված վարչակազմի փոփոխւմը: Յետ նկատի ու-
նեմ դավաճանների վերացումը և աշխատանքի ծանրու-
թեան կենտրոնը շրջանները տեղափոխվելը:

Սակայն, չի կարելի չհամաձայնել վերոհիշյալ այն
դիտողութիւնների հետ, վոր կենտրոնական որդանները
և մասամբ նաեւ մարզային որդանները դեռեւս ինչպես
հարկն է չեն վերակառուցել իրենց աշխատանքները՝ ըն-
դունված վորոշման համապատասխան: Մինչդեռ, տեղե-
րում յեղած ռեսուրսները և բնական հարստութիւնները
կենդանացնելու և ոգտագործելու, ինչպես հարկն է,
Խորհրդային Իշխանութեան վարի աշխատանքների ամ-
բողջ մասայի ակտիւութեան վրա հենվելու համար ան-
հրաժեշտ է լրջորեն ձեռնամուխ լինել շրջանների ամ-
րացմանը: Շրջանների ապահովումը կադրերով, շրջ-

մանների բարելավումը, թե՛ տեխնիկական կապիտա-
տը, հեռադիրը, հեռախոսը, ռադիոն, և թե կենդանի
հրահանգչական կապի լավ կազմակերպումը—այս խըն-
դիրները ներկայումս հանդիսանում են պետապարտի
գործնական աշխատանքի ամենաակտուալ խնդիրներ:
Պետք է ընդունել վոր մենք դեռ չառ դանդաղ ենք շարժ-
վում շրջանների իսկական սպասարկման և կոնկրետ դե-
կավարման գործում:

2. ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ:

Այժմ ելի մի քանի խոսք որվա ամենասուր գործ-
նական խնդիրների մասին:

Նախ և առաջ ցանֆի կամպանիայի մասին: Վորոշ
տեղերում ցանքն արդեն սկսել են: Կարճ ժամանակամի-
ջոցից հետո ամբողջ Խորհրդային Միութիւնը կանցնի
գարնանացանին: Այդ գործում պետք է հայտարարել
իսկական բայլչեիլիկյան կազմակերպվածութիւն:

Այս տարին նախորդ տարիներից դանդաղում է
նրանով, վոր այժմ մենք պետք է պատրաստվենք վոշ մի-
այն անցկացնելու ցանքի կամպանիան, ոյլ և լրջորեն
պատրաստվենք բերքահաւաքի կամպանիային: Բերքա-
հաւաքի կազմակերպման գործում մենք չենք կարող
թույլ տալ այնպիսի դրութիւն, ինչպիսին տեղի ունե-
ցավ անցյալ տարի. նույնիսկ լավ կոլտոշները անցյալ
տարի չկարողացան ինչպես հարկն է լրիւ անցկացնել
բերքահաւաքի կամպանիան: Մինչդեռ չի կարելի մի որ
անգամ հասարակ ընդհանրապես նախապատրաստման
գործում, վորպեսզի այս տարի թույլ չտանք բերքի այն
կորուստները, վորոնք տեղի ունեցան անցյալ տարի:

Գարնանացանը և այնուհետեւ բերքահաւաքի կամ-
պանիան հսկայական նշանակութիւն կունենան այս

տարվա կոլեկտիվացման վճարական խնդիրն իրադրոճե-
լու, կոլխոզներում ամբողջ դյուղացիական տնտեսու-
թյունները կիսից ավելին ներդրավելու համար: Հիշե-
լով, վոր հրամայողական մեթոդներն այստեղ բացար-
ձակապես անհանդուրժելի չեն, վոր կոլխոզները մտնե-
լու կամավոր սկզբունքը պետք է կիրառվի հետեւողա-
կանորեն, մենք միեւնույն ժամանակ կոլխոզների կա-
ռուցման ասպարիզում տարվող մեր աշխատանքներում
պետք է հայտարարենք պատշաճ ուկտիվութուն ու
կազմակերպվածութուն և այն ժամանակ մեր առաջ
դրված խնդիրն անկասկած կիրադրոճվի:

Արտահայտվող ընկերներից վոմանք նշում եյին արդ-
փինպլանների կատարման հետ կապված դժվարություն-
ները: Ծանր արդյունաբերության նկատմամբ այդ դժվա-
րությունները բոլորում են գլխավորապես վառելանյութի
ասպարիզում մեր ունեցած դժվարություններից: Թեթև
արդյունաբերության նկատմամբ՝ հումքի դժվարություն-
ներից: Ընդհանուր առմամբ արդյունաբերության նկատ-
մամբ, վորոչ դժվարություններ կապված են յերկաթու-
ղային տրանսպորտի դրության հետ, ուստի վերջինի
թերությունների հաղթահարմանը մենք պետք է հաս-
նենք ամենակարճ ժամանակամիջոցում:

Զեկուցման մեջ յես առիթ ունեցա արդեն խոսելու
ընթացիկ տարվա առաջին ամիսների ըթացքում արդ-
փինպլանների առաջադրանքների անբավարար կատար-
ման մասին: Ինձ մնում է ընդգծել, վոր արդյունաբերու-
թյան մի շարք ճյուղերում այժմ անթույլատրելի դրու-
թյուն է տիրում: Արդփինպլանների այդպիսի կատար-
ման հետ մենք հաշտվել չենք կարող:

Այս տարի մենք մեզ վրա վերցրել ենք ժողովրդատն-
տեսական: Հսկա պլանի իրադրոճումը: Կուսակցությունն

ու կանավարությունը դործադրում են ամեն մի ջանք,
վորպեսզի պայմաններ ստեղծեն արդփինպլանի լրիվ կա-
տարման համար: Կենտրոնական որդանների գլխավոր
ուշադրությունն այժմ բեվեռված է նրա վրա, վորպես-
զի ապահովվի վառելանյութերի, տրանսպորտի և դրանց
հետ միասին մետաղի վերաբերյալ առաջադրանքների
իրադրոճումը: Մենք համոզված ենք, վոր այդ խնդիր-
ների, ամբողջ արդփինպլանի վճարական խնդիրների լու-
ծումը կախված է մեզանից, և շնորհիվ կուսակցության
այժմյան աշխուրջ ուշադրության, մենք կկատարենք
մեր առաջ դրված խնդիրները:

Պետք է հիշել, վոր այդ խնդիրների լուծումը կախ-
ված է մեր բոլորից, և վոչ միայն ածխային արդյունա-
բերության ու տրանսպորտի աշխատողներից: Մեզանից
յուրաքանչյուրը, ամեն մեկն իր աշխատանքի բնագավա-
ռում, պետք է ակտիվորեն պայքարի, բոլշևիկներն
մարտնչի արդփինպլանի առաջադրանքների լրիվ և ան-
պայման կատարման համար:

Ընդգծելու համար արդփինպլանի հիմնական առա-
ջադրանքների նշանակութունը՝ յես միայն կրեբեմ յեր-
կու թիվ: Դրա համար բավական է հիշեցնել, վոր ար-
դյունաբերության արտադրանքի ինքնարժեքի իջեցման
յուրաքանչյուր մեկ տոկոսը տալիս է 180 միլիոն ուր-
ու կուտակում, չինարարության արժեքի իջեցման յու-
րաքանչյուր մեկ տոկոսը տալիս է ավելի քան 100 միլիոն
ուրբի: Մի՞թե պարզ չե, վոր արդյունաբերական ար-
տադրանքի և չինարարության ինքնարժեքի իջեցման
համար մենք պետք է պայքարենք բոլշևիկյան ամբողջ
ակտիվությամբ: Պատվությունը այդ առաջադրանքնե-
րի, ինքնարժեքին ինչպես և արտադրանքի վորակին վե-
րաբերող առաջադրանքների համար մղվող պայքարում,
հանդիսանում է ոպորտունիզմի ամենավատթար արտա-
հայտություններից մեկը պրակտիկալում:

Բանվորների մատակարարման գործը մենք պետք է կապենք արդֆինսյալնների իրագործման խնդիրների հետ: Պետք է հիշել, վոր մատակարարման հարցերը հանդիսանում են արտադրության համար կարևորագույն խնդիրներ, վոր ներկայումս մատակարարման հարցերը անխզելի կերպով կապված են արտադրության խնդիրների հետ: Մատակարարման քաղաքականության մեջ այդ գիծը պարզ կերպով նշված է: Պետք է ձգտել, վորպեսզի գործնականում այդ գիծը կիրառվի համաձայն կուսակցության վորոշումների, համաձայն խորհրդային իշխանության վորոշումների:

Համագումարում ըստ ելույթյան խոսող ընկերները բավարար ուշադրություն չդարձրին միջոցների մոբիլիզացիայի-հարցին: Մինչդեռ, արդֆինսյալների կատարմանը զուգընթաց, ֆինանսական միջոցների մոբիլիզացիան հանդիսանում է ամբողջ ժողովրդական պլանի կարևորագույն մասը: Յեթե անցած տարվա վերջին ամիսներում ֆինանսական միջոցների մոբիլիզացիայի նկատմամբ տեղերում մենք զգալի արդյունքների հասանք, ապա վերջին ժամանակվա ընթացքում մի շարք դեպքերում այդ աշխատանքը միանգամայն անթույլատրելի կերպով թուլացել է: Դրա հետ միասին պետք է հիշեցնել ամբողջ պետապարտում խնայողական ռեժիմի ամենախիստ կիրառման մասին: Զի կարելի թույլ տալ, վորպեսպի մեր շատ որդաններում թուլանա ուշադրությունը դեպի խնայողության ռեժիմի կիրառման գործը:

Վարկային ռեֆորմի վերաբերյալ կառավարութունը ձեռք է առնում բոլոր միջոցները նրա կիրառման պրակտիկան բարելավելու համար: Դրա համար մոտ որեքս Պետրանկի տեղական աշխատողների հետ միասին հատուկ խորհրդակցություն է հրավիրվում:

Գյուղի ամբողջ վարկային սխեման Պետրանկին հանձնելու հետևանքով մեր կարևորագույն գործնական խնդիրներից մեկը հանգիստանում է ամեն կերպ աջակցել Պետրանկին՝ նրա վրա դրված խնդիրներն իրականացնելու գործում, ինչպես և վարկային ստորին որդանների զստումը՝ ամեն տնտակի հակախորհրդային և մանավանդ կուլակային, կոնդրատեվական-ապերիկյան տարրերից:

3. ՄԱՍՍԱՆԵՐԻ ԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԽՍՀՄ-ՈՒՄ ՅԵՎ ԿԱՊԻՏԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՅԵՐԿՐԵՐԵՐՈՒՄ

Նախ քան աշխատքին քաղաքականության հարցերին անցնելը կանգ կառնեմ ԽՍՀՄ-ի և կապիտալիզմի յերկրներում գոյություն ունեցող դրության համեմատության վրա: Խորհրդային Միության և կապիտալիստական յերկրների զարգացման մեջ յեղած հակադրությունը ամենացայտուն կերպով յերեվում է այդ յերկրների աշխատավորական լայն մասսաների կյանքի պայմաններից:

Խորհրդային Միության մեջ բանվորության լայն մասսաների դրությունը տարեցտարի լավանում է: Բանվորության զարգացող պահանջները դեռևս լրիվ չափով չհն ռա վարարվում: Սակայն, խորհրդային հանրապետության մեջ բանվորների կյանքի նյութական պայմանների բարելավումը հանդիսանում է բանվոր դասակարգի դրության հիմնական անվիճելի հատկանիշը: Գյուղի չքավորական-միջակային մասսաների կյանքի մակարդակը, մանավանդ կոլտոզային շինարարության արագ աճման շնորհիվ, այժմ բարձրանում է ամենուրեք անշեղորեն: Փոխանակ գյուղի ստտիճանական աղքատացման և քայքայման, ինչպես եր ցարիզմի

Ժամանակ, մենք տեսնում ենք գլուխի չքավորության ակնհայտ նվազումը և չքավորական-միջակային մաս-սանների նյութական կարիքի թեթևացում: Այդպիսով, խորհրդային միությունում մեջ չքավորության պակասելը խորհրդային իշխանության գոյության և մեր յերկրում սոցիալիզմի կառուցման կարեւորագույն արդունքն է:

Միանգամայն այլ դրութունն է տիրում կապիտա-լիստական յերկրներում: Կապիտալիզմի զարգացման մեջ հիմնական և վճռական հասկանիչը հանդիսանում է ընդհակառակը՝ չքավորության ավելացումը բանվորության մեջ և գյուղում: Համաշխարհային ճղնածամբ նրա ուղեկցող աննախընթաց դործադրկության և գյուղի քայքայման հետ միասին բանվորության և աշխատավոր գյուղացիության կարիքն ու չքավորութունը հասցնում է ծայրահեղ և ուղղակի անտանելի չափերի:

Թե վորքան կապիտալիստական յերկրների զարգացումը ընթանում է խորհրդային Միության զարգացմանը հակադիր ուղիով, այդ մասին գեկուցման մեջ յես արդեն խոսել եմ: Հարկադիր աշխատանքի մասին կազմակերպված հակախորհրդային կամպանիան գեուես շատ անգամ մեզ հնարավորութուն կտա ընդգծելու մասսաների դրության զանազանութունն ու ներհակութունը մեզ մոտ և կապիտալիստական յերկրներում: Այժմ բա-վական է բերել միայն մի ապացույց հենց բուրժուա-կան մամուլից: Ահա մի քաղվածք անգլիական բուր-ժուական հայտնի հրապարակախոս Ստ. Գրեխեմի մո-տերս լույս ընծայած հոդվածից՝ մի այնպիսի յերկրի ներքին զարգացման տենդենցների մասին, ինչպիսին է Հյուսիս-Ամերիկյան Միացյալ Նահանգները:

«Արդեն շատ տարիներից ի վեր Ամերիկան, — գրում է Ստ. Գրեխեմը, — ձգտում էր դառնալ մի

այնպիսի յերկիր, վորն ունենար հարյուր հազար շատ հարուստ մարդիկ և հարյուր միլիոն չքա-վորները: Ուսլ Ստրիտում տեղի ունեցած կա-տասորոթը (խոսքը վերաբերում է ՀՄՄ-ում 1929 թ. հոկտեմբերին տեղի ունեցած բերժային կրախին: Վ. Մ.) և տնտեսական ճղնածամն ա-րագացրին այդ վտանգավոր պրոցեսը: Ծիշտ և տուժեցին նաև հարուստները՝ նրանց հարստու-թյունների շուկայի արժեքը պակասեց 50 տոկո-սով: Սակայն այդ կորուստները յերեվակայա-կան են՝ իրականում նրանք ավելի հարստացան: Նրանց ձեռքն են անցել այժմ ավելի մեծ քանա-կությամբ ակցիաներ և գույքեր, քան առաջ, և ավելի շոշոփելի ձեվով, քան դուլարի շուկայի արժեքը»: («Մանչեստեր Գարդիան» 13/II):

Այդպիսով, Ստ. Գրեխեմի խոստովանությամբ, արդեն վաղուց «Ամերիկայում գոյութուն ուներ տեն-դենց՝ դառնալու մի այնպիսի յերկիր, վորն ունենար հարյուր հազար շատ հարուստ և հարյուր միլիոն չքա-վոր մարդիկ»: Սակայն այդպիսի տենդենց ունեն վոչ միայն ՀՄՄ-ը, այլև այն բոլոր յերկրները, վորտեղ գերիշխում է կապիտալը: Այդ հիմնական տենդենցը կայանում է յերկրի լայն մասսաների կարիքի և չքավոր-ւթյան աճման և տիրող արտոնյալ կապիտալիստա-կան խմբակների հարստության ու ճոխության ավե-լացման մեջ:

Կարիք չկա այլ որինակներ բերելու, վորպեսզի ընդգծած լինենք, թե ինչպես կապիտալիստական յեր-կրները զարգանում են խորհրդային Միության զար-գացմանը ճիշտ հակադիր ուղիով:

Թուրքական հրապարակախոսի հողվածից բերած քաղվածքի կապակցութեամբ, անհրաժեշտ է նշել ելի մեկ բնորոշ մոմէնտ:

Զի կարելի չընդունել այդ հրապարակախոսի յեզրակացութեան կատայրալ ճշմարտութիւնը, վոր կապիտալիստական դատակարգի գերելիսող խմբակներին պատկանող մի բուռը հարուստները ճգնաժամից վոչ միայն չեն տուժում, այլ, ընդհակառակը, ել ավելի շահում ու հարստանում են: Այդպես է կապիտալիզմի որենքը: Ճգնաժամից տուժում են մասսաները: Ճգնաժամըն աշխատավորութեան համար բերում է գործազրկութիւն և քայքայում՝ դյուղի աշխատավորների համար, բայց ճգնաժամը միեւնոյն ժամանակ ել ավելի կոտակում է հարստութիւնը մի խումբ կապիտալիստների ձեռքում, և վեջերսները ճգնաժամի հաշիւն ապահովում են իրենց համար շահի նորանոր աղբյուրներ:

Նույն դրութիւնն էր պատերազմի ժամանակ: Բանվորական և դյուղացիական լայն մասսաների համար պատերազմն աներեւակայելի դժբախտութեան և քայքայման պատճառ յեղաւ: Այլ էր՝ կապիտալիստների համար, ովքեր հարստանում էին ռազմական խոշոր պատվերներից և բանակների մատակարարման գործում շահավետ գործարքներից: Այդ մասին առանձնապէս անհրաժեշտ է հիշեցնել հիմա, յերբ կապիտալիստական յերկրներում տենդային նախապատրաստութիւն է կատարվում իմպերիալիստական նորանոր պատերազմների և խորհրդային Միութեան դեմ զինված հարձակում գործելու համար:

4. ՊԱՅԲԱՐԸ ԽԱՂԱՂՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ ՅԵՎ ԻՆՑԵՐ-ՎԵՆՑԻԱՅԻ ՎՏԱՆԳԸ

Այստեղ արտահայտվող ընկերները միաձայն ընդգծում են իրենց համերաշխութիւնը խորհրդային կառավարութեան արտաքին քաղաքականութեան և խաղաղութեան համար մղվող նրա պայքարի հետ: Այն առանձին ընկերներին, վորոնք մեր արտաքին քաղաքականութիւնը համարում են իրենց չափից դուրս խաղաղասիրական, յես պետք է պատասխանեմ, վոր և հետագայում խորհրդային կառավարութիւնը անհրաժեշտ է համարում խաղաղութեան համար, խորհրդային Միութեան դարգացման խաղաղ պայմանների համար հետեւողականորեն մղվող պայքարը:

Մեր հիմնական խնդիրն է՝ ավարտել հնգամյակը և ապահովել սոցիալիզմի կառուցման հետագա հաջողութիւնները: Դրանով է բնորոշվում խորհրդային իշխանութեան ներքին քաղաքականութիւնը և միեւնոյն ժամանակ նաև արտաքին քաղաքականութիւնը: Մեր լոզունգը դարձյալ մնում է պայքարը ընդհանուր խաղաղութեան և հարեւան պետութիւնների հետ խաղաղ փոխհարաբերութիւնների ամրացման համար:

Սակայն մեզ համար պարզ է, վոր յեթե մեր թշնամիները իմպերիալիստական յերկրներում ունենային իրենց հնգամյակները, ապա այդ հնգամյակների իմաստը հակադիր կլիներ մեր հնգամյակին: Մեր հնգամյակը և սոցիալիզմի կառուցման ամբողջ դործի հիմնական նախադրյալը հանդիսանում է խաղաղութիւնը, նախան պետութիւնների հետ խաղաղ փոխհարաբերութիւնների ամրացումը: խորհրդային Միութեան թշնամի իմպերիալիստական շրջանների քաղաքականութիւնը ճիշտ հակառակ նպատակներ է հետապնդում:

Յես դեկլարացիան մեջ արդեն ասացի, վոր նույնիսկ բուրժուական-կալվաճատիրական Ռումինիան մշակել է մի «հնգամյակ» — յերկրի յերկաթուղիներն ու բնական հարստությունները լայն և անսահմանափակ կոնցեսսիաների անվան տակ ոտարեկրյա կապիտալին վաճառելու հնգամյակ։ Տնտեսական հնգամյակի մասին յեղել են խոսակցություններ, և նույնիսկ նախագծեր են մըշակվել նաև Ֆրանսիայում, իսկ վերջին ժամանակներս «արդյունաբերական հնգամյակի» մասին սկսել է խոսել նույնիսկ Չեքոսլովաքիայում։ Անգլիայում։ Հնգամյակը դարձել է մոգա։ Սակայն հնգամյակի մասին կապիտալիստական յերկրներում տեղի ունեցող խոսակցություններին չի կարելի լուրջ վերաբերվել։ Յեթն արևմտեղ հերակի հընգամյակ մշակվեր, ապա անշուշտ նույն Ֆրանսիայում և Անգլիայում ազդեցիկ իմբերիալիստական շրջաններն իրենց «հնգամյա պլաններին» մեջ կմտցնեին նորանոր իմպերիալիստական պատերազմների հրահրումը և հարձակումը մեր Խորհրդային Միության վրա։ Բայց չե վոր այդ մասին բացահայտ կերպով չի գրվում...

Դժվար չե ապացուցել, վոր իմպերիալիստական պետութայունների քաղաքականության նման գնահատականը միանգամայն հիմնավոր է։ Բավական է հիշել այն ինչ արդեն պարզված և այժմ հայտնի յե ամբողջ աշխարհին՝ Մոսկվայում տեղի ունեցած Արդյունաբերական կուռակցության» Ռամդին, Լաբիշևի և այլոց և Գրոմանի, Սուխանովի և ընկ. մենչևիլիկյան կազմակերպության դատավարության շնորհիվ։ Այժմ արդեն վոչ մի քի կարող հերքել այն, ինչ այդ դատավարությունները հաստատեցին, վոր Խորհրդային Միության դեմ ինտերվենցիա պատրաստվում էր 1930 թ.։ Համենայն դեպս վոչ ուշ քան 1931 թ.։ Այդպիսով ԽՍՀՄ-ի

վրա զինված հարձակում գործելը մտնում էր նույն Ֆրանսիային հակախորհրդային իմպերիալիստական շրջանների վոչ միայն «հնգամյա պլանին», այլ նրանց «յերկամյակի» մեջ։ Մենք գիտենք նաև, վոր այդ «յերկամյակը» ևս վիժեց։ Մեր իմպերիալիստական թըշնամիների ծրագրերը արտասահմանում առայժմս վիժեն։ Յերկամյակներից ել բան դուրս չեկավ։ Սակայն պատերազմը ստիպում են մեզ հիշեցնել ավյալ մոսկովի կարևոր խնդրի մասին, վոր մենք պետք է ըզմենտի կարևոր խնդրի մասին, վոր մենք պետք է պատասխարաստվող ինտերվենցիային մենք պետք է պատասխարենք, ամեն կերպ ամրացնելով մեր տնտեսության և պաշտպանության բազան։ (Մախապալալիստներ)։

Խաղաղության համար մղվող մեր պայքարն անխըզկիտրեն կապված է մյուս պետութայունների հետ ունեցած տնտեսական կապերի ամրապնդման գործի հետ։ Հակառակ ոտարեկրյա պետութայունների հետ ունեցած մեր տնտեսական հարաբերությունների զարգացումը իրանգարելու բազմաթիվ վտրմերին, մենք այդ ասպարիզում ունենք վորոչ հաջողություններ։

Այսոր յես կարող եմ հայտնել համազումային, վոր մեր և Մոսկվա ժամանած գերմանական արդյունաբերողների միջև կայացած և յերկու յերկրների համար ել կարվոր մի համաձայնություն՝ մեր գործառնների սարքավորումների համար Գերմանիայում տրված պատվերների ավելացման վերաբերմամբ։ Միաժամանակ մեզ հաջողվել է վորոչ չափով բարելավել պատվերների վարկավորման պայմանները։ Հույս ունենք, վոր ձեռք բերված համաձայնությունը կոժանդակի Գերմանիայի հետ ունեցած մեր հարաբերությունների ամրացմանը և մեր տնտեսական կապերի հետագա զարգացմանը։

ԽՅՀՄ դեմ, վոր նա վճռականորեն դեմ է ապըս-
տամբություններ կազմակերպելու ամեն տեսակի
փորձերին՝ ուղղված Խորհրդային ռեժիմի բռնի
տապալմանը, վոր այդ գործերի հետ ծանոթներից
վոչ մեկը չի կարող, առանց կեղծելու, հերքել
այն փաստը, վոր այդ կոռուպցիոնները միշտ և
ամենավճռական ձևով այս խմաստով է արտա-
հայտվել ՍԻԻ-ում:

Յեղնելով զրանից, Պ. Վանդերվելդեն 2-րդ Խնտեր-
նացիոնալի Գործկոմի անունից ըստրոք է հայտնում
մենչեվիկ-խնտերվենցիոնիստների դատավարության
դեմ: Վանդերվելդենի նամակը վերջանում է հետևյալ
խոսքերով.

«Սոցիալիստական բանվորական Խնտերնա-
ցիոնալի Գործկոմի կողմից ինձ հանձնարար-
ված է ներկայացնել ամենայնուհետև բողոք
նման բռնության դեմ և արձանագրել, վոր նը-
ման գործողություններով բոլշևիկյան միմիայն
խորացնում է միջազգային բանվոր դասակարգի
ճակատագրական պառակտումը, այն ինչ այդ
դասակարգի կենսական շահերը պահանջում են,
վորպիսի նա հանդես գա միացյալ ճակատով
բոլոր յերկրներում նրան սպառնացող սեռակցիոն
ուժերի դեմ»:

Այդ հայտարարությունից յերեմում է, վոր Պ.
Վանդերվելդեն և նրա Գործկոմն ամեն կերպ ձգտում
էին իրենց հանցանքների մեջ խոստովանած մենչեվիկ-
խնտերվենցիոնիստներին ազատել բացահայտ սլոբեռա-
բական դատարանից: Իհարկե՝ այդպիսի առաջարկու-
թյանը հավանութուն չի կարող տալ և վոչ մի ապնվ
բանվոր, բանվոր դասակարգի շահերի և վոչ մի իսկա-

կան կոմունակից: Ներկայումս յերբ մենչեվիկների դա-
տավարությունն արդեն կայացել, և Գերագույն դատա-
բանի վճիռը արդեն հայտարարված է, կարիք չկա ա-
պացուցելու, վոր Ժողկոմխորհը չեր կարող հանտեսել
Վանդերվելդենի այդ բավական տարրինակ «բողոքը»:
Սակայն հիմա ել ավելորդ չի լինի կանգ առնել այդ
դոկումենտի վրա:

Զի կարելի կանգ չառնել Վանդերվելդենի «միացյալ
ճակատը» մասին արած հայտարարության վրա, մա-
նավանդ, վոր միացյալ ճակատի մասին մեր ընթերցումն
արմատապես տարբերվում է Վանդերվելդենի ու 2-րդ
Խնտերնացիոնալի ընթերցումից:

Ի՞նչ պարզվեց մենչեվիկների «Միութենական Բյու-
րոյի» գործի դատավարությունից: Պարզվեց, վոր մեն-
չեվիկական կազմակերպությունը վնասարար աշխա-
տանք է տարել մեր արդյունաբերության մեջ, դրադի-
վ ընդհանրության մատակարարման գործը վիժեցնելով, քա-
ղաքներում սով կազմակերպելով և Խորհրդային Միու-
թյան դեմ իմպերիալիստների զինված խնտերվենցիա-
նախապատրաստելով: Իրենք մեղադրյալները խոստովա-
նեցին այդ, նախքան դատը և ամբողջովին հաստատե-
ցին դատավարության ժամանակ: Իրենք մեղադրյալ-
ները խոստովանեցին, վոր ընկել են խայտառակ գրու-
թյան մեջ, մասնակցելով մի կազմակերպության, վորը
դրամական ոժանդակութուն էր ստանում վոչ միայն
գերմանական սոցիալ-դեմոկրատիայից, այլ և փարիզ-
յան «Տորգպրոմից», և վորը մյուս հակահեղափոխական
կազմակերպությունների հետ միասին ոտարյերկրյա
զինված խնտերվենցիա յեր պատրաստում Խորհրդային
Միության դեմ: Դատավարությունն ապացուցեց այդ

լիովին: Մեղադրյալներն այդ բոլորը խոստովանեցին անվերապահորեն:

Ակններվ ե, վոր Վանդերվելդեյի նամակում յեղած հայտարարությունն այն մասին, թե II Ինտերնացիոնալի դործկոմը «մշտական կապ է պահպանում» մենչեվիկներին հետ և «ուշադրությամբ հետևում և» նրանց գործունեությանը, պետք է այնպես հասկանալ, վոր II Ինտերնացիոնալի դործկոմը անտեղյակ չի յեղել մենչեվիկներին այդ Ինտերվենցիոնիստական գործունեության մասին: Այնուհետև մնում է միայն յեզրակացնել, վոր ժողովոմխորհին ուղղված դիմումի հեղինակները Վանդերվելդեյի ղլխավորությամբ վոչ միայն հետևել, այլև ուժանդակել են մենչեվիկ-ինտերվենցիոնալի գործկոմի անունից իր նախաձեռնությամբ դրա տակ ստորագրել և:

Այդ բոլորից հետո ի՞նչպես վարվել «միացյալ ճակատի» մասին Վանդերվելդեյի հայտարարությունների հետ: Եյականում ի՞նչ «միացյալ ճակատի» մասին է գրում II Ինտերնացիոնալի նախագահը ժողովոմխորհին ուղղած դիմումի մեջ: Ի՞նչ «միացյալ ճակատի» կոչ է անում Վանդերվելդեն:

Բերված փաստերը գալիս են ասելու, վոր պարոն Վանդերվելդենների «միացյալ ճակատը» մենչեվիկ-ինտերվենցիոնիստների հետ է, վորի նպատակն է ուժանդակել ոտարերկրյա իմպերիալիստներին՝ Խորհրդային Միության վրա դիմված հարձակում պատրաստելու գործում: Դա՛ իմպերիալիստական բուրժուազիայի օգնականների «միացյալ ճակատն» է, Խորհրդային Միության դեմ: Դա՛ մենչեվիկ-ինտերվենցիոնիստների և II Ինտերնացիոնալի սոցիալիստների

«միացյալ ճակատն» է ընդդեմ պրոլետարական առաջին հանրապետության, ընդդեմ Խորհրդային միության:

Կարիք կա՞ խոսել այն մասին, վոր այդ «միացյալ ճակատի» հետ մենք վոչ մի առնչություն չենք կարող ունենալ, վոր իրականում դա «միացյալ ճակատ» է մեր դեմ, ԽՍՀՄ-ի բանվորների և գյուղացիների դեմ: Մեր միացյալ ճակատն այլ է, մեր ճակատը բանվորների իսկական միացյալ ճակատն է: Մեր միացյալ ճակատը կառուցվում է ամրանում է այլ հիմքի վրա՝ խորհրդային հանրապետության և ամբողջ աշխարհի բանվորների դաշինքի հիման վրա՝ ընդդեմ ինտեվենցիայի—ահա մեր միացյալ ճակատը: (ծափահարություններ):

Թող Վանդերվելդեն և II Ինտերնացիոնալի մյուս լիդերները անեն իրենց գործը: Թող նրանք շարունակեն քողարկել իրենց դաշինքը մենչեվիկ-ինտերվենցիոնիստների հետ՝ բանվոր դասակարգի «միացյալ ճակատ» կազմելու Փրագնեով: Փաստերը մերկայանում են ԽՍՀՄ-ի ներսում գործող մենչեվիկների և Խորհրդային միության սահմաններից դուրս գտնվող նրանց «սոցիալիստական» դաշնակիցների հակապրոլետարական, հակահեղափոխական աշխատանքը: Այս ամենը հիմնովին խորտակում է բանվորի վստահությունը զեպի մենչեվիկները և ամբողջ II Ինտերնացիոնալը: Դրա հետևանքով բանվորները վերջնականապես կհեռանան միջազգային մենչեվիզմի և II Ինտերնացիոնալի առաջնորդներից:

Դրա փոխարեն մեր ուժերը և ԽՍՀՄ-ի սահմաններից դուրս գտնվող բանվորների յեղբայրական ունիսությունը աճում է ամրանում են: Մենք համոզված ենք

վոր բոլոր և ամեն տեսակի ինտերվենցիոնիստների հա-
մար ղեխավոր խոչընդոտը, վոր կողմից եւ նրանք վոր-
ձեն հարձակվել ՆՍՀՄ-ի վրա, կլինի մեր յերկրի բա-
նալիքների միացյալ ճակատը ամբողջ միջազգային
սրբութաբխտի հետ: (Ծափահարություններ):

Մենք վարում ենք խաղաղության հետեւողական
քաղաքականութիւն: Մենք վոչ միայն չենք թողնի
խաղաղության համար մղվող մեր պայքարը, այլև
այսուհետեւ նույնպես ամեն կերպ կշարունակենք այն:
Հնգամյակի համար մղվող պայքարը մենք անբաժանե-
լիորեն կապում ենք խաղաղության համար մղվող
պայքարի հետ:

Խորհրդային իշխանության լենինյան քաղաքակա-
նության ճշտութիւնն ապացուցված և փաստերով:
Բայլչեփիկյան զծի ճշտութիւնն արտահայտվում և
Խորհրդային իշխանության հակայական նվաճումնե-
րի, հնգամյակի հաջող կատարման մեջ: Բայլչեփիկյան
զիծը հաղթանակում և:

Սակայն մենք պետք և մտածենք վոչ միայն ալ-
սորվա, այլև վաղվա մասին: Ուստի մենք հայտարա-
րում ենք՝ յեթե տոյրալիզմի կառուցման խաղաղ
պայմաններում մենք գործնականում ապացուցեցինք
բայլչեփիկյան զծի ճշտութիւնը, ապա արտաքին
փորձութիւնների ժամին, յերբ իմպերալիստները
կփորձեն խախտել խաղաղութիւնը և ՆՍՀՄ-ի զեմ
զինված հարձակման միջոցով խանգարել մեր շինա-
ւարութիւնը, այն ժամանակ մենք կապացուցենք նաև
թե բարլչեփիկյան զծի ճշտութիւնը և թե մեր բայլ-
չեփիկյան ուժը: (Ազմարակցի, յերկարատեմ ծափահա-
րութիւններ):

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0957141

ԳԻՆԵԸ 50 ԿՈՊ. (5 ռ.)

I
2964

ՈՒՇԵՏ ՔՐԱՎԻՏԵԼՅՍՏՎԱ ՏՕՅՅԱ ՏՏՐ

Դոսիզդատ ՏՏՐ Արմենի
Երևան—1981